FORSKNING

Kriminella nätverks rekrytering via digitala medier

En studie om hur barn och unga utnyttjas i allvarlig brottslighet

Rapport 2026:32

Brottsförebyggande rådet (Brå) är en myndighet som verkar för att minska brottsligheten och öka tryggheten i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete. Våra målgrupper är i första hand regeringen, rättsväsendets myndigheter och brottsförebyggande aktörer.

Publikationen finns som pdf på bra.se. Frågor om alternativa format skickas till produktion@bra.se.

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges.
För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Författare: Victor Dudas, Maria-Medée Almroth och Hugo Lidmark

urn:nbn:se:bra-1376
ISSN 1100-6676

© Brottsförebyggande rådet 2026

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08–527 58 400, e-post registrator@bra.se, www.bra.se

Kriminella nätverks rekrytering via digitala medier

En studie om hur barn och unga utnyttjas i allvarlig brottslighet

2026:32

Förord

Brå har fått i uppdrag av regeringen att öka kunskapen om hur kriminella nätverk rekryterar barn och unga via digitala medier för att begå brott. Studiens huvudsakliga målgrupp är regering, riksdag och myndigheter inom rättsväsendet. Även myndigheter på socialpolitikens område, kommuner och andra organisationer som verkar för att minska barns och ungas utsatthet och brottslighet är relevanta mottagare. Studien är även ett bidrag till forskning om hur brott planeras och begås med hjälp av digitala medier, samt om ungdomsbrottslighet och kriminella nätverks organisationsmönster.

Studien har genomförts av utredarna Victor Dudas (projektledare), Maria-Medée Almroth och Hugo Lidmark. Utredare Niklas Odelberg har bidragit genom bearbetningar av studiens statistiska underlag. Utredarna Karolina Hurve, Dennis Martinsson och assistent Stina Mathiesen har alla bidragit i olika delar av rapporten. Enhetsråd Katharina Tollin samt forsknings- och utredningsråd Daniel Vesterhav har bidragit med värdefulla synpunkter. Verksjuristen Charlotte Löf har bidragit med vägledande tolkningar och hänvisningar till regelverk och lagstiftning.

En förutsättning för studiens genomförande har varit att Brå fått tillgång till material från andra myndigheter och hjälp med intervjupersoner. Vi vill därför tacka Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Statens institutionsstyrelse (SiS), Kriminalvården och den civilsamhällesorganisation som hjälpt till med intervjupersoner. Ett extra varmt tack riktas till alla de barn och unga som erbjudit sig att öppet dela med sig av sina erfarenheter av rekrytering via digitala medier.

Vi vill också tacka samtliga intervjupersoner vid Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten. Ett särskilt tack riktas till den personal vid polisens nationella funktion Isab vars samverkan varit avgörande för projektet. Slutligen vill vi tacka alla fokusgruppsdeltagare för deras bidrag.

Professor Tove Petterson vid Stockholms universitet och biträdande Anna-Karin Ivert vid Malmö universitet har vetenskapligt granskat utkast till rapporten och lämnat värdefulla synpunkter. Det är dock Brå som i alla avseenden ansvarar för innehållet i rapporten.

Stockholm i oktober 2026

Jonas Trolle
Generaldirektör

Li Hammar
Enhetschef

Innehållsförteckning

Förord **4**

Innehållsförteckning **5**

Sammanfattning **7**

Studiens slutsatser 7

Brås bedömning 13

1. Inledning **17**

Kunskapsläge 19

Syfte och frågeställningar 21

Definitioner och avgränsningar 22

Studiens material och metod 23

Datamaterialens räckvidd 29

Disposition 31

2. Uppdragsbaserat våld **32**

Våldets förändrade organisering 32

Funktionerna i uppdragsbaserat våld 33

Sammanfattning 38

3. Strategier för att rekrytera unga för att utföra brott **40**

Från beställning till genomförande 40

Digitala och fysiska platser där kontakt etableras med unga 41

Strategier för att etablera kontakt med unga 43

Förmedling av uppdrag 47

Instruerande i genomförandet av brottet 52

Obefintliga flyktplaner visar på graden av utnyttjande 55

Sammanfattning 55

4. Ungas motivation och levnadsförhållanden **57**

Ungas motivation 57

Ungas bakgrund och levnadsförhållanden 61

Enbart ett fåtal unga saknar redovisade riskfaktorer 73
Sammanfattning 74

5. Utredning och förhindrande av grova våldsbrott där digitala medier använts i rekryteringen 76
Utredning av grova brott i kriminell miljö 76
Nationell funktion för att förhindra rekrytering via digitala medier 81
Uppklaringen ökar samtidigt som poliser och åklagare beskriver en pressad arbetssituation 83
Följa upp unga som visat intresse 84
Sammanfattning 85

6. Bestämmelsen om involverande av en underårig i brottslighet 86
Bestämmelsens tillkomst 86
Bestämmelsens utformning 87
Bestämmelsen tillämpas i allt större utsträckning 91
Involverandebrottet i de studerade förundersökningarna 92
Så har bestämmelsen tillämpats i tingsrätterna 94
Underåriga döms för sin del av gärningen 100
Sammanfattning 102

7. Avslutande diskussion 104
Digitala medier bidrar till kriminella nätverks riskreducering 104
Unga exploateras för att begå grova våldsbrott 107
Brås bedömning 110

Referenser 122

Bilageförteckning 132
Bilaga 1 Mer om studiens kvalitativa metod och material 133
Bilaga 2 Registerdata och annan statistik 140

Sammanfattning

På uppdrag av regeringen har Brottsförebyggande rådet (Brå) studerat hur kriminella nätverk rekryterar barn och unga via digitala medier för att begå brott. I uppdraget har också ingått att redogöra för hur rättsväsendet arbetar med ärenden i rättsprocessen där barn och unga rekryterats via digitala medier samt om bestämmelsen om involverande av underårig i brottslighet (16 kap. 5 a § brottsbalken (1962:700), BrB) används i sådana ärenden. Studien ska sammantaget ligga till grund för Brås bedömning och förslag till åtgärder som kan motverka att barn rekryteras digitalt för att utföra brott.

Studien bygger på intervjuer med barn och unga med egen erfarenhet av att ha rekryterats eller rekryterat andra via digitala medier, intervjuer med polisanställda och åklagare, analyser av förundersökningar, domar och chattmaterial samt en registerstudie om de barn och unga som förekommer i förundersökningarna.

Studiens slutsatser

Allt fler och allt yngre barn är delaktiga i allvarlig brottslighet med koppling till kriminella nätverk. Det handlar ofta om delaktighet i grova våldsbrott (Brå 2023c, Brå 2024b) och barnen är många gånger under 15 år (Åklagarmyndigheten 2026). Samtidigt har de kriminella nätverken i vissa delar genomgått en digitalisering som medfört att delar av den brottsliga verksamheten, exempelvis narkotikahandeln, har förändrats och numera bedrivs på olika digitala medier. De digitala medierna har även blivit en arena för konflikter mellan olika grupperingar (Patton m.fl. 2017, Robinson m.fl. 2019, Densley m.fl. 2020) där bland annat skjutningar, förnedringar och andra inlägg knutna till kriminella nätverk läggs ut (Granath 2022, Brå 2024b).

En mer öppen uppdragsbaserad brottslighet

Barn och unga har länge varit en del av den kriminella miljön (Brå 2024b). En tidigare rapport från Brå om rekrytering av barn till kriminella nätverk har visat att det typiskt sett är pojkar i tonåren som rekryterar yngre pojkar, genom grooming eller tvång, för att använda dem som springpojkar främst inom i narkotikahandeln men också för andra brott. De rekryterade barnen utnyttjas återkommande som billig arbetskraft och förmås utföra sysslor med hög risk för upptäckt. Involveringen av dessa barn har ofta varit långsiktig och barnen har efter hand själva blivit en del av nätverken, och därefter kommit att rekrytera andra barn (Brå 2023c).

Under de senaste åren har rekryteringen av barn och unga delvis förändrats. Tidigare har rekryteringen ofta beskrivits som en process med successiv socialisering in i nätverken, där sociala relationer byggs upp över tid (Brå 2023c). I dag kan barn och

unga rekryteras snabbt för att utföra enskilda brottsuppdrag, ibland utan att fysiskt ha träffat den som har beställt uppdraget eller den som har rekryterat.

Fenomenet att anlita andra för att genomföra brott i form av enskilda uppdrag har kommit att kallas för uppdragsbaserad brottslighet och har tidigare framför allt omnämnts i samband med genomförandet av skjutningar (Brå 2024b). Förskjutningen mot en mer uppdragsbaserad brottslighet tycks hänga samman med en fragmentisering av de kriminella nätverken, i kombination med att digitala medier blivit ett effektivt verktyg för samordning och hantering av logistiken kring brott där många individer är involverade. Den uppdragsbaserade brottsligheten förekom under tidigt 2020-tal i slutna digitala forum och framför allt i krypterade telefoner som få individer hade tillgång till. I dessa slutna rum lades våldsdåd, såsom skjutningar, ut på andra personer som mot ersättning tog på sig att utföra eller organisera dåden. Under senare år har delar av den verksamheten även flyttat ut till andra typer av digitala medier, som används öppet för att söka efter barn och ugna som kan utföra brottsuppdrag. Således har denna form av brottslighet blivit mer tillgänglig och öppen även för individer utanför den kriminella miljön.

Barn och unga exploateras av kriminella nätverk för att minimera risker

Studiens resultat visar att kriminella nätverk med hjälp av digitala medier *exploaterar* barn och unga för att utföra brott. Även om graden av eget driv och frivillighet hos barn och unga varierar från fall till fall finns återkommande inslag av hot, tvång och manipulation i rekryteringen. Med hjälp av digitala medier har kriminella nätverk utvecklat ett delvis nytt tillvägagångssätt för att organisera och genomföra grova våldsbrott. Det möjliggör en distansering mellan den som beställt uppdraget och utföraren och kan därmed minska de egna riskerna för nätverken. Genom att förmedla och organisera våldsuppdrag via digitala medier kan kriminella nätverk använda barn och unga som medel för att upprätthålla sitt våldskapital, utan att de själva behöver utföra våldet.

Det är ofta ett stort antal individer som är involverade vid planeringen och genomförandet av framför allt våldsuppdrag. Organisationen bakom rekryteringen präglas av flera led med en arbetsdelning mellan olika individer som ansvarar för att etablera kontakt, förmedla brottsuppdrag, instruera i genomförandet av brottet samt tillhandahålla vapen och andra resurser. Anonymiteten i digitala medier och den begränsade insynen mellan leden stärker riskreduceringen för beställaren att bli upptäckt, utredd och lagförd. De som etablerar kontakt, förmedlar och instruerar barn och unga är sällan de individer som först initierat eller önskat att brottet ska utföras. Det skapas därmed en distans mellan den som beställer ett brott och den som utför det. I likhet med tidigare studier visar denna studie att det kan vara underåriga personer

som får i uppdrag att etablera kontakt med och förmedla uppdrag till andra barn och unga (Brå 2023c).

Digitala medier används för att etablera kontakt och genomföra brotten

Rapporten visar att barn och unga relativt snabbt kan hamna i en situation där de utför grova våldsbrott åt kriminella nätverk. Användningen av digitala medier bidrar till att platserna för en kriminogen exponering blir flera. Barn och unga behöver således inte fysiskt befinna sig i ett bostadsområde där kriminella nätverk är förankrade för att komma i kontakt med erbjudanden om brottsuppdrag med löften som utlovar snabba och enkla pengar. Användningen av digitala medier i rekryteringssyften innebär därmed att fler barn kan nås av sådana erbjudanden.

Studien visar att digitala medier har en central betydelse genom hela rekryteringförloppet – från att en kontakt etableras till att ett brott utförs. Rapporten beskriver hur digitala medier används i olika delar av rekryteringen för att:

- etablera kontakt
- förmedla uppdrag
- instruera barn och unga inför och under själva utförandet av brottet.

För att *etablera kontakt* med barn och unga kan digitala medier användas för att 1) annonsera ut uppdrag, 2) initiera en riktad kontakt, och 3) använda ett befintligt kontaktnät.

För att *förmedla* uppdrag används en digital kontaktväg direkt med barn och unga, inte sällan i en krypterad chatt, där de övertalas till att acceptera brottsuppdraget. Kontaktvägen gör det möjligt för kriminella aktörer att kontakta barn och unga oavsett tid på dygnet och var de än befinner sig.

Instrueringen via digitala medier utmärker sig genom att barn och unga styrs steg för steg och i detalj av kriminella inför och under ett brottsuppdrag. De får information till sig löpande och vet sällan mer än vad de anses behöva veta just för stunden. Det innebär att barn och unga sällan har en helhetsbild av uppdraget eller vad de förväntas göra. Tiden inför och under själva genomförandet av brottet är präglat av en hög intensitet i kommunikationen och tydliga krav på att lyda instruktioner. Möjligheten till kommunikation dygnet runt och var som helst är en viktig del i att kunna kontrollera och detaljstyra de barn och unga som deltar i utförandet av brottet. Beställaren av uppdraget och andra centrala personer möter sällan de individer som ska utföra brottet fysiskt, men genom digitala medier har de ändå en direkt kontaktväg till de barn och unga som rekryteras.

Digitala medier kombineras ofta med fysiska kontakter

Digitala medier är inte frånkopplade från den fysiska miljön. Rekryteringen av barn och unga är komplex där digitala funktioner ofta blandas med fysiska kontakter. Exempelvis kan kontakten etableras i fysisk miljö, men sedan förflyttas till digitala medier i momenten där uppdrag förmedlas och instruktioner ges i genomförandet. Det kan också vara omvänt, alltså att den första kontakten sker digitalt men senare övergår till fysiska möten för etablering av kontakt och förmedling av uppdrag. Själva genomförandet är oftast förankrat i en lokal kontext, där lokala kriminella nätverk understödjer brottet genom att exempelvis transportera vapen och ordna med tillfälliga bostäder till barn och unga som reser i uppdragen.

Målinriktat sökande efter sårbara barn och unga

I studien framgår att barn används av kriminella nätverk eftersom de anses vara lätta att lura bland annat på grund av sin ringa erfarenhet, bristande konsekvenstänk och naivitet. Pengar och bekräftelsesökande framträder som de motiv som driver barn och unga till att åta sig uppdrag. Barn och unga erbjuds ofta ersättningar på flera hundra tusentals kronor, vilket för dem kan framstå som mycket stora belopp.

Studien visar att rekryterare aktivt söker efter sårbara barn. Det kan exempelvis röra sig om barn som uppvisar ett bristande konsekvenstänkande eller en benägenhet till våld. De barn och unga som förekommer i studien har flera likheter med den grupp som tidigare forskning har beskrivit som särskilt utsatta för risken att begå brott, även om det förekommer vissa variationer i sårbarheter, erfarenheter och förutsättningar. De barn och unga som ingår i studien, rekryterare såväl som rekryterade, har till exempel tidigare brottsmisstankar riktade mot sig. En stor andel har också själva varit målsägande, där det vanligaste är att ha bevittnat eller själv ha utsatts för misshandel och olaga hot. Det är många av barnen som har psykiatriska diagnoser och de kommer ofta från familjer med låg socioekonomisk status. De har även i stor utsträckning varit heldygnsplacerade enligt socialtjänstlagen (2025:400), SoL, eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Samtidigt finns det en mindre grupp som inte uppvisar någon av de riskfaktorer som ingår i studiens registerdata.

Rekryteringen präglas av manipulation

Studien visar att det finns tydliga inslag av manipulation genom hela rekryteringsprocessen. Den initiala konversationen präglas ofta av en trevlig och hjälpsam ton eller positiv bekräftelse. Budskap om enkla jobb, pengar och status används för att sälja in uppdragen och hela brottsupplägget förskönas. Den trevliga tonen kan snabbt övergå till hot om våld och tvång. En tydlig brytpunkt uppstår när barn och unga accepterat ett uppdrag, då kommunikationen förändras och ofta får en hetsigare och mer hotfull karaktär.

För att hoten ska upplevas som reella och kunna användas för att skrämma barn till lydnad finns det ett intresse hos rekryteraren att fastställa barnets identitet. Barnet kan exempelvis uppmanas att skicka en bild på sin id-handling för att identifiera sig. Identifieringen blir ett medel för påtryckningar. Om barnen uttrycker tvekan till att utföra uppdraget möts de av hot om våld mot sig själva och sina familjer. Att avvika från ett uppdrag upplevs som otänkbart av barn och unga när de kan nås oavsett tid på dygnet och var de än befinner sig. Ett återkommande inslag i intervjupersonernas berättelser är att rädslan för nätverken och deras repressalier framstår som mer skrämmande än rädslan för att själv bli gripen. I intervjuer beskriver vissa barn och unga att de genomför uppdragen som ett sätt att ta sig ur situationen och bryta kontakten. De upplever sig således inte ha något annat val än att fullborda brottsuppdraget.

Det förekommer också barn och unga i studien som framstår som drivna och som själva aktivt sökt efter uppdrag. Det är dock viktigt att poängtera att graden av frivillighet kan ändras under rekryteringsprocessens gång. Barn och unga vet inte alltid vilket uppdrag de tackar ja till och vissa barn hålls redo i väntan på att ett uppdrag ska dyka upp efter att de visat intresse för åta sig ett.

De löften som lämnas i bland annat annonser, samtal och chattar om betalning för uppdraget infrias sällan. Det visar sig också ofta att det saknas en flyktplan för barnet efter att brottet utförts. Barn lämnas ensamma att ordna sin flykt från brottsplatsen och grips många gånger i närheten av brottsplatsen med telefonen i handen. Rekryterarens instruktioner och kommunikation kan upphöra efter att brottet har utförts. Det förekommer att barn och unga får instruktioner om att ta bort alla chattar och annat bevismaterial från sina telefoner samtidigt som att uppdraget utförs. I studien framstår avsaknaden av flyktplaner och annat skydd för de barn och unga som utför uppdragen som en del av hur det uppdragsbaserade våldet organiseras. De som grips får sällan någon ersättning för uppdraget. För den som rekryterar kan det därmed vara resurseffektivt att inte vidta åtgärder för att skydda barn och unga, särskilt när de endast är avsedda att användas för ett enskilt uppdrag.

Polisens nya arbetsmetoder uppfattas ge effekt på utredningar där digitala medier används i brottsutförandet

Rekrytering som till stor del har skett via digitala medier kan innebära både möjligheter och utmaningar för polis och åklagares arbete med att utreda brott. I de fall där man lyckas få tillgång till avkrypterad kommunikation och därefter kan knyta ett alias till en person utgör chattar ett viktigt bevisunderlag i utredningar och åtal. Samtidigt beskriver intervjuade polisanställda och åklagare arbetet med att utreda grova våldsbrott med inslag av digital kommunikation som tidskrävande och

komplicerat. Telefontömningar, som ofta är en central utredningsåtgärd när digitala medier använts i rekryteringen, kan innebära stora mängder information för utredare att hantera. En förundersökning kan bestå av ett flertal oidentifierade alias, krypterad och ibland både fragmenterad och raderad kommunikation.

Utredningarna försvåras även av hur rekryteringen är organiserad, det vill säga, att flera led används och att de misstänkta har isolerade roller med begränsad insyn i brottsupplägen. Många intervjuade polisanställda och åklagare beskriver det som framgångsrikt att samla brottsutredningar under ett så kallat paraply. Det innebär att man kan dela uppgifter om alias mellan skilda förundersökningar och arbeta i parallella spår.

För att nå högre upp i rekryteringsleden krävs en förmåga att jobba långsiktigt och strategiskt mot så kallade våldsdrivande alias. Våren 2024 inrättade Polismyndigheten den nationella funktionen Informationsdriven samordning av brottsbekämpning (Isab) för att dels systematiskt kartlägga individer, alias, nätverk och den digitala miljön över hela landet, dels bistå pågående utredningar med viktig information. Informationen sprids sedan från Isab till de delar av Polismyndigheten där grova våldsbrott utreds. Arbetsmetoden beskrivs av intervjupersoner som effektiv. De lyfter det som särskilt värdefullt att kunna arbeta proaktivt med att stoppa pågående rekryteringar, kombinerat med det utredande arbetet med att koppla alias och telefoner till individer och på så sätt komma framåt i förundersökningar. Samtidigt menar intervjupersoner på Isab att det ibland är svårt för regionerna att omhänderta informationen de får från Isab på ett adekvat sätt. Mycket av informationen som går ut från Isab kräver snabba åtgärder. Den beredskapen uppges inte alltid finnas i mottagande regioner eller lokalpolisområden.

Bestämmelsen om involverande av underårig i brottslighet får en liten betydelse för både utredningsarbete och påföljder

Bestämmelsen om involverande av underårig i brottslighet trädde i kraft 1 juli 2023. I studien har 79 domar för perioden från instiftandet till och med våren 2025 inhämtats. Det är endast en dryg femtedel av domarna som behandlar upplägg där digitala medier har använts för att rekrytera barn och unga i brott. Det är endast dessa domar som analyserats.

Studien visar att bestämmelsen inte tycks ha haft någon tydligt urskiljbar påverkan på vare sig utredningsarbetet, exempelvis i form av särskilda utredningsåtgärder, eller på påföljder i fall där digitala medier har använts i samband med grova våldsbrott. De flesta av de analyserade domarna har handlat om grova våldsbrott och personen som åtalas för involverandebrottet är samtidigt också ofta åtalad för exempelvis

förberedelse[1] eller stämpling till mord[2]. Utfallet i åtalet om involverande av underårig i brottslighet följer i huvudsak utfallet för huvudbrottet, och bevisningen av huvudbrottet är i regel även tillräcklig för att styrka involverandet.

De involverade underåriga döms ofta för sina gärningar i samma dom. Involverandebrottet är ett brott mot allmänheten och är således inte ett brott där den som är involverad också är målsägande. Involverandebrottet utgör inget skydd för de underåriga som tvingas till att begå grova brott. Även om det i studiens förundersökningar återkommer inslag av att underåriga utsätts för hot om fysiskt och ibland dödligt våld är detta inte särskilt framträdande i de studerade domarna.

Brås bedömning

En del av Brås uppdrag från regeringen var att föreslå vilka åtgärder som kan vidtas för att motverka att barn och unga rekryteras av kriminella nätverk i digitala medier (Ju2025/00155). De förslag på åtgärder som redovisas utgår från studiens övergripande slutsatser om hur barn och unga rekryteras via digitala medier. Förslag på åtgärder presenteras kort i följande avsnitt. Mer utvecklade resonemang om åtgärdsförslagen finns i rapportens slutkapitel.

Bedömningarna samlas under fyra områden som Brå anser är särskilt relevanta för att förebygga och motverka att barn och unga rekryteras av kriminella nätverk via digitala medier. Dessa områden är: 1) Rättsväsendets syn på barn och unga som exploateras; 2) kriminella nätverks möjligheter och incitament att använda barn och unga i brottslig verksamhet; 3) barns och ungas egna förutsättningar och vilja att delta i brottslig verksamhet; och 4) kontaktytor för rekrytering på digitala medier. Respektive område samlar i sin tur ett antal åtgärdsförslag.

Rättsväsendets syn på barn och unga som exploateras

Ett av studiens huvudresultat är att unga som rekryteras via digitala medier för att begå uppdragsbaserade brott exploateras av kriminella nätverk. Barn och unga begår i dag även de allvarligaste brotten och måste kunna hållas ansvariga för sina handlingar. Att ett barn eller en ung person har begått ett brott utesluter dock inte att personen samtidigt kan ha varit utsatt för brott och exploatering av andra. Utifrån studiens samlade resultat vill Brå understryka vikten av att lagstiftningen och rättsväsendet kan beakta att barn och unga kan vara gärningspersoner och samtidigt ha förmåtts att utföra brott genom manipulation och starka påtryckningar. Brå anser därför att det

[1] 3 kap. 1 §, 3 kap. 11 § och 23 kap. 2 § andra stycket BrB.
[2] 3 kap. 1 §, 3 kap. 11 § och 23 kap. 2 § andra stycket BrB.

finns skäl att i det fortsatta lagstiftningsarbetet utreda hur det straffrättsliga skyddet för barn och unga som exploateras för att begå allvarliga brott kan stärkas.

Kriminella nätverks möjligheter och incitament att använda barn och unga i brottslig verksamhet

Vid sidan av behovet av ett adekvat straffrättsligt skydd för de unga som utnyttjas bedömer Brå att de viktigaste åtgärderna är de som riktas mot kriminella nätverks möjligheter och incitament att använda barn och unga. Även om enskilda barn och unga kan vara motiverade och själva ta initiativ till att utföra uppdrag, är det framför allt nätverkens efterfrågan på barn och unga som driver på rekryteringen.

Brås förslag på åtgärder berör därmed att utvärdera bestämmelsen om involverande av underårig i brottslighet i sin helhet. Brå anser att bestämmelsen bör utvärderas gällande om den kommit att användas i enlighet med lagstiftarens intention och om den har haft effekt på kriminella aktörers incitament att involvera underåriga i brottslig verksamhet. Brå föreslår även att arbetet inom Isab bör följas upp med fokus på effektivitet i utbytet och omhändertagandet av information från Isab till framför allt lokal och regional nivå inom Polismyndigheten, exempelvis om våldsdrivande alias.

Brå anser att brottsförebyggande åtgärder riktade direkt mot individer i kriminella nätverk bör prioriteras. På Brå pågår för närvarande ett arbete med att utveckla en ny version av fokuserad avskräckning riktad mot kriminella nätverks användning av barn som brottsverktyg. Den nya strategin ska utformas i nära samverkan med berörda myndigheter, prövas i pilotområden under 2027 och effektutvärderas av Brå. Den tar sikte på kriminella nätverks användning av barn, oavsett hur kontakten initierats och om de involverade är kända eller okända för varandra.

Brå anser även att det behövs ytterligare kunskap om de individer som utnyttjas för att möjliggöra våldsbrott. Ett led i arbetet mot det grova våldet inom de kriminella nätverken är att även rikta in sig mot dessa understödjande individer som exempelvis ordnar resor och boende åt de unga som utför brotten. Det behöver mer kunskap om hur dessa individer har blivit rekryterade, vilka relationer de har till nätverken och vilka åtgärder som kan vidtas för att förhindra att de utnyttjas i brottsliga syften.

Ungas egna förutsättningar och vilja att delta i brottslig verksamhet

Åtgärder som stärker ungas möjligheter att avstå från brottslighet behöver ses som ett komplement till åtgärder som begränsar kriminella nätverks incitament att rekrytera och använda unga. Det är viktigt att uppmärksamma åtgärder som kan skydda unga samt påverka deras inställning till att delta i brottslig verksamhet. På så sätt kan deras förutsättningar att avstå från sådana uppdrag stärkas.

Brå anser att det är prioriterat att fortsätta arbeta brottsförebyggande med barn och unga i risk för att hamna i kriminalitet. Brå bedömer även att kunskapsunderlaget från denna rapport om hur rekryteringen går till, med dess komplexitet där både fysiska och digitala kontaktvägar används, kan bidra med information till det lokala operativa arbetet inom exempelvis samverkansstrukturen barn och unga i organiserad brottslighet (Bob), sociala insatsgrupper (SIG) och samverkan mellan skola, socialtjänst, polis och fritid (SSPF). Liknande kunskapsinsatser bör även riktas mot exempelvis aktörer inom skolan, socialtjänst och fritid eller andra yrkesgrupper som kommer i kontakt med barn och unga. Brå anser det även vara prioriterat att utveckla riktade informationsinsatser mot professioner som arbetar med särskilt sårbara grupper samt vårdnadshavare till barn och unga som bedöms vara särskilt sårbara.

Brå anser också att Polismyndighetens arbete med att identifiera barn och unga som svarat på rekryteringsannonser bör följas upp. Uppföljningen bör ta fasta på effektiva arbetssätt som säkerställer informationsdelning, tydliga kontaktvägar och att information når rätt funktioner inom andra myndigheter såväl som inom Polismyndigheten. Information om unga som visar intresse för brottsuppdrag måste omgående gå till socialtjänst och lokalpolisområde. Brå vill därför även understryka vikten av att vid sådana tillfällen pröva utrymmet i den sekretessbrytande bestämmelsen 10 kap. 15 a § i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, som trädde i kraft den 1 december 2025 (prop. 2024/25:180)[3].

Brå bedömer det dessutom angeläget att skydda barn och unga i samhällsvården från att utnyttjas. Brå välkomnar därför den utredning som föreslår möjligheter till begräsningar av kommunikationsmedel för barn och unga placerade på HVB (SOU 2025:84)[4].

Brå bedömer det även angeläget att olika attitydförändrande åtgärder prövas och utvärderas. Det har lyfts dels av studiens fokusgrupper med sakkunniga, dels av intervjupersoner med egen erfarenhet av rekrytering. I flera översikter bedöms mentorsprogram, färdighetsträning och universella attitydförändrande åtgärder för barn som lovande (SBU 2023, Vetenskapsrådet 2025).

Kontaktytor för rekrytering på digitala medier

Utöver de myndighetsgemensamma åtgärder och insatser som behövs för att motverka att unga involveras i kriminella nätverk – oavsett om det sker digitalt eller fysiskt – finns det vissa specifika åtgärder som riktar in sig på just de digitala aspekterna i

[3] Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – en ny sekretessbrytande bestämmelse.
[4] Hem för barn och unga: För en trygg, säker och meningsfull vård.

rekryteringen. Det handlar om åtgärder som kan motverka kontaktytor i både öppna och slutna digitala forum.

Brå bedömer att arbetet med att upptäcka och avbryta rekryteringsförsök via digitala medier behöver utvecklas och inte enbart fokusera på rekryteringsinnehåll i öppna digitala forum. Brå bedömer att lagen (2026:1235) om avlägsnande av rekryteringsinnehåll online som ger polisen möjlighet att besluta om förelägganden mot företag att plocka ner rekryteringsinnehåll, såsom annonser (prop. 2025/26:276)[5] är ett bra första steg för att motverka rekrytering via digitala medier. Det är dock inte tillräckligt utan behöver kompletteras. Företagen som tillhandahåller digitala medier behöver förbättra sitt arbete med att självmonitorera och självsanera i syfte att skydda unga användare från att komma i kontakt med rekryteringsinnehåll. Företagen behöver även vara rättsvårdande myndigheter i brottsutredningar behjälpliga. Rekryteringsinnehåll bör skyndsamt identifieras och tas bort från plattformen. Införandet av EU:s förordning (2022/2065) om digitala tjänster (DSA) har bidragit och bidrar till att ställa högre krav på de företag som tillhandahåller sociala medier. Samtidigt bereds under hösten 2026 ett lagförslag om åldersgräns för barns tillgång till sociala medier (SOU 2026:35)[6]. Brå bedömer att det finns skäl att utveckla möjligheterna att skydda barn och unga från kriminogen exponering på digitala medier. Samtidigt behöver beslutsfattare ta risken i beaktande att skadligt innehåll kan förflyttas från öppna platser till slutna digitala forum.

Brå bedömer att den vuxenfrånvaro som präglar rekrytering via digitala medier behöver adresseras. Det finns pågående initiativ för att öka vuxennärvaron online. Polismyndigheten har till exempel utvecklat en ny metod för nätpatrullering, där region Nord och region Stockholm varit pilotregioner. Baserat på studiens resultat kan det dock finnas skäl att även utveckla möjligheterna för andra vuxna i ungas närhet att närvara på digitala medier. Det kan beröra föräldrar samt yrkespersoner inom socialtjänst, skola och fritidsverksamhet. Samtliga av dessa kan behöva bättre förutsättningar för att kunna integreras i ungas digitala liv exempelvis genom ökad kunskap om hur särskilda digitala medier fungerar men även om hur man pratar med unga om deras internetanvändande.

[5] Nya möjligheter att bekämpa onlinerekrytering.
[6] En åldersgräns för barns tillgång till sociala medier.

1. Inledning

Allt fler och allt yngre barn är delaktiga i allvarlig brottslighet med koppling till kriminella nätverk. Studier visar att antalet misstänkta barn för narkotikaöverlåtelsebrott[7], utpressning[8], bedrägerier[9] samt mord[10] och mordförsök[11] med skjutvapen har ökat väsentligt sedan början av 2010-talet (Brå 2023c, Brå 2024b). Ökningarna gäller inte minst grova våldsbrott. Statistik från Åklagarmyndigheten visar att antalet misstänkta barn [under 15 år] i mordärenden har dubblerats från 82 barn 2023, till 166 barn 2025. En liknande utveckling syns för grovt vapenbrott[12], där antalet misstänkta barn ökat från 129 till 173 under samma period. Även när det gäller allmänfarlig ödeläggelse[13] har antalet misstänkta barn ökat, från 6 misstänkta 2023 till 49 misstänkta barn år 2025. Brås kriminalstatistik visar att även antalet misstänkta barn och unga i åldern 15 till 20 år[14] har ökat under samma period för exempelvis mord[15] och sprängningar.[16]

Polismyndighetens bild är att det har skett en förändring vad gäller hur grovt våld används i den kriminella miljön. De senaste åren har skjutningar (inklusive skjutningar med dödlig utgång) minskat, samtidigt som sprängningar har ökat.[17] Sprängningar, och brandattacker, tros utföras främst i syfte att hota och skrämma målsäganden. Utifrån en kartläggning av 151 våldshändelser som ägde rum under perioden 1 januari 2023–14 november 2025 och som involverade barn mellan 12 och 14 år bedömde Polismyndigheten att en klar majoritet (111) av dessa utgjorde så kallade strategiska brott, där syftet var att skrämmas. I 35 av fallen bedömdes avsikten vara att beröva

[7] 1 § första stycket p.1 narkotikastrafflagen (1968:64).
[8] 9 kap. 4 § BrB.
[9] 9 kap. 1–3 §§ BrB.
[10] 3 kap. 1 § BrB.
[11] 3 kap. 1 §, 3 kap. 11 § och 23 kap. 1 § BrB.
[12] 18 kap. 2 § vapenlagen (2026:408).
[13] 13 kap. 3 § BrB.
[14] 21 åringar redovisas i gruppen 21–24 år.
[15] Fullbordat, försök till mord (3 kap. 11 § BrB) eller dråp (3 kap. 2 § BrB). För 2023 ingår även misshandel med dödlig utgång i statistiken.
[16] Antalet misstankar 2023 respektive 2025. Mordärenden: 687 respektive 759. Allmänfarlig ödeläggelse: 116 respektive 317. Brott enligt 6 §, 16 § första stycket, 28 § första stycket, 29 § andra stycket, 29 a § lagen om (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor: 136 respektive 372.
[17] Från 2018 genomfördes över 300 skjutningar varje år fram till 2024, då antalet skjutningar sjönk från 296 skjutningar år 2024 till 158 skjutningar år 2025 (Polismyndighetens uppgifter om antalet konstaterade skjutningar). Antalet dödsfall var störst under 2022 då 62 personer miste livet. Detta antal har sjunkit till 42 personer under 2025. Detta omfattar även offer utanför den kriminella miljön (Brås statistik över konstaterade fall av dödligt våld). Från 2024 till 2025 ökade antal sprängningar från 139 till 194. Även antalet förberedelser till allmänfarlig ödeläggelse (13 kap. 3 §, 12 § och 23 kap. 2 § BrB) har ökat från 132 till 255 (Polismyndighetens uppgifter om antalet bekräftade allmänfarlig ödeläggelse, detonationer).

målsäganden livet (Polismyndigheten 2025b).[18] Utifrån polisens kartläggning framstår det som att de yngsta barnen framför allt utför brott i syfte att skrämma, och inte med avsikten att beröva någon livet.

Samtidigt visar tidigare internationell forskning att kriminellas närvaro på digitala medier har ökat under de tio senaste åren. De digitala medierna har blivit en arena för konflikter mellan olika grupperingar (Patton m.fl. 2017, Robinson m.fl. 2019, Densley m.fl. 2020). I Sverige kunde en liknande trend observeras under mitten av 2010-talet där bland annat skjutningar, förnedringar av olika slag och annat innehåll knutet till kriminella nätverk filmades och offentliggjordes, till exempel genom inlägg på sociala medier (Granath 2022, Brå 2024b). Mycket pekar även mot att sociala medier är en viktig plattform för att sprida en romantiserad bild av en kriminell livsstil, vilket kan inverka på barns och ungas vilja att bli delaktiga i grupperingar (Brå 2023c, Brå 2024b).

Även de kriminella nätverkens brottsliga verksamhet har i vissa delar genomgått en digitalisering. Smarttelefoner, krypterade telefoner och digitala medier har blivit viktiga verktyg för att till exempel koordinera logistiken vid narkotikatransporter. Det har också skapat nya plattformar för marknadsföring och försäljning av illegala varor till slutkunder (Moyle m.fl. 2019, Brå 2021c). Idag finns chattgrupper och kanaler i krypterade medier som Telegram, ofta med tusentals användare, där narkotika utannonseras och säljs (se till exempel Rummukainen m.fl. 2023, Bos och Blåfeild 2024).

Polismyndigheten har rapporterat att krypterade medier även används för att hitta personer som kan användas till att utföra grova brott (Polismyndigheten 2024). Under 2024 framkom att barn och unga, utan en känd koppling till kriminella nätverk, fått kontakt med kriminella uppdragsgivare på de digitala plattformarna och därefter tackat ja till att utföra grova våldsbrott mot betalning (Sveriges Radio 2024, SVT Nyheter 2024).

Med anledning av dessa förändringar i den kriminella miljön har Brå fått i uppdrag av regeringen (Ju2025/00155) att ”öka kunskapen om hur kriminella nätverk rekryterar barn och unga i sociala medier och andra digitala miljöer för att begå brott”. Brå ska enligt uppdraget

> […] studera vilken roll digitala medier spelar vid involvering av barn och unga till enskilda grova brott eller annan brottslighet inom ramen för kriminella nätverk. En

[18] I två händelser bedöms avsikten vara att skada målsäganden. I tre fall finns ingen bedömning av händelsen.

central fråga är hur det går till när barn och unga involveras och utnyttjas i kriminalitet på detta sätt och vilka digitala medier som nyttjas.

Brå ska även ta fram kunskap ”[…] om ärenden i rättsprocessen med barn och unga som involveras i kriminalitet genom digitala medier” och ”[…] undersöka hur den bestämmelse som infördes den 1 juli 2023 om involverande av en underårig i brottslighet[19] (prop. 2022/23:53)[20] tillämpas i sammanhanget”. I uppdraget anges att Brå ska beakta barns och ungas erfarenheter, till exempel genom dialog med berörda barn och unga. Brå ska även föreslå vilka åtgärder som kan vidtas för att motverka att barn och unga rekryteras av kriminella nätverk i sociala medier och andra digitala miljöer.

Kunskapsläge

Användningen av digitala medier i kriminella miljöer är sedan ett par år tillbaka ett viktigt område inom den internationella gängforskningen. Det talas om en ”digital era” där de nya kommunikationsverktygen både förändrat förutsättningarna för de brottsliga verksamheterna och för de sociala strukturerna (Moore och Stuart 2022). Det rör sig i första hand om kvalitativa studier, baserade på polisuppgifter och intervjudata. En avsevärd del av dessa studier gäller de digitala mediernas betydelse för nätverkens möjligheter att erövra makt, öka vinsten och reducera riskerna, men utifrån olika frågeställningar.

Några studier har undersökt nätverkens budskap och kommunikation utåt. De visar att nätverken använder digitala medier för att positionera sig i konflikter, manifestera maskulinitet, markera tillhörighet och närvaro på vissa geografiska platser samt visa upp brottsvinster inför en bredare krets än tidigare (Fernandez m.fl. 2021). Till exempel visar brittiska studier att plattformarna används strategiskt för att visa upp och befästa sin närvaro på lokala narkotikamarknader (Warburton 2024).

Andra studier har undersökt hur brottens planering och genomförande förändrats efter att de krypterade chattverktygen blivit den huvudsakliga kommunikationsvägen. Detta rör företrädesvis narkotika- och våldsbrottslighet. Undersökningar från flera europeiska länder visar att digitaliseringen effektiviserat brottsförloppen, skapat nya

[19] 16 kap. 5 a § BrB. Den som för brott eller brottslig verksamhet anlitar, betalar, instruerar eller överlämnar egendom till någon som inte har fyllt arton år och därigenom, eller på annat liknande sätt, involverar honom eller henne i brottet eller den brottsliga verksamheten, döms för *involverande av en underårig i brottslighet* till fängelse i högst fyra år. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.
Om involverandet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder eller utveckling mellan den som har begått gärningen och den andra personen eller annars är uppenbart mindre allvarligt, ska inte dömas till ansvar.
[20] Skärpta straff för brott i kriminella nätverk.

kundkretsar för illegala varor och förenklat kontakterna över och inom landsgränserna (Moyle m.fl. 2019, Polismyndigheten 2021, Brå 2021c, Europol 2024).

Ytterligare andra studier berör digitaliseringens konsekvenser för sociala relationer och exploateringsförhållanden. Flera av de vinstdrivande brottsliga verksamheterna bygger sedan lång tid tillbaka på att personer som befinner sig nära nätverken (familj, vänner, bekantas bekanta) kan utnyttjas som kurirer, lagerhållare, målvakter och möjliggörare (Van San och Sikkens 2017, Brå 2024a, Brå 2025c). Det handlar om personer som utför tjänster åt nätverken för att de vill tjäna pengar, både av lojalitet och till följd av tvång (Pitts 2008, Brå 2025b, Brå 2024a).

Senare studier indikerar att möjligheten att utnyttja människor kan ha ökat i och med nätverkens nya digitala räckvidd. Flera studier undersöker specifikt kontakter och styrning av barn och unga. Brittiska och nederländska studier har undersökt hur nätverken går tillväga när de identifierar okända barn som kan manipuleras och styras, trots att de befinner sig på avstånd (Pajón m.fl. 2024, Van Berkel m.fl. 2025). Agerandet beskrivs i vissa fall som människohandel (human trafficking) och exploatering, men även barns egen agens och egna drivkrafter har studerats (NCA 2019, Atkinson-Sheppard 2024, Pajón m.fl. 2024, Van Berkel m.fl. 2025).

De omständigheter som framkommer i berörda studier både liknar och skiljer sig från tidigare forskning om hur barn utnyttjas av kriminella nätverk i Sverige. En tidigare studie från Brå visade att nätverkens kännedom om och kontakter med barn i närområdet har varit en förutsättning för deras kontinuerliga tillväxt och territoriella förankring (Brå 2023c). En övergripande slutsats i studien var att barns involvering framför allt drivits fram genom ekonomiska incitament på individnivå. Det är typiskt sett pojkar i övre tonåren (15–20 år) som rekryterar yngre pojkar (12–15 år), genom grooming eller tvång, för att kunna använda dem som springpojkar vid narkotikahandel och för att utföra andra brott. Studien visar att de rekryterade barnen utnyttjas på daglig basis, eftersom de är billig arbetskraft och kan förmås att utföra sysslor och brott med hög risk för upptäckt (Brå 2023c).

En senare studie visar att även barn utan nära band till nätverken allt oftare används för vissa brott, främst som utförare av grovt våld (Brå 2024b). Utvecklingen beskrivs som en konsekvens av en ökad fragmentisering av de kriminella nätverken (se kapitel 2) och av att digitala medier gjort det enklare för nätverken att kontakta barn även utanför de egna områdena (Brå 2024b). Det saknas dock mer ingående studier av hur denna rekrytering av barn och unga går till i Sverige och varför de digitala medierna används i detta syfte. Den här rapporten syftar till att komplettera och uppdatera kunskapsläget genom att redogöra för hur en sådan process ser ut steg för steg.

Studien ska också bidra med ytterligare kunskap om vad som specifikt karaktäriserar de barn som rekryteras via digitala medier. I ett par tidigare publicerade studier har Brå undersökt vad som kännetecknar barn som misstänks för brott kopplat till kriminella nätverk. De visar att de aktuella barnen inte sällan har en hög problemkoncentration och en ansamling av riskfaktorer (Brå 2025a, Brå 2025b). Både pojkar och flickor som bedömts som nätverkskopplade hade problematisk skolfrånvaro, normbrytande beteende, bodde i socioekonomiskt utsatta områden, hade en sämre ekonomisk situation hemma, egen utsatthet för brott samt i högre utsträckning utrikesfödda föräldrar, tidigt kriminellt umgänge och problem med droger (Brå 2025b, Brå 2026b). I medierapportering om rekrytering via digitala medier återkommer dock uppgifter om att även barn med bättre förutsättningar utnyttjas. Det finns därför skäl att undersöka förekomsten av riskfaktorer hos de aktuella barnen.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med studien är att öka kunskapen om hur kriminella nätverk rekryterar barn och unga via digitala medier för att begå brott. Syftet är även att belysa hur rättsväsendet arbetar mot detta. Studien ska sammantaget ligga till grund för Brås bedömning och förslag till åtgärder som kan motverka att barn rekryteras digitalt för att utföra brott. Följande frågeställningar besvaras:

1. Hur organiseras uppdragsbaserade brott[21] där barn och unga rekryteras av kriminella nätverk via digitala medier?

2. På vilka olika sätt används digitala medier för att rekrytera barn och unga till att utföra framför allt grova våldsbrott?

3. Vilket handlingsutrymme har barn och unga som rekryteras för att utföra grova våldsbrott, och vad motiverar deras deltagande?

4. Vilka levnadsförhållanden präglar barn och unga som rekryteras eller rekryterar andra via digitala medier?

Utöver att beskriva och analysera själva brottsproblemet redogörs också för hur polis och åklagare arbetar med att utreda och förhindra rekrytering via digitala medier. I den här delen av studien riktas även ett särskilt fokus mot bestämmelsen om involverande av underårig i brottslighet. Frågeställningarna är följande:

5. På vilka sätt arbetar polis och åklagare med brott där barn och unga har rekryterats via digitala medier?

[21] Uppdragsbaserade brott, eller brottslighet, förklaras närmare i kapitel 2.

6. Vilken betydelse har bestämmelsen om involverande av underårig i rättsväsendets hantering av brott där barn och unga har rekryterats med hjälp av digitala medier, och hur tillämpas bestämmelsen i domstol?

Definitioner och avgränsningar

I likhet med Brås tidigare studie om barn och unga i kriminella nätverk använder denna studie samma benämning av åldersgrupper (Brå 2023c). Denna rapport handlar om barn och unga, det vill säga pojkar och flickor upp till 21 år.[22] Benämningen *barn* i används om personer under 18 år och *unga vuxna* används om personer mellan 18 och 21 år. Hela gruppen (från noll till 21 år) hänvisas till som *unga*. Individer över 21 år hänvisas till som *vuxna*.

Underlaget till rapporten berör i huvudsak grova våldsbrott, vilket präglar rapportens redogörelser för rekryteringsprocessen. Studiens resultat är därmed i stora drag avgränsat mot rekrytering till grova våldsbrott. Det innefattar även polisers och åklagares arbete, det vill säga att det rör sig om att utreda och förhindra grova våldsbrott. Rekrytering med ett annat syfte, exempelvis att rekrytera till narkotikahandel, bedrägerier eller penningtvätt, kan utifrån studiens underlag inte redogöras för på samma djup och med samma systematik även om det förekommer exempel på det i studiens material. I resultatredovisningen lyfter vi skillnader och likheter i rekryteringen i de fall det är möjligt.

Brå ska specifikt undersöka hur barn och unga rekryteras av *kriminella nätverk* för att utföra brott. Det saknas en vedertagen definition av kriminella nätverk och ofta används begrepp som organiserad brottslighet och kriminell miljö synonymt. I en tidigare Brå-studie definierades kriminell miljö som ”den vinningsdrivna miljön där personer systematiskt begår brott för att tjäna pengar, ofta med kopplingar till narkotikahandel eller annan organiserad brottslighet” (Brå 2024b). I en annan Brå-rapport, med fokus på involveringen av barn i kriminella nätverk, användes definitionen ”[…] grupperingar som har strukturer för hierarkisk styrning och där vuxna som ägnar sig åt våldsbrott och vinstgivande brottslighet är involverade” (Brå 2023c s. 14). Den här studien syftar till att öka kunskapen om hur unga rekryteras för att utföra brott, utan att de nödvändigtvis blir en del av ett kriminellt nätverk. I studien beskrivs situationer där aktörer med koppling till kriminella nätverk, använder digitala medier för att hitta och uppdra unga att genomföra brott för nätverkens räkning. Den

[22] Enligt straffrättslig lagstiftning och påföljdssystemet anses individer vara vuxna först när de fyllt 21 år. Studien berör därmed personer som inte är straffmyndiga (upp till 14 år), omyndiga personer (upp till 17 år) och unga vuxna (18–21 år). Alla dessa tre grupper omfattas olika av påföljdssystemet och myndigheters insatser och stöd.

som rekryteras, eller rekryterar, behöver således inte vara en del av ett nätverk för att utföra brotten.

Begreppet *digitala medier* används genomgående i bred bemärkelse, dock med vissa avgränsningar. I den här studien avgränsas digitala medier till *sociala medier* och *krypterade medier*, som i sig själva omfattar flera platser där rekrytering kan ske. Ett särskilt fokus läggs på funktionerna hos de digitala medier som används i rekryteringsprocessen. I särskilda fall specificeras själva plattformen. I mångt och mycket är sociala och krypterade medier lika varandra i den bemärkelsen att användare kan interagera, kommunicera och dela innehåll mellan sig. På sociala medier kan det finnas helt öppet innehåll i form av flöden och öppna profiler som delar inlägg av olika slag. Användare med eller utan konto behöver varken vara vän eller följa profilen för att ta del av innehållet. Innehållet som delas styrs framför allt av algoritmer. På både sociala och krypterade medier kan det förekomma chattgrupper som inom ramen för denna studie definieras som öppna eller stängda. Med en *öppen chattgrupp* avses exempelvis platser där användare kan få tillträde utan en inbjudan eller att de själva via sökfunktioner kan hitta grupperna. Stängda chattgrupper är omvänt sådana där det krävs en inbjudan eller länk för att få tillgång till forumet. Krypterade medier har dessutom krypterade kommunikation, ibland så kallad End-to-End-Encryption (E2EE) som enbart är avkrypterad för de parter som deltar i konversationen. Vid sådan kryptering har inte heller själva tjänsteleverantören möjlighet att ta del av kommunikationen, vilket försvårar möjligheter för rättsväsendet att inhämta information från sådana chattar. Vissa medier kan även ha inbyggda funktioner som exempelvis att automatiskt radera meddelanden.

I samband med att Brå fick regeringsuppdraget fick även Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) i uppdrag (Ju2025/00157) att undersöka bland annat hur kriminella konflikter förs på sociala medier och hur en kriminell livsstil marknadsförs. Brås studie kommer därför inte att mer än nödvändigt beröra den typ av digitala inlägg som ofta refereras till som ett slags marknadsföring av en kriminell livsstil, som kan locka barn och unga att söka sig till kriminella aktörer för att själva kunna tjäna pengar (se t.ex. Jönsson 2024).

Studiens material och metod

I det här avsnittet redogörs kort studiens samlade material och hur det har samlats in. En mer utförlig beskrivning av de enskilda materialen finns i bilaga 1 och 2.

Studien har en kvalitativ forskningsdesign där syftet är att utforska ett brett problem och skapa en djupare förståelse av fenomenet, i vårt fall rekrytering via digitala medier.

Intervjuer med unga

Intervjuer har genomförts med 34 barn och unga vuxna med egen erfarenhet av kriminalitet och inblick eller erfarenhet av rekrytering via digitala medier.[23] Även fem vuxna med samma erfarenhet har intervjuats. Av de intervjuade individerna var 25 stycken pojkar och 14 flickor. Ungefär en tredjedel var mellan 15 och 17 år när de intervjuades, nära hälften var 18 – 21 år medan ett par enstaka individer var äldre än 21 år där den äldsta intervjupersonen var 25 år. Intervjupersonerna har hittats via Kriminalvården, Statens institutionsstyrelse (SiS) och en civilsamhällesorganisation med fokus på unga i riskzon för kriminalitet. Majoriteten av intervjupersonerna har varit frihetsberövade och intervjuerna har genomförts på den anstalt eller det särskilda ungdomshem (SiS-hem) där de befunnit sig.[24] Intervjuerna via civilsamhällesorganisationen har genomförts i organisationens egna lokaler.

Samtliga 39 intervjuade har egen erfarenhet av kriminalitet. Däremot skiljer sig erfarenheterna eller inblicken åt vad gäller rekrytering via digitala medier.[25] Intervjupersonerna består av en mångfacetterad grupp som ger inblick i både rekryteringsprocessen och framväxten av rekrytering via digitala medier. Grovt indelat går det att klassificera intervjupersonernas erfarenheter av rekrytering på digitala medier i de som har egna förstahandserfarenheter och de som enbart sett eller känner till fenomenet. Bland de 18 intervjuade som har egen erfarenhet av rekrytering via digitala medier är det 10 som rekryterat andra och 12 som själva blivit rekryterade. Fyra av dessa har erfarenhet av att både ha blivit rekryterad och själva rekryterat andra.

Den grupp intervjuade som har egen erfarenhet av kriminalitet men enbart andrahandserfarenhet av rekrytering via digitala medier har framför allt bidragit till en kontextbeskrivning, beskrivning av hur rekrytering utvecklas med tiden samt skillnader och likheter mellan rekrytering i digital och fysisk miljö. De kan till exempel ha egen erfarenhet av rekrytering som skett i den fysiska miljön, själva varit på digitala platser där rekryteringen sker eller känner andra som använt digitala medier för att rekrytera.

[23] Totalt intervjuades 41 individer men två av dessa exkluderades från urvalet på grund av att de inte hade erfarenheter av kriminalitet och/eller rekrytering via digitala medier. Av de resterande 39 intervjupersonerna var 34 unga i åldrarna 15 - 21 medan fem individer var vuxna över 21 års ålder.

[24] Av de totalt 32 frihetsberövade intervjupersonerna uppgav 14 att de hade blivit frihetsberövade under år 2023 eller tidigare medan 16 uppgav att de blev frihetsberövade under år 2024 eller senare. Den intervjuperson som varit frihetsberövad längst hade varit det sedan 2022. Generellt var de som intervjuades på anstalt äldre än de som befann sig på SiS-hem. Majoriteten av intervjupersonerna på anstalt hade också varit frihetsberövade en längre tid än de som var på SiS-hem.

[25] Erfarenheterna av rekryteringen skiljer sig åt mellan intervjupersonerna beroende på om de själva har rekryterat andra eller åtagit sig uppdrag. Ålder och hur länge de har varit frihetsberövade spelar också roll. Det har lett till att analysen lutar sig mot olika intervjupersoner beroende på vad som analyseras. Se bilaga 1 för mer information om intervjupersonerna.

Andra har varit kriminellt aktiva en längre tid och kan bidra med en beskrivning av utvecklingen från tiden när krypterade telefoner främst användes för rekrytering.

Intervjuerna har fokuserat på ungas egna erfarenheter av att dels själva utföra uppdrag, dels rekrytera andra via digitala medier för att utföra brott. Intervjuerna berör även relationerna mellan inblandade individer samt förhållandet mellan digitala och fysiska miljöer. Intervjuerna har utgått från följande frågeområden:

- bakgrundsinformation (uppväxt, väg in i kriminalitet, våldsutsatthet)
- egna erfarenheter av digitala medier i kriminalitet
- rekryteringsprocessen
- brotten och uppdragen
- motivationen som har präglat rekryteringen
- strategier för att rekrytera
- åtgärdsförslag för att motverka rekrytering.

Frågorna har anpassats utifrån vilka erfarenheter och roller intervjupersonen har haft i rekryteringen.

Intervjuer med polisanställda och åklagare

Intervjuer har genomförts med sammanlagt 23 anställda vid Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten. Inom Polismyndigheten har 13 personer intervjuats. Intervjupersonerna arbetar i princip dagligen med ärenden där rekrytering via digitala medier förekommer. Intervjupersonerna är chefer, utredningsledare, utredare och analytiker i Stockholm, Göteborg och Malmö. Knappt hälften har intervjuats enskilt och resterande i tre olika gruppintervjuer. Fem polisanställda arbetar på nationell nivå medan åtta arbetar med utredning av grova brott i polisregionerna Stockholm, Väst och Syd. Inom Åklagarmyndigheten har 10 åklagare intervjuats, samtliga enskilt, från de fyra åklagarområdena Stockholm, Syd-Öst, Väst-Bergslagen och Nord-Mitt. De intervjuade åklagarna är seniora kammaråklagare eller statsåklagare.

Intervjuerna har utgått från följande frågeområden:

- hur rekryteringen går till
- vad som kännetecknar de som är inblandade i rekryteringen
- arbetet mot rekryteringen i sig
- brottsutredningar där rekryteringen förekommer
- upplevda framgångar och utmaningar.

Åklagarna har även fått frågor om bestämmelsen om involverande av underårig i brottslighet. Intervjuerna har behandlat deras erfarenheter av att använda bestämmelsen i deras arbete och vad de uppfattar att bestämmelsen för med sig när de

utreder brott och väcker åtal. I intervjuer med polisanställda och åklagare har åtgärdsförslag efterfrågats för att motverka rekrytering via digitala medier och att förbättra arbetet med att utreda och klara upp brott.

Förundersökningar

För att undersöka hur rekryteringen och utförandet av brotten går till i praktiken, samt identifiera eventuella mönster, har 74 förundersökningar[26] inklusive slasken[27] analyserats. Analysen av förundersökningarna har fokuserat på rekryteringsprocessens olika moment, strategier som används i rekryteringen samt roller och bakgrund hos de misstänkta (se bilaga 1 för mer information om analys och kodning). Underlaget ligger också till grund för analysen av polis och åklagares arbete med dessa ärenden.

För att få tillgång till förundersökningar där rekrytering via digitala medier förekommer användes ett så kallat experturval, där en förfrågan riktades till landets samtliga åklagarområden. Åklagarområdena ombads att identifiera förundersökningar utifrån följande urvalskriterier: 1) det finns uppgifter om att den misstänkte har blivit involverad via digitala medier eller ha involverat någon annan med hjälp av digitala medier; 2) den misstänkte som involverats var max 21 år när brottet misstänks ha begåtts (de som misstänkts för involvering har ingen åldersgräns) och 3) brottet inträffade under perioden 2021–2025.

Eftersom regeringen anger att Brå ska studera ”[…] involvering av barn och unga till *enskilda grova brott* eller *annan brottslighet* inom ramen för *kriminella nätverk*” fick åklagarna exempel på brottsrubriceringar att utgå ifrån. Exemplen innehöll brott som typiskt sett begås av individer kopplade till kriminella nätverk exempelvis narkotikabrott, bedrägerier eller penningtvätt[28]. Även brott som mord (inkl. medhjälp[29], försök, stämpling och anstiftan[30]), grovt och synnerligen grovt vapenbrott[31], grov mordbrand[32], allmänfarlig ödeläggelse (inkl. försök[33] och förberedelse) och grovt brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor[34] inkluderades.

[26] I rapporten särskiljs inte så kallade LUL-utredningar enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL, som avser barn under 15 år från förundersökningar om brott (som avser personer fyllda 15 år). Samtliga utredningar i rapporten benämns som förundersökningar.
[27] Slasken avser allt sidomaterial i en förundersökning som inte inkluderas i det slutliga förundersökningsprotokoll som sammanställs inför ett åtals väckande.
[28] 3–5 §§ lagen (2014:307) om straff för penningtvättbrott.
[29] 3 kap. 1 § samt 23 kap. 4 § BrB.
[30] 3 kap. 1 § samt 23 kap. 4 § BrB.
[31] 18 kap. 2 § första och andra stycket vapenlagen (2026:408).
[32] 13 kap. 2 § BrB.
[33] 13 kap. 3 §, 13 kap. 12 § och 23 kap. 1 § BrB.
[34] 29 a § lagen om brandfarliga och explosiva varor.

Experturvalet genererade sammanlagt 115 förundersökningar[35] där majoriteten berörde grova våldsbrott i Stockholm och med tyngdpunkt under år 2024. Fördelning över år och åklagarområden återges i bilaga 1. Utifrån experturvalet gjordes sedan ytterligare ett strategiskt urval baserat på ålder hos de misstänkta individerna i syfte att komplettera intervjumaterialet.[36] Samtliga förundersökningar där det förekom misstänkta individer som vid brottstillfället var högst 15 år har inkluderats, se närmare beskrivning av urvalet i bilaga 1.

Utöver ålderskriteriet har vissa ställningstaganden löpandet behövs tas under analysen. Dels har det behövt finnas tillräckligt med information i förundersökningarna för att avgöra om rekrytering har skett via digitala medier eller inte, dels har den funktion som digitala medier haft i brottet varit avgörande. Digitala medier används av kriminella på olika sätt och med olika syften – till exempel för generell kommunikation eller logistik kring narkotikahandel. För att förundersökningen ska vara relevant för den här studien behöver dock digitala medier faktiskt ha använts i rekryteringen. Digitala medier ska därmed ha haft en avgörande roll för rekryteringen – rekryteringen skulle inte ha inträffat om det inte vore för den digitala funktionen. Funktionen kan avse att etablera en kontakt men även att förmedla ett uppdrag och att instruera i själva utförandet av brottsuppdraget.

Det strategiska urvalet tillsammans med ett fåtal (fem) relevanta förundersökningar utifrån domar som berör involverande av underårig i brottslighet (se mer i senare avsnitt) genererade sammanlagt 74 förundersökningar[37] som ligger till grund för studiens analys. Den vanligaste brottsmisstanken som förekommer bland de inkluderade förundersökningarna är mord, totalt 55 (ca 75 procent).[38] Främst handlar det om brottsformerna försök, förberedelse och stämpling till mord. Det är ovanligt med fullbordade mord men det förekommer också i materialet. Andra brottsrubriceringar som förekommer är involverande av underårig i brottslighet, mordbrand och narkotikabrott. I enstaka förundersökningar förekommer även grov

[35] 115 förundersökningar på AM-nivå (Åklagarmyndighetens ärendenummer). Det motsvarar i sin tur 462 förundersökningar enligt polisens k-nummer (polisens diarienummer för förundersökningar). Ett AM-ärende i studiens material innehåller i snitt 4,3 k-nummer. Dock med en stor spridning där det största AM-ärendet innehåller 57 k-nummer och det minsta ett k-nummer.

[36] På grund av etikprövningens krav på godkännande från vårdnadshavare har enbart intervjuer gjorts med barn och unga från 15 år.

[37] Vilket motsvarar totalt 308 k-nummer.

[38] I mordärendena ingår ofta även andra brottsrubriceringar så som brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor, allmänfarlig ödeläggelse och vapenbrott. Dessa brottsrubriceringar förekommer dock även i vissa andra ärenden utan att någon form av mordrubricering finns med i åtalet, till exempel enbart brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor och allmänfarlig ödeläggelse.

misshandel[39], grovt rån[40], grov utpressning[41], grovt olaga hot[42], människorov[43], skyddande av brottsling[44], penningtvätt och skadegörelse[45].

Registeruppgifter

För att få en bredare bild av vilka misstänkta unga som förekommer i förundersökningarna har uppgifter sammanställts från olika register. I samband med genomgången av de 74 förundersökningarna har 177 unga identifierats, som antingen har rekryterats eller rekryterat andra via digitala medier. Individer har dock enbart identifierats från 66 av de 74 förundersökningarna.[46] Det är individer som alltså var 21 år eller yngre vid brottstillfället. Data har beställts från SCB, Socialstyrelsen och Åklagarmyndigheten och består främst av uppgifter om sociodemografiska variabler, uppgifter om föräldrar, skolresultat, psykiatriska diagnoser samt tidigare misstankar om brott innan de fyllde 15 år. Data om individernas tidigare misstankar, efter 15 års ålder, har inhämtats från Brås misstankeregister och eventuella uppgifter om individerna som målsägande har inhämtats från Brås målsäganderegister. Uppgifter om tidigare misstankar, innan 15 års ålder, har inhämtats från Åklagarmyndigheten.

Chattmaterial

I studien har även ett omfattande chattmaterial analyserats som Polismyndigheten har kartlagt. Materialet består av konversationer i olika former och har hämtats från förundersökningarna, sju särskilt utvalda telefoner som har tömts[47] av polisen, polisens skrapningar[48] av särskilda forum där rekrytering förekommer och cirka 600 inlägg på digitala medier där rekrytering skett.[49]

Analysen av chattarna har fokuserat på grundläggande uppgifter om platserna och alias när det har varit möjligt att utläsa det. Det handlar om antal användare i en grupp, under vilken period inlägg har lagts upp samt antal inlägg generellt i en grupp eller för ett särskilt alias. Analysen har också fokuserat på hur erbjudanden om uppdrag formuleras, var de publiceras och i vilken kontext de publiceras. Även uppgifter om

[39] 3 kap. 6 § BrB.
[40] 8 kap. 6 § BrB.
[41] 9 kap. 4 § BrB.
[42] 4 kap. 5 § BrB.
[43] 4 kap. 1 § BrB.
[44] 17 kap. 11 § BrB.
[45] 12 kap. 1–3 §§ BrB.
[46] Det beror bland annat på sekretess kopplat till individerna i vissa av förundersökningarna.
[47] Totalt rörde det sig om tio telefoner men i tre av dessa återfanns ingen information om rekrytering med digitala medier. Därför exkluderades dessa från urvalet.
[48] Avser webbskrapning som är en metod för att automatiskt samla in och extrahera data från webbsidor.
[49] Innehållet från de särskilt utvalda forumen har framför allt hämtats från våren och sommaren 2024. Telefonerna som tömts var i bruk under hösten 2025 och inläggen på diverse digitala medier hade framför allt lagts ut under vintern 2025–2026. En del inlägg fanns även inkluderade från våren 2025.

kontexten har noterats, exempelvis huruvida det förekommer hänvisningar till kriminella nätverk och vilken typ av innehåll som också läggs ut vid sidan av erbjudanden om uppdrag.

Domar

För att undersöka hur den nya straffbestämmelsen om involverande av underårig i brottslighet (16 kap. 5 a § BrB) tillämpas har totalt 79 brottmålsdomar kodats. Samtliga domar som kunnat identifieras via sökningar på en rättsdatabas har inkluderats för perioden 1 juli 2023 till och med 30 april 2025.

Under rättegångarna prövas nästan alltid även andra brott, typiskt sett de som barnen utfört: såväl allvarliga våldsbrott som narkotikabrott och stölder. Vi har dock inte avgränsat urvalet beroende på brottstyp, men de som specifikt berör rekrytering via digitala medier har selekterats fram. Eftersom bestämmelsens utformning inte gör någon åtskillnad i huruvida digitala medier används eller inte i involveringen gjordes en första översiktlig genomgång för att utifrån ett par kriterier avgöra om rekrytering via digitala medier förekommit i ärendet. Av de 79 domarna bedömdes att enbart 17 domar rörde rekrytering via digitala medier. Dessa kodades för att undersöka hur bestämmelsen tillämpas i fall där digitala medier har använts i rekryteringen. De övriga domarna används översiktligt för att beskriva urvalet och sätta de digitala fallen i ett bredare sammanhang.

Underlag för åtgärdsförslagen

Kunskap om hur kriminella nätverk rekryterar unga via digitala medier kan vara viktigt för att kunna utveckla träffsäkra insatser som förhindrar och förebygger unga involveras i kriminalitet. Brå ska därför lämna förslag på åtgärder. För att identifiera träffsäkra och användbara åtgärder har fyra fokusgrupper på olika teman genomförts[50]. I fokusgrupperna har representanter från olika myndigheter, socialtjänster, länsstyrelser och civilsamhället deltagit. Samtal om åtgärder har utgått från studiens resultat och de medverkandes erfarenheter och kunskap om hur man kan motverka brottsproblemet. För en fullständig förteckning över deltagande myndigheter och organisationer, se bilaga 1.

Datamaterialens räckvidd

Varje frågeställning besvaras med hjälp av analyser av flera olika material. I det här avsnittet beskrivs de olika materialens räckvidd och vad de bidrar med för att besvara frågeställningarna.

[50] Dessa teman har varit: rättsväsendets arbete; kommunalt, regionalt och nationellt brottsförebyggande arbete; befintlig kunskap om barn och unga i kriminalitet samt barns utsatthet på digitala medier.

Om tillvägagångssättet, motivationen och handlingsutrymmet

Eftersom förundersökningar är ett led i att utreda brott utgör det materialet ett kondenserat, utifrån-perspektiv som ger en inblick i särskilda delar av rekryteringen och utförandet. Andra delar som exempelvis hur unga från första början kom i kontakt med ett uppdrag är sällan inkluderat. Det är där intervjuerna med barn och unga vuxna tillsammans med chattmaterialet blir viktigt, eftersom de kan bidra med ett mindre filtrerat perspektiv inte bara vad gäller de inledande delarna av rekryteringen utan hela förloppet. Chattmaterialet ger även en direkt och kompletterande inblick i kontexten där rekryteringen utspelar sig som varken intervjupersonerna eller förundersökningarna kan återge med lika hög detaljrikedom. Dessutom bidrar materialet med en inblick i interaktionen mellan den som åtar sig ett uppdrag och den som etablerar kontakt, förmedlar uppdrag eller instruerar i genomförandet. Interaktionen ger en bild av individens handlingsutrymme och motivation till att åta sig uppdrag men även olika tillvägagångssätt hos rekryteraren för att fullfölja att uppdraget blir utfört.

Samtidigt finns det begränsningar i materialen. Chattmaterialet i studien har i mångt och mycket valts ut av polisanställda. Förundersökningarna är avgränsade i två led: ett experturval där majoriteten av ärendena berör grova våldsbrott som begicks under 2024 och 2025, och ett urval med fokus på yngre barn. Allt material som selekterats fram genom rättsväsendet kan innehålla olika former av bias. Underlaget och de unga som förekommer i förundersökningarna är därför sannolikt inte representativa för alla unga som rekryteras för att utföra våldsbrott eller för fenomenet rekrytering via digitala medier i sig. Däremot kan chattmaterialet och förundersökningarna tillsammans med intervjuerna erbjuda en ökad kunskap om tillvägagångssättet, motivationen och handlingsutrymmet men även organisationen i rekryteringen.

Om ungas levnadsförhållanden

Både intervjuerna med unga och förundersökningsmaterialet kan ge en bild av individernas levnadsförhållanden exempelvis psykiatriska diagnoser, placeringar och våldsutsatthet i barndomen. Informationen är dock inte systematisk eller heltäckande för samtliga individer. Därför utgör populationen av 177 misstänkta unga, tillsammans med pålagda uppgifter från olika register, ett viktigt underlag och komplement för att få en överblick över vilka riskfaktorer som förekommer inom gruppen. I vissa fall jämförs populationen med liknande grupper i befolkningen i landet. Eftersom förundersökningarna, och följaktligen populationen, har selekterats fram är möjligheterna till att dra generella slutsatser från resultaten begränsade.

Om rättsväsendets arbete och bestämmelsen om involverande av underårig i brottslighet

Intervjuer med polisanställda och åklagare utgör det huvudsakliga materialet för att besvara frågan om rättsväsendets arbete. Samtidigt som intervjupersonerna har bidragit med en inblick i arbetet mot rekryteringen är dessa begränsade till en särskild yrkesgrupp inom myndigheterna som framför allt jobbar med dessa ärenden. Erfarenheterna och arbetssätten fångar sannolikt inte hela Polismyndighetens eller Åklagarmyndighetens arbete med att utreda grova brott i kriminell miljö där digitala medier har haft en framträdande roll i brottsupplägget.

Studiens genomgång av domar utgör inte en utvärdering av bestämmelsen om involverande av underårig utan fokuserar på tillämpningen i ärenden som är relevanta för denna studie. Genomgången är dessutom begränsad i tid och omfattning där samtliga domar med åtal om brott mot bestämmelsen inte är inkluderade.

Disposition

Rapporten består av sju kapitel. Dessa behandlar följande områden:

- I kapitel 2 redogörs för hur rekryteringen organiseras och hur den utspelar sig en större kontext av uppdragsbaserat våld. Kapitlet ger en övergripande bild av vilka insatser och personer som förekommer i rekryteringen när unga ska förmås att utföra ett brott för någon annans räkning.
- I kapitel 3 redogörs steg för steg för alla momenten i rekryteringsprocessen från att etablera en första kontakt till att ett uppdrag genomförs.
- I kapitel 4 beskrivs motivationen till att åta sig ett uppdrag. Kapitlet beskriver även vilka levnadsförhållanden som präglar de misstänkta unga förekommer i förundersökningarna.
- I kapitel 5 redogörs för polis och åklagares arbete med att utreda och förhindra rekrytering med digitala medier.
- I kapitel 6 presenteras om och hur bestämmelsen av involverande av underårig i brottslighet tillämpats i utredningar och domar.
- I rapportens avslutande kapitel 7 redovisas studiens slutsatser tillsammans med Brås bedömning och förslag på åtgärder.

2. Uppdragsbaserat våld

I det här kapitlet beskrivs hur det uppdragsbaserade våldet har utvecklats och hur det numera organiseras, med fokus på rekryteringen som sker via digitala medier och de återkommande funktioner som ingår samt relationerna och samarbetet mellan dem. I nästa kapitel beskrivs själva tillvägagångsättet i hur unga rekryteras och själva genomförandet av våldsuppdragen. Kapitlet inleds med en kort diskussion om hur den kriminella miljön har förändrats under de senaste åren och vilken betydelse detta har haft för hur våld organiseras och utövas. Kapitlet baseras på tidigare forskning samt analyser av förundersökningar, chattmaterial, intervjuer med unga samt polisanställda och åklagare.

Våldets förändrade organisering

Brå har tidigare beskrivit hur den kriminella miljön i Sverige under 2000-talet har präglats av ökad fragmentering och individualisering. Med detta menas att större grupperingar har brutits upp i mindre och lösare konstellationer, samtidigt som grupperingar i högre grad formas kring individer och personliga relationer snarare än kring exempelvis bostadsområden. Detta har lett till att våldet regleras individuellt av enskilda individer snarare än större grupperingar. Likaså har utförandet av skjutningar under tidigt 2020-tal gått mot att vara mer uppdragsbaserat, med en öppen marknad där personer mot betalning gör sig tillgängliga för att organisera och utföra våldsdåd (Brå 2024b).

I studiens intervjuer med unga framträder en bild av att det skedde en förändring i rekryteringen i samband med våldsvågen i framför allt Stockholm 2022–2023. Även intervjuade polisanställda beskriver hur behovet av nya och oetablerade utförare ökade när våldet intensifierades. De menar att det uppstod ett behov av nya sätt att snabbt komma i kontakt med personer som var beredda att utföra våldsuppdrag när nätverkens befintliga kontakter inte längre räckte till. Digitala medier kom att erbjuda en sådan möjlighet, och sedan slutet av 2023 uttrycker flera intervjuade polisanställda att barn som rekryterats via digitala medier förekommer i majoriteten av deras utredningar av grova våldsbrott.

Utvecklingen är inte unik för Sverige. I bland annat Nederländerna och Storbritannien har det rapporterats om hur barn och unga rekryteras via digitala medier för att bland annat begå våldsbrott (se t.ex. Pajón m.fl. 2024 och Van Berkel m.fl. 2025). Även om de kriminella miljöerna skiljer sig åt finns likheter i tillvägagångssätten. Det handlar om rekrytering till konkreta och avgränsade brottsuppdrag, ofta grova våldsbrott, där digitala medier gör det möjligt att nå potentiella utförare utanför de etablerade personliga kontaktnäten (Europol 2024).

Rekryteringen i digitala medier verkar vara ett led i en längre tids digitalisering i den kriminella miljön där kriminella nätverk i större grad har börjat använda sig av digitala medier för att hitta unga som kan utföra grova våldsbrott. Numera sker rekryteringen öppet där fler har möjlighet att dels ta del av erbjudanden om brottsuppdrag, dels åta sig att mot betalning begå ett grovt våldsbrott. När utförare kan hittas utanför de egna kontaktnäten blir det möjligt att i större utsträckning separera de som initierar våldet från de som utför det. Det är därför möjligt att prata om en *utveckling* av den uppdragsbaserade brottsligheten dels vad gäller rekryteringen i sig, dels även organiseringen bakom rekryteringen.

Kriminella nätverk har alltid använt sig av de verktyg som står till buds för att anpassa sig till rådande omständigheter, undkomma upptäckt och generera vinst. Brås tidigare studier av kriminella nätverk visar till exempel att skuldsatta, missbrukare och barn och unga systematiskt anlitas eller utnyttjas för att utföra de mest riskfyllda uppdragen (Brå 2005, Brå 2016, Brå 2021c, Brå 2023c, Brå 2025b). Barn är inget undantag. I polisens underrättelsekartläggning för 2025 av ca 9 500 nätverksaktiva i Sverige var nästan var femte av de som registrerats i populationen under 18 år. Vuxna som ingår i nätverken kan dessutom ha olika typer av kontakt med barn och unga som är villiga eller kan tvingas till att utföra brott. Det kan handla om barn i samma bostadsområde, kompisars småsyskon i en annan stad, någon som varit placerad på samma ungdomshem eller egna springpojkar (Brå 2023c, Polismyndigheten 2026a).

Anledningarna till att använda sig av sårbara grupper kan vara flera. Det kan röra sig om ett ökat behov av riskreducering där utomstående och för nätverken okända individer kan utnyttjas att utföra brott åt någon annan. De kan bli utlovade ersättningar som aldrig betalas ut när de används för att utföra enskilda uppdrag (jfr Moeller 2017).

Funktionerna i uppdragsbaserat våld

För att förstå rekryteringen av unga via digitala medier inom det uppdragsbaserade våldet är det relevant att analysera vilka återkommande funktioner olika personer har i organiseringen av ett våldsuppdrag. Studiens material pekar på en arbetsdelning där olika aktörer kan ansvara för att initiera våldet, etablera kontakt, förmedla uppdrag och instruera utförare samt tillhandahålla vapen och andra resurser. I det här avsnittet undersöks hur dessa funktioner ser ut och hur samarbetet organiseras.

Våldet initieras och organiseras i nätverken men utförs av andra aktörer

Våldsbrotten sker i eller i anslutning till nätverksmiljön där konflikter uppstår, våld initieras och måltavlor väljs ut. De personer som har en mer etablerad position i nätverken tycks däremot sällan själva utföra våldsbrotten. Istället framträder en arbetsdelning där olika aktörer fyller olika funktioner i att få till stånd ett våldsdåd. Genomförandet läggs ofta på personer med varierande grad av anknytning till

kriminella nätverk. Det kan handla om personer med nära relationer till centrala aktörer, personer med en mer perifer anknytning eller barn och unga vars tidigare kopplingar till nätverksmiljön är svåra att fastställa (för liknande resonemang se Brå 2023c och Brå 2025b).

Den lösa organiseringen innebär att gränserna mellan etablerade aktörer, perifera kontakter och andra personer kan vara otydliga. Exempelvis går det i vissa förundersökningar att utläsa att brotten utspelar sig i en konflikt mellan nätverk eller att de inblandade personerna har en tydlig koppling till ett nätverk,[51] medan kriminella nätverk i andra förundersökningar inte nämns.

Den som beställer uppdraget är oftast dold

Utifrån analyser av materialen definieras den som initialt beställer att ett uppdrag ska utföras som *beställare*. I juridisk mening brukar den här rollen kallas för anstiftare men eftersom det inte alltid framgår i materialet huruvida en gärning har passerat försöksgränsen för ett brott eller inte kommer denna rapport att använda sig av begreppet *beställare* som därmed är något bredare i dess innebörd. Det handlar om en eller flera individer som tar initiativ till ett brott, utan att själv utföra det. I vissa fall kan det vara beställaren själv som hittar unga och ger dem uppdraget men i de allra flesta fall tycks det vara en uppgift som läggs ut på någon annan – en ”mellanhand”. Varken i förundersökningarna eller i intervjuerna med unga ges en klar bild av vem den ursprungliga beställaren är. Det beror delvis på att beställaren befinner sig bakom anonyma alias, men det är också generellt svårt att få en god överblick över hela rekryteringsprocessen och samtliga inblandade – både i utredningsarbetet och för den som tagit på sig ett uppdrag. Det som verkar vara beställaren kan vara det som en intervjuad ung vuxen menar är en ”fejk-anstiftare”[52], det vill säga inte den person som ursprungligen beställde utförandet av brottet.

Svårigheterna att få grepp om huruvida beställaren är densamma som mellanhanden eller inte, speglas även i intervjuerna med unga. Ett av de intervjuade barnen förklarar hur diffus motivbilden och nätverkskopplingen kan vara på digitala medier och beskriver att ”vissa har ju en [nätverks]symbol i sin profil”, men lägger till att det trots det kan vara svårt att vara helt säker. Det kan även förekomma välkända profiler som förmedlar uppdrag regelbundet men att ”man vet inte vem han kör för, men han är anstiftare i alla fall”.

[51] Det vill säga att det i förundersökningen finns exempelvis kartläggningar och bedömningar från polis eller innehåll från chattar (emojis eller särskilda hänvisningar) som talar för en nätverkstillhörighet.
[52] När intervjupersoner använder begreppet är det sällan i en straffrättslig mening. Studien likställer därför, om inte annat anges, intervjupersonernas användning av anstiftare med begreppet beställare.

”Mellanhanden” hittar unga

Flera av de unga som intervjuats beskrev sig själva som en ”mellanhand”. Att agera som en mellanhand går enligt intervjupersonerna ut på att åta sig att hitta någon som kan utföra ett uppdrag som de på ett eller annat sätt fått till sig. Det kan också röra sig om att instruera i själva genomförandet. En mellanhand kan alltså utifrån materialet förstås som en person som befinner sig någonstans mellan den ursprungliga beställaren och den som utför brottet som uppdraget avser. Det kan röra sig om att de blivit tillfrågade att hitta en ung person som kan utföra uppdraget (vilket ibland kallas att ”lösa en unge”) som har förmedlats digitalt eller att de själva har tagit på sig uppgiften. En flexibilitet tycks prägla relationerna och samarbetet med aktörer inom nätverken, vilket exemplifieras i funktionen med mellanhand. Flertalet av de unga som själva beskriver sig som en mellanhand kan åta sig uppdrag från ett kriminellt nätverk, men anser sig inte själva vara en del av det nätverk som initierar uppdraget. Det rör sig om att personen sedan tidigare har en etablerad kontakt som präglas av affärer eller vänskap. En intervjuad ung vuxen beskriver att:

> […] i de flesta uppdragen är det ju att någon behöver ungar, och då, det kan vara en tjänst, alltså att jag ger bort en rekryterad unge till en annan - det är en tjänst. Jag har hittat någon som kan fullborda ett brott till dig för en mindre summa som kan få planen snabbt klart och jag vet vem den här människan är så att jag lämnar över den här ungen till dig för att fullborda, jag skickar honom till dig […] Det är ju mer att jag inte har nån position i nåt, skulle jag inte säga, men jag har ju bra relation till anstiftarna och de som är högre uppsatta, eh, just på grund av tidigare situationer som hänt eller inom försäljning, fattar ni? Och jag bidrar ju med något och det är unga. Men jag utsätter inte mig själv i det.

I och med att mellanhanden har en strategisk position mellan beställaren och den som ska utföra brottet kan de bestämma hur mycket av betalningen som går vidare till den som utför brottet. Ett av de intervjuade barnen beskriver det som att ”anstiftaren skickar uppdraget till mellanhanden och mellanhanden tar en del av summan eftersom den har fixat personer”.

> Typ, jag kan få 150 i handen, säga till utföraren "du får 70 ifall du gör det här", jag ger han 70, jag behåller resten till mig. […] Och den personen [utföraren] vet ju inte om hur mycket det är egentligen

Mellanhanden kan med andra ord tjäna pengar på att tillhandahålla personer som kan utföra brott samtidigt som flera intervjupersoner genomgående tonar ner riskerna med att vara en mellanhand. Detta eftersom att man inte ser sig som direkt delaktig i en

konflikt. Samtidigt medger ett intervjuat barn att det finns en risk att ”åka dit på det [brottet] som anstiftare”.

En övergripande slutsats är att individers befintliga kontaktnät är lika viktiga som deras förmåga att hitta nya potentiella utförare. I intervjuerna framkommer vikten av att ha ett etablerat kontaktnät för att kunna få efterfrågningar om att hitta unga, dels för att faktiskt kunna hitta dem. Samtidigt pekar intervjupersonernas beskrivningar på att det kan vara relativt enkelt att få chansen att vara den som hittar nya unga, bland annat genom att synas och skapa egna kontakter i den digitala miljön. I intervjuer med unga berättar flera hur de i ena stunden letar efter och förmedlar uppdrag till andra unga för att i andra stunden själva ta på sig att utföra uppdrag i form av skjutningar, mordbränder eller sprängningar. En förfrågan om ett uppdrag kan formuleras i stil med ”kan du eller vet du någon?”. På ett liknande sätt framkommer det i förundersökningarna hur unga som var tilltänkta att utföra uppdrag får förhinder och måste leta upp en annan person som kan göra uppdraget i deras ställe. Det ska i sig inte nödvändigtvis förstås som att personen i fråga ses som en mellanhand då de kan vara tvingade till att hitta en ersättare och att det inte erbjuds någon form av ersättning för att göra detta.

Ett illustrativt exempel från chattmaterialet berör ett barn i 16–17 års åldern som under en kort tid varit närvarande på digitala platser där erbjudanden om uppdrag har lagts ut. Vid något tillfälle verkade hen själv ha varit intresserad av att åta sig ett uppdrag och var i dialog med en person som förmedlade uppdrag. Det framkommer inte varför men hen åtar sig aldrig att utföra ett uppdrag. Istället, efter ett par månader, börjar hen använda sociala medier för att göra inlägg om ”jobb” och infogar länkar till sitt Signal-konto. Alla inlägg har tydliga kopplingar till ett kriminellt nätverk. Under bara några veckor kommer över 100 svar på annonser, där unga vill tjäna pengar. Hen svarar på enstaka frågor från intresserade innan hen hänvisar dem vidare till Signal där hen i sin tur förmedlar kontakt vidare till en annan mellanhand. Det fanns inga indikationer i telefonen på att hen skulle varit inblandad i kriminalitet innan hen började göra inlägg om uppdrag.

Många har understödjande roller

Av förundersökningarna framkommer en bild av att själva utförandet av uppdrag i sin helhet understödjs av ett stort antal både vuxna och barn, vid sidan av de som sedan genomför själva brottet. Det kan handla om personer som ordnar transportmedel eller hämtar och förvarar vapen. Detta har även tidigare studier visat och gäller framför allt vid grova våldsbrott (Brå 2024b). I flera förundersökningar finns indikationer på att de som bistår brottet redan är inblandade i någon form av kriminalitet eller att de är en del av ett lokalt kriminellt nätverk där uppdraget ska genomföras. Det förekommer även äldre individer som helt tycks sakna nätverkskoppling. Det går inte att säga säkert hur dessa blivit involverade, men det förekommer att de står i skuld till någon som förmedlar uppdrag. De kan då bli ombedda att lösa särskilda uppgifter, exempelvis boka hotell och taxi eller föra över pengar, för att betala av skulden. De kan även ha ett

narkotikamissbruk där de utför tjänster för att få narkotika. I chattmaterialet förekommer det att personerna i fråga beskriver det som ett sätt att tjäna enkla pengar.

Långa uppdragskedjor och känslighet för förändring

Rekryteringen till ett våldsdåd kan bestå av en lång kedja av personer som arbetar på uppdrag av varandra, där varje enskild individ kan vara mer eller mindre utnyttjad. Intervjuade polisanställda beskriver att flera led i rekryteringen är ett sätt att skapa barriärer mellan beställaren och den som utför brottet.

Vid första anblick kan det framstå som en uttänkt strategi, att ett visst antal individer inkluderas i syfte att skapa så många steg som möjligt mellan initiativtagaren till gärningen och själva utföraren. Men uppdragen tycks snarare växa organiskt och där spelar digitala medier en viktig roll. Varje enskild individ kan ha en individuell strategi för att få ”sin del av uppdraget” genomförd, något som kan påverka hur många individer som är inblandade i rekryteringen. Digitala medier skapar en möjlighet som sedan blir en förutsättning för att knyta ihop och koordinera ett led med ett annat genom exempelvis krypterade chattar.

Inblandningen av många individer gör att förhinder och förändringar i uppdraget påverkar många samtidigt. Det bildas lätt ringar på vattnet där effekterna av exempelvis ett avhopp blir kännbara för samtliga inblandade. En av de intervjuade unga vuxna med erfarenhet av att agera mellanhand illustrerar en komplex relation mellan de inblandade personerna. Intervjupersonen beskriver också hur känsligt upplägget är i situationer då ett barn eller en ung vuxen som skulle utföra ett uppdrag av någon anledning inte gör det. Det skapar stress för alla inblandade som vill få uppdraget genomfört, och leder till press på den unga att faktiskt fullfölja uppdraget.

> […] så allting blir väldigt stora problem om den personen bangar typ och går tillbaka. För då alltså det blir en kedja fattar du? Om du är ett barn och jag säger till att du ska utföra det och du får kalla fötter och inte vågar det och du kommer tillbaka då behöver jag säga till mellanhanden att det inte gick igenom och då behöver mellanhanden säga till fejk-anstiftaren att det inte gick igenom och sen behöver den personen säga till den riktiga personen som vill ha jobbet utfört att det inte gick igenom så anstiftaren får skam på sig. Ledaren, nej ledaren blir bara irriterad för han får inte jobbet utfört och blir arg på anstiftaren och anstiftaren blir arg på mellanhanden och mellanhanden blir arg på han som har ungen och han som blir arg på ungen och alla dom har en sak gemensamt och det är att de skäms.

Å ena sidan är rekryteringen bräcklig och personbunden, å andra sidan finns en flexibilitet där de inblandade kan använda olika strategier för att fullgöra sina

uppgifter, exempelvis genom att hitta en ny mellanhand eller utförare. Samtidigt är det viktigt att poängtera att de inblandade personerna sällan har en överblick över vilka andra som är inblandade och vilka funktioner de har. Insynen är ofta begränsad mellan enskilda kontakter i den stora sammansättningen av individer som en rekrytering ofta består av. Det gäller särskilt de unga som åtar sig att utföra ett uppdrag. En ung vuxen förklarar:

> Det är många [unga] som inte har pratat med den som är där uppe [beställaren]. Det är nån som har rekryterat nån som har rekryterat nån.

Kontaktytan blir begränsad till de digitala medierna samtidigt som varje led präglas av någon form av distans mellan de inblandade individerna.

Sammanfattning

Det här kapitlet har beskrivit hur uppdragsbaserade våldsbrott organiseras där unga rekryteras av kriminella nätverk via digitala medier. De huvudsakliga slutsatserna från kapitlet är:

- Den uppdragsbaserade brottsligheten har utvecklats de senaste åren. Den har blivit mer tillgänglig på grund av digitaliseringen av den kriminella miljön och de kriminella nätverkens behov av individer som kan utföra våldsbrott. Rekrytering av utförare sker i allt större utsträckning i öppna digitala forum, vilket möjliggör rekrytering även utanför etablerade kriminella miljöer.
- De kriminella nätverken är drivande i rekryteringen. Våldet initieras och måltavlor väljs ut av nätverken.
- Rekryteringen till uppdragsbaserade brott består vanligtvis av många olika personer och återkommande funktioner:
    - Beställaren är den som initierar och beslutar om att ett brott ska utföras och är vanligtvis dold bakom anonyma alias.
    - Mellanhanden är den som får uppdrag av beställaren att hitta unga som kan utföra ett uppdrag. Mellanhanden behöver inte vara en central del av ett nätverk. Det viktiga är att mellanhanden har ett etablerat kontaktnät eller en förmåga att kunna hitta och etablera kontakt med unga.
    - Understödjande roller utgörs ofta av lokalt baserade nätverk eller individer som inte har en nätverkskoppling. De ordnar till exempel transportmedel eller hämtar och förvarar vapen.
    - Utförare har varierande grad av anknytning till kriminella nätverk. Det kan handla om unga med nära relationer till centrala aktörer, unga med en mer perifer anknytning eller unga som sedan tidigare saknar kopplingar till nätverken.

- Rekryteringen kan således bestå av en lång kedja av personer som arbetar på uppdrag av varandra, där varje enskild individ kan vara mer eller mindre utnyttjad.
- Processen är samtidigt bräcklig och flexibel. Även om den ofta är personbunden kan de inblandade anpassa sig genom att exempelvis hitta nya mellanhänder eller utförare.

3. Strategier för att rekrytera unga för att utföra brott

I det här kapitlet redogörs för vilka olika sätt som digitala medier används för att rekrytera unga för att utföra brott, i huvudsak grova våldsbrott. Kapitlet behandlar även frågan om vilket handlingsutrymme barn har i samband med rekrytering och genomförande av brotten. Underlaget bygger framför allt på intervjuer med unga som antingen själva har rekryterats eller som har rekryterat andra. Kapitlet utgår också från analyser av förundersökningar, chattunderlag och annonsunderlag.

Från beställning till genomförande

Redogörelsen i det här kapitlet följer de olika steg som kännetecknar rekryteringsprocessen. Som beskrivits i kapitel 2 inleds processen med att en beställare beställer ett uppdrag. Uppgiften att hitta och rekrytera ett barn eller en ung vuxen som kan utföra uppdraget överlåts därefter till en mellanhand. Det är i den delen av processen som det här kapitlet tar vid. Första steget för mellanhanden är att etablera kontakt med en person som kan utföra uppdraget. Därefter förmedlas uppdraget till personen. När uppdraget har accepterats följer en fas av instruering, där unga styrs och får instruktioner inför och under själva genomförandet av brottet. I samtliga av dessa moment används digitala medier på flera olika sätt. En övergripande slutsats är att rekryteringsprocessen inte kan betraktas som avslutad när en individ har accepterat uppdraget att begå ett brott. I de flesta fall fortsätter en mellanhand att styra, instruera och övertala den unga under genomförandet av uppdraget. På så sätt fortgår rekryteringsprocessen fram till dess att kontakten bryts. Rekryteringsprocessen illustreras i figur 1.

Figur 1. Moment i rekryteringsprocessen.

Digitala och fysiska platser där kontakt etableras med unga

Hur och i vilken utsträckning digitala medier används av mellanhanden för att etablera kontakt med unga varierar från fall till fall. Digitala medier utgör ett viktigt verktyg och en mötesplats som kan användas för rekrytering – men det är inte den enda kontaktytan.

I flera intervjuer med unga nämns tillfällen där digitala och fysiska kontaktytor används i kombination med varandra i rekryteringsförfarandet. I förundersökningarna finns det dock inte alltid underlag för att bedöma var den initiala kontakten har etablerats eller vilka strategier för att etablera kontakt som förekommer. I nästan hälften av alla fall där det går att utläsa har det förekommit någon form av fysisk kontakt parallellt med kontakt via digitala medier. Exempelvis kan kontakten etableras i fysisk miljö, samtidigt som digitala medier är mer framträdande i momenten när uppdrag förmedlas och instruktioner ges kring uppdragen. Det kan också vara omvänt, det vill säga att den första kontakten sker digitalt men senare leder till förmedling av uppdrag genom fysiska möten. Som det konstaterades i kapitel 2 har vuxna som ingår i nätverken olika typer av kontakt med unga som är villiga eller kan tvingas till att utföra brott exempelvis unga i samma bostadsområde, någon som varit placerad på samma ungdomshem, de egna springpojkarna och så vidare (Brå 2023c). De kontakter som inleds på digitala medier ska således ses som ett sätt av flera för mellanhanden satt etablera kontakt.

De digitala platserna

I förundersökningarna är det framför allt sociala medier som Snapchat, Instagram och Tiktok och krypterade appar som Signal och Telegram som är återkommande platser där mellanhanden etablerar kontakt med unga. Mer specifikt kan det ske genom att profiler eller användarkonton publicerar uppdrag, eller kommer med förfrågningar om intresse för att utföra uppdrag, på sociala medier, exempelvis via den egna profilen eller genom att meddelanden eller annonser postas i öppna eller stängda chattgrupper. Grupperna kan variera i storlek och kan omfatta allt från tusentals användare till ett tiotal eller färre. Storleken på grupper kan bero på syftet med gruppen, det vill säga om det exempelvis är avsett för narkotikaförsäljning kan antalet användare vara större medan i en mindre grupp kan syftet istället vara att planera och koordinera brottsupplägg för särskilda brott.

Flera av de intervjuade unga uppger att personer som ägnar sig åt rekrytering inte tycks lägga någon större vikt vid vart de försöker etablera kontakt på, så länge de kan nå många mottagare med en förfrågan genom att den exempelvis sprids vidare. Ett uppdrag kan läggas ut i en mindre chattgrupp med flera beställare av våldsuppdrag och därefter spridas genom länkar till andra grupper på olika digitala plattformar.

Liknande mönster förekommer i chattmaterialet där spridningen leder till grupper som inte nödvändigtvis behöver ha något med våldsuppdrag att göra utan kan kretsa kring något helt annat.

I chattmaterialet förekommer identiska annonser med erbjudanden om uppdrag på flera digitala plattformar, både samtidigt och vid upprepade tillfällen. Det kan därför vara svårt att veta var en annons eller kontaktförsök började. Tillvägagångssättet framstår som ett enkelt sätt att snabbt nå en stor mängd potentiella utförare, eftersom samma innehåll kan kopieras och publiceras på flera platser utan att behöva utformas på nytt. Detta möjliggör en omfattande spridning av annonser med en begränsad arbetsinsats.

Kriminellt innehåll i det digitala flödet

Ett återkommande inslag i dessa grupper, utöver annonser och erbjudanden om våldsuppdrag, är innehåll med koppling till kriminalitet. Det kan exempelvis handla om bilder på pengar, narkotika och värdeföremål som smycken. Det kan också handla om filmer och bilder som skildrar skjutningar och sprängningar. I vissa grupper förekommer även narkotikaförsäljning och spridning av så kallat expose-innehåll. Med expose-innehåll menas förnedrande filmer av misshandlingar eller nakenbilder på särskilda individer. Ett av de intervjuade barnen beskriver hur lätt det kan var att hitta till platserna.

> *Är dom [uppdragen] lätta att hitta till? (Brås utredare)*
>
> Jättelätta. Det räcker med att du har en mobil, så kommer du in, asså det är… men du måste bara ha rätt flöde på din mobil, rätt content som kommer upp. Kommer det upp rätt content, så kommer det komma upp någon sån där video, "fler videos finns i våran grupp". Det som dom brukar oftast locka med, det är bara videos. "Joina den här exposed-gruppen, så får du se dom här videosarna". Det kan vara videos från kidnappningar. […] Det kan vara videos på när någon annan blir sönderslagen. Och unga lockas till det, och sen i dom här grupperna så finns uppdrag och sånt. Så det är väldigt mycket att man lockar in via Tiktok eller så.

Utifrån intervjumaterialet och förundersökningarna är det svårt att bedöma i vilken utsträckning barn och unga själva aktivt söker sig till dessa platser, profiler eller grupper och i vilken utsträckning de istället bjuds in eller på andra sätt leds dit, exempelvis genom länkar eller inbjudningar som sprids via sociala medier. Enligt en intervjuade ung vuxen händer det att ”man bara läggs in i grupper” av vänner och bekanta utan att riktigt veta varför. Det kan röra sig om att man vid något tillfälle frågat

efter om det finns ”jobb” eller sätt att ”tjäna enkla pengar” och därefter har fått tips om att gå med i en särskild grupp.

Den här studien saknar förutsättningar att undersöka vilken betydelse sociala mediers algoritmer har för att exponera barn och unga för innehåll som kan leda dem vidare till platser där brottsuppdrag förmedlas. Andra studier har dock undersökt hur algoritmer på sociala medier kan leda användare till kriminellt innehåll (se t.ex. Aagesen och Demant 2025). Något intervjupersonerna uppger är att en närvaro på platser med kriminellt innehåll tycks medföra risk för ytterligare exponering för liknande innehåll.

Strategier för att etablera kontakt med unga

Strategierna för att etablera kontakt med unga är flera och varierar. Här presenteras tre strategier som återkommer i samtliga material, både i intervjuer och förundersökningar men även chattmaterial. Dessa är:

1. annonsering av brottsuppdrag
2. riktad kontakt via digitala medier
3. användande av befintliga kontaktnät.

Annonsering av brottsuppdrag

Ett av sätten att etablera kontakt med barn i syfte att få dem att utföra brott är genom annonsering, ofta med bred träffyta. Annonserna är vanligtvis utformande på liknande sätt med korta beskrivningar av tillgängliga uppdrag och vilken ersättning som utgår. Ett exempel: ”Finns just nu jappning [skjuta en person] i Stockholm en på 100k och en på 200k”. Annonserna kan i vissa fall vara kortfattade och röra ett specifikt uppdrag medan de i andra fall utgörs av längre och mer detaljerade listor på olika tillgängliga brottsuppdrag. I flera annonser används emojis för att illustrera textinnehållet. Nedan följer ett exempel på en något längre annons:

Just nu finns följande jobb
Wackish [skjuta en person] 150k-500k
Kasta äpple [kasta en handgranat] 30k-50k
Spreja dörr [skjuta mot en dörr] 30k-70k
Kasta molotov [kasta en brandbomb] 30k-50k
Butcha [knivhugga] 150k
Dom exakta priserna diskuteras mer I dm [direktmeddelande]
Vi står för allt innan under och efter jobbet
Hämtar du någon som gör jobbet får du 10-100k

(Exempel hämtat från en öppen chattgrupp på Signal, källa Polismyndigheten).

I flera av rekryteringsannonserna efterfrågas uttryckligen barn och unga som kan utföra uppdrag. Ofta specificeras även vilka egenskaper som efterfrågas, exempelvis att personen ska vara ”driftig”, ”stabil” eller ”seriös”. I vissa annonser efterfrågas också individer som är villiga att ta ”steget” och ”kliva”, vilket kan förstås som en uppmaning till personer som är beredda att ta på sig våldsuppdrag, ofta en skjutning.

Stort fokus på den ekonomiska ersättningen

Gemensamt för samtliga annonser oavsett brottstyp är ett stort fokus på ekonomisk ersättning. Grövre våldsbrott, framför allt skjutningar, är i regel förknippade med erbjudanden om högre ersättning än andra typer av brott. Det handlar ofta om större engångsbetalningar. Det förekommer även annonser som kan ha en hetsigare ton med formuleringar som exempelvis ”akut behov av jappare [personer som kan utföra en skjutning]”. Enligt en intervjuad ung vuxen kan tidsaspekten påverka nivån på ersättning för att utföra brottet.

I annonser förekommer också uppgifter om att den som har lagt ut annonsen kommer stå ”för allt innan under och efter jobbet” samt att ”dom exakta priserna diskuteras mer i dm”. Exempel på hur en sådan formulering kan se ut:

> söker några driftiga unga killar som kan utföra uppdrag med hög betalning. 100k. erbjuds för anlägga bränder med bensin. ett väldigt enkelt uppdrag med hög betalning. garanti erbjuds för att pengarna ska verkligen vara i dina händer så fort uppdraget är klar. (Öppen chattgrupp appen Signal, källa Polismyndigheten).

Tidigare rapporter har pekat på att marknadsföringen av en lyxig levnadsstil och tillhörighet till ett nätverk är sådant som kan locka barn och unga att ta kontakt med kriminella (Brå 2023c, Brå 2024b). Utöver att locka med pengar kan även bilder målas upp av ett liv i lyx. Exempelvis marknadsförs uppdragen och ersättningarna som en möjlig väg till att leva i Dubai, bli rik och äga guld. Ibland förekommer annonser om uppdrag utomlands där uppdragen beskrivs som en ”semester” där alla kostnader är betalda.

Uppdragen beskrivs som enkla

Det är vanligt att annonser innehåller beskrivningar av uppdragen som ”enkla”.

> riktigt enkel sprängning i stockholm finns tillgängligt just nu. 30 k passa på innan jobbet går till nån annan. (Öppen chattgrupp i appen Signal, källa Polismyndigheten).

Enkelheten kan även utryckas genom formuleringar om att det bara är att ”kom plocka era para [pengar]”. I vissa annonser framhålls även att den som åtar sig uppdraget kommer att bli omhändertagen genom hela processen. Enkelheten framhålls alltså inte

enbart kopplat till själva utförandet, exempelvis att genomföra en sprängning, utan även kopplat till förutsättningarna före och efter utförandet – att allt är ordnat, så som resor, boende och en flyktplan.

Sammantaget förmedlar annonserna en bild av att barn och unga inte behöver ta något större ansvar vare sig före eller efter själva utförandet. Detta kan förstås som ett sätt att sänka tröskeln för den som överväger att svara på en annons. Framställningen kan samtidigt bidra till att inge en känsla av trygghet och pålitlighet genom att uppgiften beskrivs som enkel, praktiska arrangemang uppges vara ordnade och ersättningen framställs som säker. På så sätt tonas riskerna ner, som att man kan bli gripen eller råka illa ut om man åtar sig ett uppdrag.

Annonserna skiljer sig åt beroende på brottstyp

Det verkar finnas skillnader i utformningen av annonser beroende på vilken typ av brott som avses. Annonser om transport (TP), penningtvätt och bedrägerier är ofta mer utförliga än annonser om våldsbrott. De tenderar att innehålla mer detaljerade beskrivningar av upplägget och vilka villkor som gäller. I flera annonser utlovas en särskild arbetstid, till exempel att det är på heltid och att det rör sig om ”bekvämt arbete” och en regelbunden ersättning: ”lön 40–60 k per månad”. En möjlig förklaring till skillnaden framkommer i intervjuer, där intervjupersonerna beskriver det som ”dumt” och ”riskfyllt” att skriva i detalj på öppna digitala platser om våldsuppdrag, särskilt när det berörde mord. Då kan det istället räcka med att skriva ”kom dm för jobb”.

Riktad kontakt via digitala medier

Istället för att lägga ut en allmän förfrågan, eller annons, i en grupp inleder mellanhanden en enskild kontakt med en person i chattgruppen och försöker förmedla uppdrag. Detta sker ofta på sociala medier. Flera av de intervjuade unga beskriver hur olika funktioner på dessa platser kan användas för att identifiera, söka upp och etablera kontakt med specifika individer i rekryteringssyfte. Ett tillvägagångssätt är att hitta digitala platser där det kan finnas många potentiella utförare, exempelvis grupper för narkotikaförsäljning. Ett av de intervjuade barnen förklarade att det var enkelt och att det gick att söka sig fram med hjälp av vissa ord på sociala medier förknippade med narkotikaförsäljning. Det kan även handla om att mellanhanden söker upp unga som utmärker sig på sociala medier där de delar bilder av sig själva när de exempelvis tar droger. I några av intervjuerna med unga beskrivs hur den här typen av poserande och öppen förmedling av vilka uppdrag man genomfört kan leda till en riktad form av rekrytering där de blir kontaktade av någon som aktivt letar efter individer som kan utföra ett brott.

En intervjuad ung vuxen beskrev det som att han kunde bläddra i sitt flöde på Snapchat och ”adda adda adda” användare rent slumpmässigt för att hitta narkotikasäljare och penningtvättsmålvakter. Efteråt behövde han även ”gröna” dem för att bland annat veta: om de var intresserade av att tjäna pengar, hur gamla de var och vart de bodde. Utifrån analysen av polisens skrapningar av chattgrupper samt genom intervjuer med unga framgår att en så kallad ”grön” person innebär att någon har gått i god för att det går att lita på personen i fråga. Det kan även röra sig om att personen har skapat sig ett rykte som gör att andra kan förlita sig på att personen håller sitt ord. Oftast ”grönas” en person av en äldre och mer etablerad kriminell. Motsatsen är att vara ”röd”, vilket innebär att personen i fråga inte är att lita på. På digitala medier framträder det som viktigt att vara ”grönad” för att andra ska kunna lita på personen i fråga, särskilt eftersom man använder sig av anonyma alias. I chattmaterialet förekommer särskilda grupper som varit specifikt dedikerade till att föra listor över gröna och röda personer. Ibland efterfrågas där uppgifter om röda personer i utbyte mot ersättning för att kunna få tag i dem.

En kontakt kan också inledas med ett fysiskt möte där en förhållandevis oskyldig förfrågan om att exempelvis köpa ut vape (e-cigaretter) kan leda till en senare förfrågan om att tjäna ”lätta pengar”. En av de yngsta intervjupersonerna i studien berättade att hen tillsammans med en vän hade frågat en äldre kille om han kunde köpa ut vape. Vännen fick i samband med det frågan om hon använde Snapchat och blev därefter tillagd av killen i appen. Vännen och killen etablerade en kontakt på Snapchat. Efter en tid frågade han om hon kunde förvara narkotika i hemmet. Kontakten utvecklades därefter till att även omfatta transport av större mängder narkotika och även vapen mellan olika städer. Instruktionerna för uppdragen förmedlades genomgående via en krypterad app. Intervjupersonen i exemplet uppger att de aldrig hade fortsatt prata med den äldre killen om det inte hade varit möjligt att inledningsvis etablera kontakt via Snapchat.

Användande av befintliga kontaktnät

Den tredje strategin för att etablera kontakt är att mellanhanden använder sig av befintliga kontakter för att genom dem efterfråga unga som kan utföra brottsuppdrag. I flera av intervjupersonernas berättelser återkommer exempel på hur personer frågar varandra om de ”har en unge som vill göra nåt”. I de fall motparten kan ”lösa en unge”, det vill säga förmedla en direktkontakt till ett barn, skapas vanligtvis en gruppchatt. På så sätt kan personer som tidigare varit okända för varandra etablera kontakt och kommunicera. Intervjuade polisanställda ger exempel där mellanhänder hör av sig till kontakter digitalt, exempelvis individer som befinner sig på en annan ort. Det kan röra sig om en 15–17 åring, som i sin tur involverar yngre i sin närhet.

En av de intervjuade unga vuxna berättar hur hen hjälpte till att etablera kontakt mellan två för varandra okända personer. Det handlade om två individer som hen kände sedan tidigare där den ena efterfrågade någon som kunde utföra ett uppdrag medan den andra personen sökte ett jobb för att tjäna pengar. Intervjupersonen skapade en chattgrupp på Signal där hen introducerade dem för varandra och lämnade sedan gruppen kort därefter. Uppdraget gällde en skjutning i en ort som ingen av de inblandade hade någon koppling till. När förundersökningen blev offentlig visade det sig att personen som efterfrågade en utförare hade agerat på uppdrag av ett nätverk som ingen av de inblandade personerna hade någon koppling till. Exemplet illustrerar hur efterfrågan på uppdrag och unga som kan utföra brott möts genom att använda ett befintligt kontaktnät.

Unga kan också förmedla kontakter som etablerats i samband med en placering, exempelvis på ett HVB-hem. Det kan handla om att förmedla kontakt både med potentiella utförare och mellanhänder. Flera av de intervjuade unga beskriver sådana situationer. I särskilda chattgrupper med beställare kan dessa kontakter sedan fördelas ut på uppdrag. Själva förfarandet och organiseringen beskrevs av en intervjuad ung vuxen ”som ett företag”, där flera individer samarbetar för att etablera kontakt och förmedla uppdrag åt unga som kan utföra brott. HVB-placerade barn och unga utgör en sårbar grupp som andra kriminella barn och unga kan utnyttja. I drygt en tiondel av förundersökningarna går det att utläsa att kontakten etablerades vid olika former av placeringar. Det finns även tidigare rapporter som visat att unga riskerar att rekryteras i samband med en placering, till exempel på HVB-hem (Brå 2024b, Acta Publica 2025, Polismyndigheten 2025b). Även flera intervjuade polisanställda uppgav att unga både under och efter en placering etablerar och upprätthåller kontakter via digitala medier med andra kriminella. Den största problematiken uppfattas av intervjupersonerna vara tillgången till mobiltelefon eller dator vid placeringar på HVB-hem där det under tiden för studien inte finns några möjligheter att begränsa tillgång till dessa.

Digitala medier kan således utgöra ett centralt verktyg för att etablera, underlätta och upprätthålla kontakt mellan personer som är involverade i rekryteringen. Detta tycks särskilt betydelsefullt när det finns ett större geografiskt avstånd mellan de inblandade eller när relationerna sedan tidigare är svaga eller obefintliga.

I rapportens tidigare avsnitt har beskrivningarna av rekrytering haft många likheter med varandra oavsett brottstyp. I den fortsatta redogörelsen av rekryteringsprocessen, som avser förmedling av uppdrag och instruktioner inför och under genomförandet, behandlas enbart rekrytering till våldsbrott.

Förmedling av uppdrag

Efter att den initiala kontakten etablerats, oavsett hur kontakten har tagits, flyttas den fortsatta kommunikationen om uppdraget i de allra flesta fall till en enskild och

krypterad chattkonversation. Detta framgår i 9 av 10 förundersökningar. Signal är den vanligast förekommande plattformen för denna kommunikation. I flera förundersökningar ombeds barn och unga som ska utföra uppdrag att i detta skede ladda ner och installera Signal. Det tyder på att flera unga således inte har haft appen innan kontakten uppstod. I detta avsnitt behandlas hur uppdrag förmedlas till unga. I avsnittet kommer följande att redogöras för:

1 hur unga manipuleras till att åta sig ett uppdrag
2 hur tvång och hot används för påtryckning
3 vad som händer kort innan själva genomförandet av brottet.

Manipulation av unga

I studiens chattmaterial är det tydligt att den initiala konversationen präglas av att mellanhanden har en trevlig och hjälpsam ton, sannolikt för att ingjuta en känsla av trygghet i barnet. Det är även tydligt att unga, innan de har accepterat ett uppdrag, har en högre grad av handlingsutrymme än vad som är fallet senare i rekryteringsprocessen. Unga kan själva fråga efter vilka uppdrag som är tillgängliga, eller så berättar mellanhanden att det finns flera olika typer av uppdrag att utföra. I de fallen tycks det ofta vara upp till unga som visat intresse att själv ta ställning till vad de kan tänka sig att genomföra. Det finns flera exempel från förundersökningarna på när en användare svarar på en annons på sociala medier och efter ett par inledande frågor om vad det är som ska utföras, och kanske var, drar tillbaka intresset, utan att det får någon särskild reaktion från den som lade ut annonsen.

Innan unga accepterar ett uppdrag är det ofta mellanhanden som upprätthåller kontakten och relationen till de unga. I flera förundersökningar framkommer att unga som åtagit sig att utföra ett uppdrag uttrycker tvivel kring om de kan lita på mellanhanden och om de kommer att få den utlovade ersättningen. Positiv bekräftelse används återkommande för att övertala barnet att åta sig uppdraget, ofta i kombination med löften om ersättning. Precis som i annonserna beskrivs uppdragen som ”enkla”.

I det här momentet av rekryteringen förekommer i flera fall även löften om gemenskap och omhändertagande. Mellanhanden kan exempelvis skriva att hen ska ”ta hand om dig som en riktig storebror” eller ”du e med oss nu”. Den visar även förståelse för de ungas livssituation särskilt om de är barn och exempelvis har lektioner som de måste närvara vid eller om de har utegångsförbud av sina föräldrar. För unga kan kommunikationen därmed få det att framstå som att det är en mer långvarig relation som inleds. Genom bekräftelse, lugnande besked och uppmuntran försöker mellanhanden få barnet att övervinna sina tvivel och acceptera uppdragen. När unga väl har accepterat ett uppdrag förekommer i de allra flesta fall en tydlig brytpunkt, där förutsättningarna och handlingsutrymmet begränsas. De unga avkrävs i regel ett löfte

om att genomföra uppdraget. I chattmaterialet framgår det återkommande att det inte längre är möjligt att dra sig ur ett uppdrag som har accepterats.

Ungas anonymitet bryts

När unga har accepterat ett uppdrag kan den som har förmedlat ett uppdrag vilja säkerställa att personen den pratar med är den som den utgör sig för att vara. Detta möjliggörs till exempel genom att den unga uppmanas att dela med sig av en id-handling eller skriva ut sitt namn och adress eller bostadsort. Detta går att utläsa i ungefär en fjärdedel av förundersökningarna och är också återkommande i chattmaterialet. När de unga på olika sätt verifierar sin fysiska identitet får personen de är i kontakt med ett potentiellt påtryckningsmedel. De ungas anonymitet bryts samtidigt som beställaren kan förbli anonym. Detta förstärker den redan asymmetriska maktrelationen och kan öka möjligheterna att kontrollera och utnyttja de unga. Efter att de unga identifierar sig är det ännu svårare för dem att dra sig ur. Med hjälp av ett namn är det lätt för beställaren eller mellanhanden att söka upp adresser och exempelvis hota familjen eller andra närstående till den unga.

Kontaktvägen som etableras tidigt i rekryteringen kvarstår under själva genomförandet och utvecklas vanligtvis till en form av dygnet-runt-kontakt. Den som etablerat kontakt och förmedlat uppdraget kan alltså vara närvarande via digitala medier oavsett tid på dygnet och var de unga än befinner sig.

Tvång och hot i den fortsatta kommunikationen

Tvång och hot om repressalier förekommer återkommande i chattmaterialet och kan skapa rädsla hos unga. Rädslan kan i sin tur bidra till att unga känner sig tvungna att genomföra uppdraget, även om de inte vill eller försöker dra sig ur. Intervjuade unga med egen erfarenhet av rekrytering beskriver att rädslan för ”konsekvenserna av gängen” är större än rädslan av att själv bli gripen.[53] De som förmedlar uppdrag åt unga tycks vara medvetna om detta när de riktar hot mot ungas familjer eller andra närstående.

En intervjuad ung vuxen beskriver att om unga börjar tveka inför att genomföra ett uppdrag så ”du hotar dem bara”. Hoten kan vara konkreta och riktas mot såväl barnet eller den unga vuxna som deras familjer, exempelvis genom formuleringar som ”jag vet var du bor, jag kommer spränga ditt hem, jag kommer se till att hans familj eller han själv dör”. Liknande exempel framkommer i förundersökningarna, där barn som åtagit sig uppdrag hotas med våld eller andra repressalier om de inte fullföljer uppdraget. Det kan handla om direkta dödshot, som ”ljug inte, du kommer dö om du ljuger” eller ”vill

[53] Liknande beskrivningar har rapporterats om att många unga är mer rädda för andra kriminella än för att åka fast eller få straffrättsliga konsekvenser av den egna kriminaliteten (Bris 2024, Polismyndigheten 2025a, Polismyndigheten 2025b).

du ha jobb eller bli knullad av hela Sverige och det tar sekunder för vart du bor är ingen hemlighet”. En annan ung vuxen som rekryterat andra beskriver att ett barn i åldern 13–14-år inte kan lösa situationen själv om hen ångrar sig eller inte känner att hen klarar av att genomföra uppdraget:

> Många vågar inte säga till sina föräldrar. De försöker lösa det på egen hand. Det går ju aldrig, för att en fjorton-tretton-åring lite under normalbegåvning kan inte lösa en vuxen mans problem.

Det som intervjupersonen beskriver om att ”lösa det på egen hand” kan åsyfta att barnet faktiskt genomför uppdraget, i förhoppningen att därefter kunna bryta kontakten med beställaren eller mellanhanden. En annan intervjuad ung vuxen förklarar hur pressen att genomföra uppdraget kan bli så stark att barnet till slut gör det för att få situationen ur världen: ”ungen får stress och vet inte vad han ska göra, då händer det att han bara gör det [uppdraget] för att slippa stressen”. Ett av de intervjuade barnen beskriver att det inte ses som ett alternativ att kontakta polisen, eftersom det finns en rädsla för att beställaren eller mellanhanden ska kunna hitta barnet även efter en placering: ”de kommer hitta dig, för vart du än blir placerad, alla känner alla. […] där åker du på det. Din familj åker på det”. Tidigare i kapitlet beskrevs fenomenet med ”gröna” och ”röda” personer. Personer som avviker från att utföra uppdraget kan bli uthängda som röda personer där beställare kan erbjuda pengar för att hitta individerna.

Påhittade skulder som påtryckningsmedel

Påhittade skulder används för att förmå unga att utföra uppdrag. En beställare eller någon annan i rekryteringsleden kan exempelvis påstå att ett uppdrag har misslyckats, trots att exempelvis en skjutning har genomförts. En påstådd skuld kan då läggas på unga som ett krav på att de ska ”betala tillbaka”. Detta förfarande förekommer i ungefär var femte av studiens förundersökningar. Att genomföra ett uppdrag kan därmed i vissa fall leda till ytterligare krav och uppdrag, istället för ett sätt att avsluta kontakten och lämna situationen.

Ett av de intervjuade barnen beskriver hur det till en början kan finnas ett handlingsutrymme för unga, men att det snabbt går över till tvång: ”De beställer ett mord, säger vi, om ingen svarar på det och vill ta det, då väljer de ut en som ska ta det. Då har du inget val”. Intervjupersonen var med i en mindre chattgrupp där det återkommande lades ut uppdrag i form av våldsbrott. Tillsammans med de andra i gruppen tvingades hen att utföra uppdrag för att betala av en påstådd skuld. Ett sådant förfarande kan liknas vid hur barn och unga vuxna rekryteras till kriminella nätverk genom att exempelvis bli lurade på ett parti narkotika de har haft ansvar för. Det ger upphov till en påhittad skuld som sedan måste arbetas av (Brå 2023c).

Tiden mellan förmedlingen och genomförandet varierar

Tiden från att unga får ett uppdrag förmedlat till sig fram till att de utför brottet varierar. I förundersökningarna finns det ett tiotal ärenden där det går mellan ett par dagar och en vecka från det att unga får kontakt och förmedlas ett uppdrag som de sedan försöker genomföra. I andra fall går det inte att utläsa exakt hur längre rekryteringsprocessen pågår. I förundersökningarna är det dock vanligare att det handlar om lite längre och mer upparbetade kontakter som sedan resulterar i att unga utför brott. Det gäller för majoriteten av de förundersökningar där tiden går att utläsa. I längre och mer upparbetade kontakter kan konversationerna pågå mellan ett par veckor och upp till en månad.

Skillnader i tid kan exempelvis bero på hur väl planerat och konkret uppdraget är samt på vilken information som finns tillgänglig för ett särskilt uppdrag. I vissa fall finns inget konkret uppdrag, utan unga rekryteras för att användas vid behov. Om måltavlan är identifierad kan det finnas ett behov av att mycket snabbt etablera kontakt med en person som är villig att genomföra exempelvis en skjutning.

Unga hålls redo i väntan på genomförandet

I de fall där det går en längre tid från initial kontakt till genomförande måste mellanhanden hålla intresset och humöret uppe hos den som tackat ja till att utföra uppdraget. I enstaka förundersökningar förekommer fall där unga tillbringat veckor i en så kallad ”tryckarlägenhet”[54] eller på ett hotell inför en skjutning. En av intervjupersonerna med egen erfarenhet av att rekrytera andra berättar hur hen hade i uppgift att titta till de unga som befann sig i tryckarlägenheter. Hens uppdrag var att se till att de hade allt de behövde för att stanna kvar i väntan på att genomföra brottet. I förundersökningar går att utläsa att de förses med mat och ibland droger. I en av förundersökningarna berättar en av de misstänkta unga att hens uppgift var att ”förbereda” och ”peppa dem” som uppehöll sig en tryckarlägenhet.

Bland de längre och mer upparbetade kontakterna finns även enstaka fall där samma individ utför flera uppdrag under en längre sammanhängande period. I två förundersökningar har den unga hunnit genomföra fyra olika grova våldsbrott under en månads tid. Det innebär att de unga inte alltid vet vilket uppdrag de tackar ja till och när de väl hamnar i en tryckarlägenhet uppstår sannolikt en upplevelse av obefintliga möjligheter att ta sig därifrån. De har vid det laget blivit investerade i brottsupplägget genom att de har mött upp och träffat personer som hjälper till med logistiken, och som i sin tur är i kontakt med beställaren eller någon annan i rekryteringsleden. Detta kan

[54] En lägenhet där utförare, oftast barn och unga, väntar inför att begå ett våldsbrott och/eller beger sig efter ett utfört uppdrag för att gömma sig från polis. När barn och unga reser från en ort till en annan ort beger de sig oftast till en så kallad tryckarlägenhet för att invänta ytterligare instruktioner från anstiftare eller rekryterare.

skapa incitament för att kontrollera individen så att hen inte avviker eller tar kontakt med polisen.

Instruerande i genomförandet av brottet

När unga har accepterat ett uppdrag påbörjas planeringen och förberedelserna inför genomförandet av brottet. Även under detta moment fortsätter den eller de som har kontakt med de unga att använda sig av både hot och positiv bekräftelse för att förmå dem att fullfölja uppdraget. I den här delen av processen innebär användandet av digitala medier en möjlighet att få kontroll både över den unga och över själva utförandet av brottet. I majoriteten av förundersökningarna går att utläsa att instruerandet i uppdraget sker i krypterade medier, exempelvis Signal, både innan och under själva genomförandet.

I detta avsnitt redogörs hur unga instrueras i genomförandet. Avsnittet kommer att behandla följande:

1. de ungas insyn i uppdragen
2. detaljstyrningen i utförandet
3. brotten genomförs utanför ungas hemort.

Ungas insyn i uppdragen är kraftigt begränsad

I förundersökningarna framgår att informationen om själva utförandet delas med barn och unga steg för steg under planeringen. Detaljer kring *hur* och *när* kommer först när det är nödvändigt, och det förekommer sällan en förklaring till *varför*. Planeringen är oftast uppdelad i kronologiska moment, exempelvis att först ta sig till en tryckarlägenhet för att därefter få instruktioner om att ta sig till en vapengömma.

Tidigare i kapitlet redogjordes för att informationen om uppdragen är knapphändig i annonserna. Samma mönster går igen i instruktionerna till barnen, där kommande moment ofta är outtalade eller beskrivs väldigt allmänt, såsom att *någon* (för den unga okänd) ska möta upp och överlämna *något* inför utförandet. Vanligtvis skickas unga till flera, mindre chattgrupper där alla användare som ingår har någon roll i planeringen eller utförandet.

Ett av de intervjuade barnen beskriver det som att ”man är bara en pjäs” som används av andra kriminella. Hen hade blivit rekryterad för att kasta en handgranat mot en bostadsdörr. Vad hen inte visste var att detta var en del av en utpressning. Fram till själva utförandet hade hen fått instruktioner till sig via Signal bland annat vart hen skulle resa för att hämta handgranaten, vem hen skulle möta upp för överlämnandet och i slutändan vart granaten skulle kastas. Exemplet visar förutom bristen på insyn

även hur yngre personer utan koppling till måltavla eller plats används för att utföra ett brott (jfr Brå 2024b).

> Alltså, det enda man får veta, vare sig du kliver på ett morduppdrag eller sprängning eller skjutning. Man får aldrig veta vad det gäller. Det är bara att 'här, den här platsen, gör det' […]. Du får helt enkelt en bild eller något på ett offer kanske.

Ungas begränsade insyn kan ses som en kontrollmekanism och något som utnyttjas av de som förmedlar och instruerar i uppdragen. Samtidigt är det inte alltid som unga kräver att få veta motivet till ett uppdrag. Den begränsade insynen skapar även en flexibilitet för beställaren och mellanhanden, eftersom det gör det möjligt att ändra vilket uppdrag som ska utföras längs vägen, ofta utan ungas vetskap.

Detaljstyrning av de unga

Utifrån förundersökningarna är det inte alltid möjligt att få en helhetsbild av kommunikationen mellan barn och unga och den som ger instruktioner. Chattar kan vara ofullständiga och viss kommunikation kan ha skett på ett annat sätt exempelvis via telefonsamtal. I ungefär en tredjedel av förundersökningarna går det att utläsa exempel på det som i den här rapporten benämns som detaljstyrning. Med detaljstyrning menas att instruktioner är detaljerade, kommer löpande och att kommunikationen används som styrmedel med höga krav på efterlevnad. Denna typ av detaljerad styrning har också uppmärksammats i tidigare studier, men då främst i relation till narkotikadistribution där flickor och kvinnor används i hög grad (Brå 2025b).

Styrningen kan indikera att de unga behöver detaljerade och tydliga instruktioner för att veta hur de ska gå tillväga. Flera intervjupersoner berättar att utföraren ofta får instruktionerna via Signal ”vad han ska göra och allting”. Det gäller särskilt hanteringen av vapen och sprängmedel. I förundersökningarna förekommer exempel på hur barn får filmer skickade till sig som illustrerar exakt hur de ska ladda och skjuta med vapen. Ett annat exempel är detaljerade instruktioner på hur en termosbomb ska förvaras i väskan, hur bensin ska hällas ut runt en fastighet samt var termosbomben ska placeras i relation till flaskorna med bensin. Barnet i det ärendet uppmanas också att fotografera var hen lägger skjutvapnet som hen transporterar från en plats till en annan. Samtidigt beskriver ett av de intervjuade barnen att mycket också är förberett i uppdragen för att underlätta genomförandet ”de har redan fixat bensinen. De har redan fixat allting. Deras [de ungas] enda jobb är att åka till den här staden, sätta sig i bilen, utföra brottet och åka tillbaka samma kväll.”

Instruktionerna bör också tolkas som ett sätt för den som instruerar att öka chanserna att uppdraget faktiskt genomförs. En intervjuad ung vuxen berättar:

> En fjortonåring har inte lika mycket erfarenhet som en torped […] asså man måste få tydliga instruktioner när man är så pass ung. Man måste få jättetydliga instruktioner om vart man ska vänta, vart man ska springa när man har gjort det här, det är bara sådana här smådetaljer som kan få en att torska, det är därför man ska tänka på sådana här jättesmå detaljer.

Flera av de unga i förundersökningarna uppmanas även att filma själva utförandet för att därefter skicka det till den som instruerar eller håller i kontakten under utförandet. En ung vuxen beskriver det som att ”jag måste bevisa för anstiftaren att jag har skjutit mot måltavlan”.

Stora mängder instruktioner skapar en stressig situation

Flera unga i studien reser till en annan ort för att utföra brott. Ofta har de inte varit i staden och behöver därför instruktioner för att veta vart de ska ta vägen. Ofta förekommer kartbilder med ditritade pilar för att visa vägen och markera den exakta platsen i olika skeenden av ett uppdrag. Under transporten till brottsplatsen är det i regel en stor mängd meddelanden från beställare och mellanhänder. Meddelanden eller samtal som inte har besvarats på någon timme, ibland minuter, möts av utskällningar och hot. I flera förundersökningar förekommer uppmaningar om att ha fulladdade telefoner och att införskaffa så kallade powerbanks för att säkerställa att kontakten inte bryts mellan den som ska utföra uppdraget och den som instruerar.

Detaljstyrningen möjliggörs av att de som förmedlar och instruerar barn och unga har som tidigare beskrivits en direkt kontaktväg som är tillgänglig dygnet runt. Den höga frekvensen på meddelanden och förekomsten av hot skapar en stressig situation för barn och unga. Hets verkar användas som en medveten styrningsmekanism där den stora mängden meddelanden och uppmaningar om att slutföra uppdraget kan göra det svårt att avbryta. I förundersökningarna förekommer exempel på barn och unga vuxna som får ta emot över 60 samtal på två dygn eller cirka 70 sms under 5 minuter. Minsta tvekan möts med ilska och hot riktat mot barnet eller den unga.

Unga begår brott utanför hemorten

Ungefär tre av fyra misstänkta unga i förundersökningarna som antingen rekryterat eller rekryterats med digitala medier misstänkts för ett brott i en annan kommun än den de bor i.[55] Majoriteten av brotten i förundersökningarna sker i Stockholmsområdet. Brottsplatserna är sällan i de pendlingskommuner där många av barnen bor[56] utan

[55] Populationen består av totalt 175 individer (se kapitel 4 för närmare beskrivning).

[56] Populationen bor i huvudsak i storstäderna, nära en storstad eller i en större stad. Den allra vanligaste bostadsorten är en pendlingskommun till en storstad. En närmare analys visar att denna grupp till största del består av kranskommuner till Stockholm som exempelvis Haninge, Upplands-Bro eller Järfälla. Bara en

brotten utförs istället i storstadskommunerna och särskilt Stockholm. För de som rekryterats innebär det sannolikt att de har rest för att utföra brottet. För de som har rekryterat andra kan det handla om att de har etablerat kontakt, förmedlat uppdrag eller instruerat från en annan plats än den tänkta brottsplatsen.

Obefintliga flyktplaner visar på graden av utnyttjande

Den begränsade insynen och detaljstyrningen som präglar rekryteringsprocessen försätter de rekryterade unga i en position där de är särskilt sårbara för att bli lurade och utnyttjade. De löften som lämnas i bland annat annonser och chattar om att de ska bli omhändertagna och tjäna pengar efter uppdraget tycks sällan infrias, enligt vad som går att utläsa från förundersökningarna. Flera av intervjupersonerna ger en liknande bild, där de beskriver att beställarna i regel inte verkar måna om att de unga kommer undan efter att uppdraget har genomförts. En intervjuad ung vuxen förklarar att ”hur jag ska ta mig ifrån brottsplatsen, det där är inte deras [beställarens] grej, det där ska jag lösa själv”. Att den unga åker fast kan dessutom vara ett sätt att slippa betala för uppdraget, enligt en annan intervjuperson.

I den utsträckning det finns flyktplaner verkar det snarare handla om att förhindra att en utredning kan leda i beställarens och mellanhandens riktning. Det kan också handla om rent resursmässiga aspekter, som att inte förlora ett vapen. Unga uppmanas att radera chattar eller en app precis innan eller efter att brottet har utförts. Den typen av åtgärd skyddar dock den som har förmedlat eller instruerat i uppdraget och inte barnet. I förundersökningarna ertappas de misstänkta unga nämligen inte sällan i närheten av brottsplatsen och ofta med mobiltelefonen i handen.

Likaså menar flera av de intervjuade unga att många av de som utför uppdragen blir utan ersättning. Underläget för den som utför uppdragen blir tydligt när en intervjuperson retoriskt frågar vad ett barn ska ”göra mot ett nätverk” om betalningen inte kommer som utlovat. Samtidigt menar flera intervjupersoner att de själva fått betalt för rollen som mellanhand. Det verkar bekräfta de ekonomiska incitamenten, som beskrevs i kapitel 2, till att åta sig uppgiften att hitta personer som kan utföra brott.

Sammanfattning

Det här kapitlet beskriver på vilka olika sätt digitala medier används för att rekrytera unga samt vilket handlingsutrymme som finns för de som rekryteras. De huvudsakliga slutsatserna från kapitlet är:

---

mindre andel av populationen bor på mindre orter i en landsbygdskommun vid tidpunkten för det misstänkta brottet.

- Genom digitala medier kan kriminellas möjligheter att etablera kontakt med barn och unga förenklas. Unga behöver inte befinna sig på ett torg för att nås av erbjudanden om enkla pengar i utbyte mot att utföra brott. Samtidigt är det ofta en kombination av digitala och fysiska platser som förekommer i rekryteringsprocessen.
- Användningen av digitala medier omfattar hela rekryteringsprocessen och kan delas in i tre delar: 1) etablera kontakt; 2) förmedla uppdrag och 3) instruera i genomförandet. I de senare delarna av processen där de unga instrueras, detaljstyrs och kontrolleras får användandet av digitala medier en särskilt framträdande roll.
- Tre strategier för att etablera kontakt med unga återkommer. De handlar om att antingen få en bred träffyta genom att annonsera om brottsuppdrag eller tvärtom använda sig av mer riktad kontakt mot enskilda via digitala medier. En tredje strategi handlar om att använda ett befintligt kontaktnät där digitala medier fyller en viktig funktion genom att möjliggöra kontaktskapandet.
- När uppdrag förmedlas finns det tydliga inslag av manipulation. Riskerna och komplexiteten i brotten tonas ned medan löftena om ersättning och att bli omhändertagen upprepas och lyfts fram.
- Digitala medier möjliggör en kontaktväg till unga dygnet runt och var som helst. Positiv bekräftelse, som blandas med hot och tvång blir i och med kontaktvägen svår att värja sig mot.
- Under genomförandet förekommer täta, detaljrika instruktioner och de ungas insyn i brottsupplägget är ofta begränsad. Att det saknas flyktplaner och att instruktionerna kan upphöra efter att brottet har genomförts visar att rekryteringen främst syftar till att utföra enskilda våldsbrott. Det finns inte nödvändigtvis något behov av att kunna använda samma barn igen.

4. Ungas motivation och levnadsförhållanden

I det här kapitlet redogörs för motivationen och levnadsförhållanden hos de unga som antingen har rekryterat andra eller själva blivit rekryterade. Forskning visar att det finns vissa gemensamma nämnare mellan unga som inleder en högaktiv kriminell karriär. Dessa faktorer, liksom ungas utveckling, sker i samspel över olika sociala sammanhang. Ungas utveckling påverkas till exempel i hög grad av vad som sker inom familjen, i skolan, i relation till vänner och i det sociala sammanhanget inom bostadsområdet (Andershed och Andershed 2019, Socialstyrelsen 2020, Brå 2023c, Zuñiga m.fl. 2024).

Kapitlet bygger framför allt på två olika material. Det första är intervjuerna med unga, som i detta kapitel främst används för att beskriva deras motivation till att åta sig grova våldsuppdrag men även vilka egenskaper hos unga som gör dem särskilt attraktiva ur rekryterarnas perspektiv. Det andra materialet är den registerstudie som genomförts av de unga som förekommer i förundersökningarna. Syftet med registerstudien är att ge en bild av vilka de unga är, deras bakgrund och hur deras levnadsförhållanden ser ut. Resultaten diskuteras i relation till kända riskfaktorer för ungas involvering i kriminalitet.

Ungas motivation

Intervjuerna med unga ger delvis olika bilder av motiven bakom varför man ger sig in i det uppdragsbaserade våldet. Det är i sig inte konstigt eftersom intervjupersonerna har olika erfarenheter av rekrytering via digitala medier, några utifrån rollen som rekryterad och andra utifrån att ha varit den som rekryterat andra. De som har rekryterat andra beskriver det oftare som ”dumt” att åta sig ett uppdrag och menar att man bör hålla sig från att göra det. Samtidigt beskriver både rekryterare och rekryterade uppdragen som ett snabbt sätt att tjäna pengar oavsett om man utför uppdraget eller rekryterar till det.

De som rekryterat skulle själva inte ta på sig ett uppdrag digitalt

Flera unga som rekryterat andra uppger att de aldrig själva skulle ta på sig ett uppdrag som har förmedlats via digitala medier. En anledning till det, som uttrycks i intervjuerna, är att det är ett enkelt sätt att bli utnyttjad och lurad i och med att man inte vet vem man utför uppdragen åt. De beskriver också att det finns en stor risk att bli upptäckt av polis i samband med uppdragen, särskilt när det gäller våldsbrott. Intervjupersoner som själva har rekryterat ser i mindre utsträckning grova våldsuppdrag som något som genererar status i den kriminella miljön. Deras

inställning kan eventuellt förklaras av att de flesta är äldre än individerna som utfört uppdrag i de förundersökningar som analyserats. Med den högre åldern kommer sannolikt en större erfarenhet, dels vad gäller risken att bli utnyttjad när en beställare är anonym, dels i form av en bättre insyn i hur barn och unga återkommande utnyttjas i kriminella syften.

Förhållningssättet hos intervjupersonerna påminner om vad som tidigare framkommit att exempelvis skjutvapenvåldet har förknippats av etablerade aktörer inom kriminella nätverk med låg status och hög risk (jfr Brå 2024b). Intervjupersonerna som beskrev sig som mellanhänder förmedlade att motivationen snarare rörde sig om ett intresse av att tjäna pengar med låg risk. Samtidigt är det viktigt att betona att mellanhänderna i sin tur kan ha fått uppdrag från andra som i sig inte vill utföra sina egna våldsbrott.

Sårbara unga är måltavlor för rekrytering via digitala medier

De intervjuade unga som själva har rekryterat betonar vikten av att identifiera och utnyttja sårbarheter hos unga. En intervjuad ung vuxen beskriver det som att rekryterare söker sig till ”sådana [unga] som redan är problembarn sen start”, eftersom de anses vara enklare att utnyttja i kriminella syften. De intervjuade rekryterarna beskriver också hur vissa egenskaper hos de unga kan göra dem särskilt lockade att åta sig uppdrag, eftersom de bedöms vara lättare att påverka och manipulera. Det kan exempelvis handla om ett starkt intresse av att tjäna pengar: ”nån som utstrålar den hungern, de har dålig ekonomi och är hungrig på pengar. Nån som verkligen vill […]”. Andra egenskaper som rekryterarna uppger att de söker efter är bristande konsekvenstänkande och en benägenhet till aggression eller våld, någon som ”har den här aggressionen i sig för att fullborda nåt”.

En intressant aspekt som framkommer i intervjuerna är att närhet till kriminella kretsar i vissa fall kan utgöra ett skydd för unga. Några intervjupersoner beskriver hur deras kriminellt aktiva äldre bröder eller kusiner utgjorde en form av barriär mot att själva bli utnyttjade för brottsuppdrag. Det handlar dels om att andra kriminella inte ”vågar” fråga, dels om att de unga genom närheten till äldre kriminella har en förståelse för vilka uppdrag som är riskfyllda. En intervjuad ung vuxen uttrycker att unga utan storebröder i högre grad riskerar att bli rekryterade, eftersom de saknar tillgång till den erfarenhet och kunskap som äldre kriminella kan ha. Tidigare forskning har pekat på att kriminella syskon kan utgör en risk för att själv begå brott (jfr Maneiro m.fl. 2022). Intervjupersonernas utsagor behöver dock inte stå i motsättning till tidigare forskning. Snarare säger de något om hur aktörer i och omkring kriminella nätverk i vissa fall distanserar sig själva och sina närstående från det grova våldet.

De rekryterades motivation

De intervjupersoner som har rekryterats beskriver delvis olika motiv till att de tar på sig uppdrag. Den motivation som återkommande lyfts fram verkar vara knuten till pengar och status, medan en önskan om tillhörighet nämns mer sällan.

Uppdragen uppfattas som en möjlighet att tjäna pengar

En del av de unga framstår som drivna, exempelvis genom att de medvetet söker sig till platser där uppdrag förmedlas. Flera av intervjupersonerna tycks ha god kunskap om hur man navigerar på platser där uppdrag förmedlas och annonseras. De verkar också veta vem de kan vända sig till för att få tillgång till möjligheter att tjäna pengar. Detta tyder på att flera av intervjupersonerna har varit aktiva i att söka uppdrag. Ett liknande mönster framträder i flera förundersökningar och i chattmaterialet, där unga själva sökt upp rekryteringsannonser eller på annat sätt letat efter ett erbjudande om uppdrag.

I en förundersökning beskrivs exempelvis hur ett barn tagit ett uppdrag via en gruppchatt i en krypterad app. I förhör berättar han att han "scrollade tills jag hittade något som jag ville ha". På ett liknande sätt beskriver en intervjuad ung vuxen hur hen, på väg från ett avbrutet morduppdrag, får en lista på ”grejer att göra” skickad till sig av ”anstiftaren”. I listan hittar hen bland annat ett erbjudande om att genomföra en dörrskjutning i närheten, vilken hen spontant åtar sig i syfte att tjäna pengar till sin gruppering.

Exemplen visar att unga i vissa fall själva kan vara aktiva i att söka uppdrag och att ett erbjudande snabbt kan leda till att ett uppdrag accepteras. Det framstår samtidigt inte som att ett accepterat uppdrag nödvändigtvis föregås av någon mer omfattande reflektion över riskerna eller uppgiftens komplexitet. Istället tycks behovet eller önskan att tjäna pengar i vissa fall vara tillräckligt för att barnet eller den unge ska acceptera uppdraget. Ett av de intervjuade barnen, som också beskrev sig som en mellanhand, beskriver hur hens behov av snabba pengar gjorde att hen utförde ett uppdrag. Hen förklarade att trots att mellanhanden genererar mer pengar så tar det längre tid att få betalt. Då kan det gå snabbare att försöka tjäna pengar genom att ta ett uppdrag trots riskerna ”det var något jag behövde göra ganska snabbt. Det var något som behövde hända mellan två dagar, och mellanhanden det går ju lite längre tid än två dagar”.

De unga söker bekräftelse genom status och pengar

Önskan att tjäna stora pengar kan också vara ett led i att vilja få status och respekt. Ungas sökande efter detta framträder på flera sätt i förundersökningar och intervjuer. Ett av de intervjuade barnen beskriver dragningskraften:

> Jag såg ju instastories, guldkedjor, pengar, bilar… De ringde på FaceTime, de var utomlands. De satt och solade, de hade en pool framför sig, pengar… Narkotika. Allting. De sitter ju på pengar. Jag borde också sitta på pengar. Det är så de hämtar in ungdomar. Alltså små barn. De lägger upp videos och barn ser det där och tänker att de vill också ha så.

Exempelvis förekommer det i flera av förundersökningarna bilder och videor som visar unga när de poserar med vapen, och i undantagsfall också med pengar. Det förekommer också att det sprids videor som visar upp själva utförandet, exempelvis när någon tänder en termosbomb. Inte sällan sprids dessa videor till vänner inför och under brottets utförande, trots att det borde medföra en stor risk för att bli upptäckt. Det förekommer också att unga i kommunikation med vänner uppger att de ska utföra uppdrag åt ett särskilt nätverk. I förundersökningarna finns exempel på att unga skriver till vänner i icke-krypterade och öppna digitala medier om att de ska utföra uppdrag åt kriminella, trots att krypterade medier används i kommunikationen med beställare och mellanhänder. I responsen från vänner, flickvänner och bekanta uttrycks både ”hajp” och varningar samt uppmaningar om att inte utföra uppdraget. Även beställare eller mellanhänder kan heja på, ”hajpa” och på så sätt ge bekräftelse åt den unga. Detta tyder inte bara på att de som utför uppdragen kan vara lätta att påverka utan också att de har en låg medvetenhet om de risker som är förknippade med att dokumentera och kommunicera om brott. De unga tycks inte alltid reflektera över att bilder och meddelanden kan sparas och senare användas som bevisning i brottsutredningar.

Tillhörighet i kriminella nätverk framträder inte lika ofta som en del av motivationen

Bekräftelsesökande genom att uppvisa status och pengar tycks vara mer drivande än viljan att ingå i ett kriminellt nätverk. Flera intervjuade unga beskriver att utförandet av enstaka våldsuppdrag i regel inte är en väg in i ett nätverk. Det är snarare att man utför jobb åt ett nätverk än att man är en del av det. Tidigare rapporter från Brå har föreslagit att statusen kan ligga i att utföra själva gärningen, snarare än att utförandet innebär ett faktiskt inträde i ett nätverk (Brå 2019, Brå 2024b). Samtidigt framkommer i enstaka fall även att unga i förundersökningar uttrycker att de trott att uppdraget skulle generera någon form av gemenskap. Den manipulation som förekommer i rekryteringen (se kapitel 3) verkar dock bland annat syfta på att inge en känsla av trygghet och pålitlighet som i sig leder att ett uppdrag åtas genom att hänvisa till ett omhändertagande och att man blir en del av något större.

Det finns vissa drag i en del av intervjuerna som handlar om lojalitet och pålitlighet. Enstaka intervjupersoner beskriver att om man lyckas utföra vissa uppdrag så kan det leda till förfrågningar om att utföra fler. Detta tycks främst handla om uppdrag som är knutna till narkotikaförsäljning eller transporter. Men det framkommer varken i

intervjuer eller förundersökningar att unga blir testade för att bevisa sin lojalitet mot nätverket, så som beskrivits i tidigare rapporter som handlat om hur barn och unga rekryteras till kriminella nätverk (jfr Brå 2023c). Istället avkrävs lydnad, där ett accepterat uppdrag inte är möjligt att avträda från. Att visa lojalitet blir viktigt först i en mer långsiktig relation. När det rör korta uppdrag finns det sannolikt inte samma möjlighet eller intresse av att pröva barnen på det sättet.

Studiens resultat om de ungas motivation påminner om vad Brå tidigare har beskrivit om ungas motiv till att inleda en kontakt med aktörer inom de kriminella nätverken. Resultat från tidigare Brå-studie visar att det är ekonomiska motiv som är drivande där ett tillträde till narkotikamarknaden uppges vara ett sätt att tjäna pengar och få respekt genom den livsstil som förknippas med nätverken (Brå 2023c s. 39). Skillnaden gentemot denna studie verkar dock vara att möjligheterna till pengar och någon form av status ligger snarare i att åta sig uppdrag om grova våldsbrott som förmedlats via digitala medier.

Ungas bakgrund och levnadsförhållanden

Kapitlet övergår nu till att med hjälp av insamlade registeruppgifter ge en bild av ungas bakgrund och levnadsförhållanden. Registerstudien omfattar de unga som har identifierats i förundersökningarna som utgör ett underlag för rapporten. Som tidigare beskrivits har förundersökningarna valts ut genom ett riktat urval (se kapitel 1). Resultaten ska därför inte betraktas som representativa för samtliga unga som begått grova våldsbrott i Sverige under de senaste åren, och inte heller generellt för unga som har rekryterats till brott via digitala medier.

Registerstudien kan ses som en förlängning av den kvalitativa analys som hittills har presenterats i rapporten. Medan den kvalitativa analysen ger en fördjupad bild av de ungas erfarenheter och upplevelser, möjliggör registeruppgifterna en inblick i bakgrund och levnadsförhållanden för närmare 180 unga som har förekommit i förundersökningar som rör grova brott och rekrytering via digitala medier.

De unga som ingår i registerstudien presenteras i tabell 1 fördelade efter sin roll i rekryteringen.[57] För flera av resultaten finns bortfall i enskilda variabler vilket innebär att antalet ingående individer varierar. Det anges löpande i figur- och tabellrubriker.

[57] Bland de unga som rekryterats har majoriteten rekryterats till att utföra ett våldsbrott. Gruppen innehåller dock även unga som rekryterats via digitala medier till mer avgränsade uppgifter inför ett våldsbrott. Uppgifter som förekommer är till exempel att spana, hämta, transportera eller förvara vapen, boka taxi eller tågbiljett och att agera ”lockbete”.

Tabell 1. Antal rekryterade, rekryterare och totalt antal individer efter kön, ålder och migrationsbakgrund.

	Rekryterade	Rekryterare	Totalt
Antal	133	54	177
Andel kvinnor/män (%)	12/88	2/98	10/90
Genomsnittsålder*	16	17	16
Andel utländsk bakgrund/svensk bakgrund (%)	64/36	60/40	63/37

Källa: Analyserade förundersökningar samt registret över totalbefolkningen (RTB).

Majoriteten av unga i förundersökningarna är pojkar, som utgör av cirka 90 procent av samtliga 177 individer.[58] Den bilden ligger i linje med tidigare forskning som pekar ut manligt kön som en riskfaktor för nätverksrekrytering (Caledorini m.fl. 2022). Även andra studier visar att pojkar utgör majoriteten av de barn och unga som involverats i våldshändelser eller bedömts vara involverade i nätverkskriminalitet (Brå 2025a, Brå 2025b, Polismyndigheten 2025b).

Vad gäller ålder hos de unga i förundersökningarna så är de som rekryteras i genomsnitt något yngre än den grupp som rekryterat andra. I hela materialet är genomsnittsåldern cirka 16 år. Som framgår av figur 2 nedan förekommer barn så unga som 12 år i förundersökningarna i båda grupperna. Även om de är få till antalet så är det värt att notera att det förekommer att 12–14 åringar har haft en roll där de själva rekryterat andra unga för att utföra grova våldsbrott. I övrigt verkar åldersfördelningen stämma överens med vad tidigare rapporter visat att de som rekryterar är ofta äldre än de som blir rekryterade det (jfr Brå 2023c).

[58] Eftersom antalet flickor är så få redovisas inte skillnader mellan könen i registeruppgifterna.

Figur 2. Andel unga per ålder och roll (n = 177).

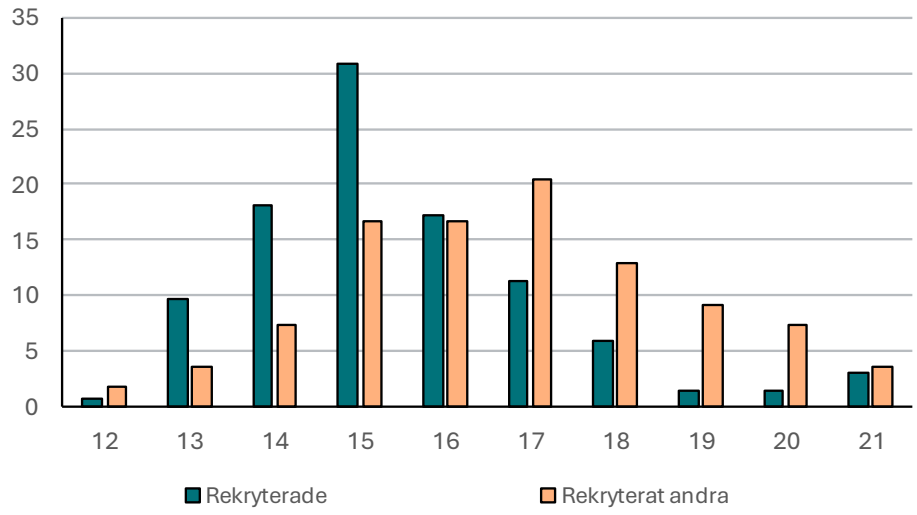

Källa: Analyserade förundersökningar samt registret över totalbefolkningen (RTB).

Riskfaktorer bland unga som begår brott

Det är svårt att fastställa direkta orsakssamband till varför vissa unga dras in i kriminalitet. Det rör sig snarare om flera riskfaktorer som samvarierar med att begå brott (Socialstyrelsen 2020, Brå 2023c). Riskfaktorer tenderar också att sammanfalla och i sin tur ge upphov till flera riskfaktorer.[59] Faktorer hos barn som förknippas med att debutera i brott i en tidig ålder är exempelvis neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, hyperaktivitet, impulsivitet, utsatthet för våld eller sexuella övergrepp (se t.ex. Lee 2025). Unga som gör en tidig brottsdebut kan löpa en ökad risk att fortsätta begå brott under ungdomsåren (Jolliffe m.fl. 2017). Samtidigt är det viktigt att påpeka att många barn som uppvisar tidiga tecken på olika typer av normbrytande beteende[60] trots det inte begår brott längre in i ungdomsåren (Brå 2023c).

Forskning pekar dessutom på vissa överrepresenterade faktorer som förknippas med risken för nätverksrekrytering, så som manligt kön, tidigare kriminell aktivitet och tidigare våldsutövning (Caledorini m.fl. 2022). Sårbarhet för att rekryteras kan bland annat samvariera med uppväxt i socioekonomisk utsatthet, svåra hemförhållanden med

[59] Svåra hemförhållanden kan till exempel innebära svårigheter i skolan, som i sin tur ger dåliga skolresultat. Dåligt skolresultat kan i sin tur styra individen mot ett umgänge där skolresultat värderas lågt och normbrytande beteende i form av brottslighet är normaliserat.
[60] Normbrytande beteende innebär ett beteende som bryter mot gällande normer, regler eller lagar (Socialstyrelsen 2020).

exempelvis övergrepp eller vuxna med egen problematik, samt hög skolfrånvaro (FoU Nordväst 2023, Långström 2024).

I kommande avsnitt undersöks förekomsten av riskfaktorer hos de unga som ingår i registerstudien. Det görs genom att beskriva deras bakgrund och levnadsförhållanden.

Majoriteten av de unga har tidigare brottshistorik

Med hjälp av uppgifter från Brås misstankeregister och uppgifter från Åklagarmyndigheten om tidigare misstankar som faller under lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare har de ungas brottshistorik undersökts. Resultaten visar att 65 procent av de unga hade minst en registrerad brottsmisstanke innan det aktuella brottet i förundersökningen.[61] [62] Den vanligaste brottsmisstanken hos de undersökta unga är narkotikabrott[63]. Över hälften av de som har tidigare brottsmisstankar har någon gång misstänkts för ett narkotikabrott av något slag.

Unga som debuterar i brott vid en tidig ålder lagförs i större utsträckning för brott även senare i livet. Vissa debutbrott är särskilt vanliga unga som senare utvecklar en mer varaktig brottsaktivitet. Eftersom kunskap om sådana debutbrott kan vara strategiskt för det brottsförebyggande arbetet har de kommit att benämnas ”strategiska brott”. Till dessa räknas bland annat rån och grov stöld (Brå 2021b).

Bland unga i registerstudien är rån[64] och grov stöld[65] några av de vanligaste debutbrotten, men narkotikabrott och misshandel[66] är ännu vanligare. Brottsprofilen hos de unga i studien liknar också den som i tidigare studier visat bland högaktiva lagöverträdare (Brå 2021b), barn som begår allvarliga brott innan de fyllt 15 (Brå 2025a) och unga som bedömts vara involverade i kriminella nätverk (Brå 2025b). I dessa grupper är bland annat misshandel, rån, stölder[67] och narkotikabrott vanligt förekommande (Brå 2025a, Brå 2025b). Brå har tidigare visat att individer i kriminella nätverk specifikt kan inrikta sig mot barn som redan begår brott. Ofta kan det vara barn som begår mindre allvarliga brott tillsammans med jämnåriga (Brå 2023c).

[61] Analyserna avgränsats till brott som registrerats före det kalenderår som det aktuella indexbrottet avser (det vill säga det brott som föranledde inkludering i studien). Denna avgränsning innebär att den faktiska andelen unga med tidigare brottshistorik sannolikt är något högre, då brott som begåtts under samma kalenderår inte har kunnat inkluderas. Avgränsningen har varit nödvändig eftersom data annars skulle inkludera misstanken som medfört att de förekommer i studiens förundersökningar.
[62] Resultatet kan dock vara en underskattning eftersom underåriga under 15 år kan utredas för brott hos polisen utan att registreras hos Åklagarmyndigheten.
[63] 1 § narkotikastrafflagen.
[64] 8 kap. 5 § BrB.
[65] 8 kap. 4 § BrB.
[66] 3 kap. 5 § BrB.
[67] 8 kap. 1 § BrB.

Vanligt att förekomma som målsägande i våldsbrott

Forskning visar att de barn som upplever våld, i hemmet eller i sitt närområde, löper ökad risk att senare i livet själva använda våld (Barnombudsmannen 2025). Våldet riskerar också att normaliseras över tid. För att undersöka tidigare utsatthet för brott och våld har uppgifter från Brås målsäganderegister begärts ut, vilket omfattar individer som förekommer som målsägande i anmälda brott.[68] För barn inkluderar detta även att bevittna ett brott, men då enbart brott mellan närstående.[69]

Det är 65 procent av de unga som förekommer i målsägandestatistiken innan det år de misstänktes för brott i förundersökningen. Det vanligaste är att de har bevittnat eller utsatts för våld och hot.

Figur 3. Andel av unga som varit målsägande innan det år de misstänktes för brott i förundersökningen, per brottstyp och för de vanligaste brottstyperna (n = 177). Individer som varit målsägande flera gånger för olika brott kan räknas flera gånger i figuren.

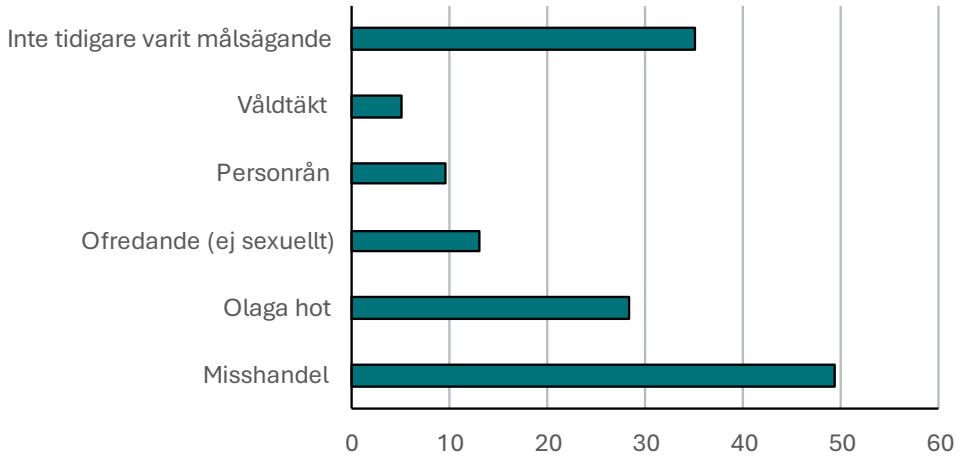

Källa: Brås målsäganderegister.

[68] Målsäganderegistret omfattar endast anmälda brott, vilket sannolikt bidrar till ett visst mörkertal (för detaljer se Brå 2025d).
[69] Den 1 juli 2021 trädde bestämmelsen om barnfridsbrott (4 kap. 3 § BrB) i kraft (SFS 2021:397). Även före det datumet räknades barn som bevittnar brott som målsägande enligt socialtjänstlagen (2025:400), men inte enligt brottsbalken. Barn inkluderas som bevittnar våld har i vissa fall också registrerats som målsägande för det brott som de har bevittnat, men då inte för barnfridsbrott utan för samma brott som den vuxna (Brå 2025d).

Ungefär hälften av de unga i registerstudien förekommer som målsägande i anmälda brott om misshandel. Närmare analyser av dessa visar att det är vanligare att misshandeln utförts av någon bekant än någon obekant.[70]

Utöver misshandel och olaga hot[71] förekommer också utsatthet för ofredande (ej sexuellt)[72] och våldtäkt[73]. Tidigare studier har visat att misshandel även är det vanligaste brottet att utsättas för bland nätverksinvolverade barn (Brå 2025b), liksom hos målsägande barn under 18 år i stort (Brås målsäganderegister). Att förekomma som målsägande för olaga hot är också relativt vanligt bland målsägande barn under 18 år i stort, men det är vanligare bland unga från förundersökningarna.

Var tredje har varit placerade i samhällsvården året innan brottet

Det har återkommande beskrivits att barn och unga placerade inom samhällsvården utgör en sårbar grupp för att rekryteras till brott (Brå 2023b, Polismyndigheten 2024, Acta Publica 2025). Det är även återkommande i underlaget till denna studie, där flertalet av unga i förundersökningarna har varit placerade. Även flera av de intervjuade unga beskriver hur unga som är placerade på HVB-hem är eftertraktade och att digitala medier är ett verktyg att etablera kontakt mellan dessa och individer som förmedlar uppdrag.

Av uppgifter[74] från Socialstyrelsen framgår att 50 av de 176[75] unga i registerstudien har varit placerade innan det år de misstänktes för brott i förundersökningen, ca 30 procent.[76] Enligt vilket lagrum sammanfattas i figur 4.

[70] Med bekant avses individer som har en parrelation, är eller har varit närstående genom släktskap/familj eller bekanta på andra sätt som innebär att man känner varandra mer än bara till namn och utseende (t.ex. som vänner eller genom en relation som lärare - elev, läkare - patient etc). Se Brå 2026c för detaljer.
[71] 4 kap. 5 § BrB.
[72] 4 kap. 7 § BrB.
[73] 6 kap. 1 § BrB.
[74] Uppgifterna avser placeringsform, lagrum för placering och ålder för den första placeringen. En heldygnsplacering, eller en placering i vård utanför det egna hemmet, kan ges antingen frivilligt enligt socialtjänstlagen (2025:400), SoL, eller med tvång enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Det kan exempelvis röra sig om en placering i familjehem, HVB-hem eller SiS-hem. Utöver placeringar finns så kallade öppenvårdsinsatser, vilka inte omfattas i registerstudien. Det kan röra sig om exempelvis olika typer av samtalsstöd, kontaktperson eller kontaktfamilj och är med andra ord inte vård utanför det egna hemmet.
[75] I Socialstyrelsens register över heldygnsplaceringar återfinns 176 unga från förundersökningarna. Varken SCB eller Socialstyrelsen hade uppgifter om tre av de personnummer som förekommer i förundersökningsprotokollen.
[76] I och med att placeringarna gäller tiden efter brottet är det rimligt att anta att dessa placeringar kan vara en följd av de brott som unga i förundersökningarna misstänks för. Därför undersöks istället hur många som haft en heldygnsplacering redan året innan det specifika brottet. Om hänsyn inte tas vad gäller året för brott har betydligt fler haft en placering, 106 stycken.

Figur 4. Andel unga som varit placerade året innan de misstänktes för brott i förundersökningen. Heldygnsplaceringar per lagrum respektive andel som året innan brottet inte haft en heldygnsplacering (n = 176). Individer som haft flera placeringar förekommer flera gånger i figuren.

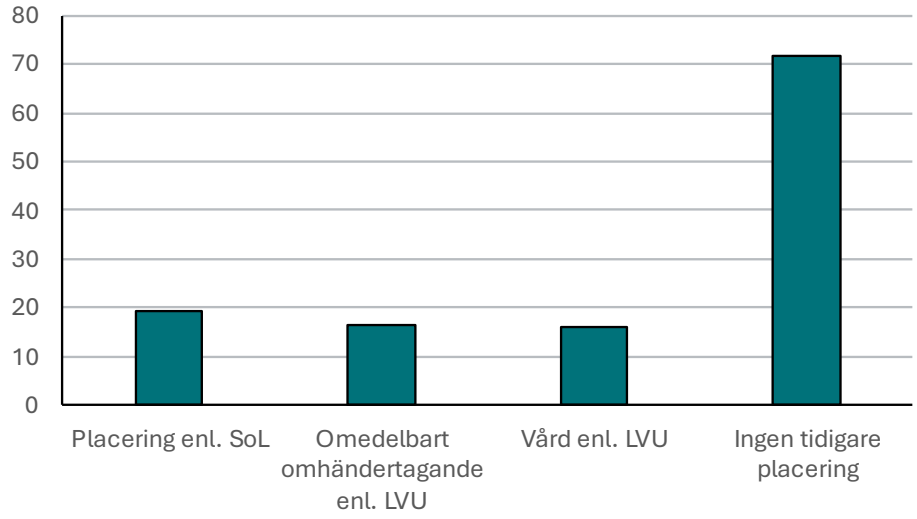

Källa: Socialstyrelsens register över insatser för barn och unga.

Bland unga i studien är det ungefär lika vanligt att ha varit placerad enligt SoL som enligt LVU. Det vanligaste är att ha haft en placering inom HVB-hem eller familj- och jourhem. Därefter följer placering på SiS-hem. Om man tittar på samtliga placeringar i Sverige är familjehem den vanligaste placeringen (Socialstyrelsen 2025b). Bland unga i studiens förundersökningar är dock HVB-hem vanligast.

Adhd är den vanligaste förekommande psykiatriska diagnosen

Tidigare forskning och utredningar visar att unga som rekryteras till kriminella nätverk ofta uppvisar individuella sårbarhetsfaktorer, till exempel någon form av neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (npf) (FoU Nordväst 2023, MFD 2025). Riskprofilen karaktäriseras ofta av emotionell instabilitet, lättväckt aggressivitet, impulsivitet och spänningssökande. Det korrelerar i sin tur med en ökad benägenhet att söka sig till, eller riskera att socialiseras in i, sammanhang med kriminella eller antisociala attityder. Vidare utgör missbruk, substansbruk och psykisk ohälsa återkommande riskfaktorer på individnivå (Långström 2024).

Med hjälp av begärda uppgifter från Socialstyrelsens patientregister undersöks hur stor andel av de 176 unga som har vissa registrerade psykiatriska diagnoser.[77] Av figur 5 framgår att hyperaktivitetsstörningar (i praktiken ofta adhd), är den vanligaste

[77] I studien ingår ett urval av relevanta psykiatriska diagnoser.

diagnosen hos unga i förundersökningarna. Året innan de unga misstänktes för brottet i förundersökningarna hade 27 procent uppgifter om en sådan diagnos i patientregistret. Uppmärksamhetsstörning, hyperaktivitet och bristande impulskontroll är de vanligaste symtomen vid adhd (Karolinska Institutet 2026).[78]

Figur 5. Andel per psykiatrisk diagnos[79] respektive andel som året innan brottet inte hade någon registrerad diagnos (n = 176). Individer med flera diagnoser förekommer flera gånger i figuren.

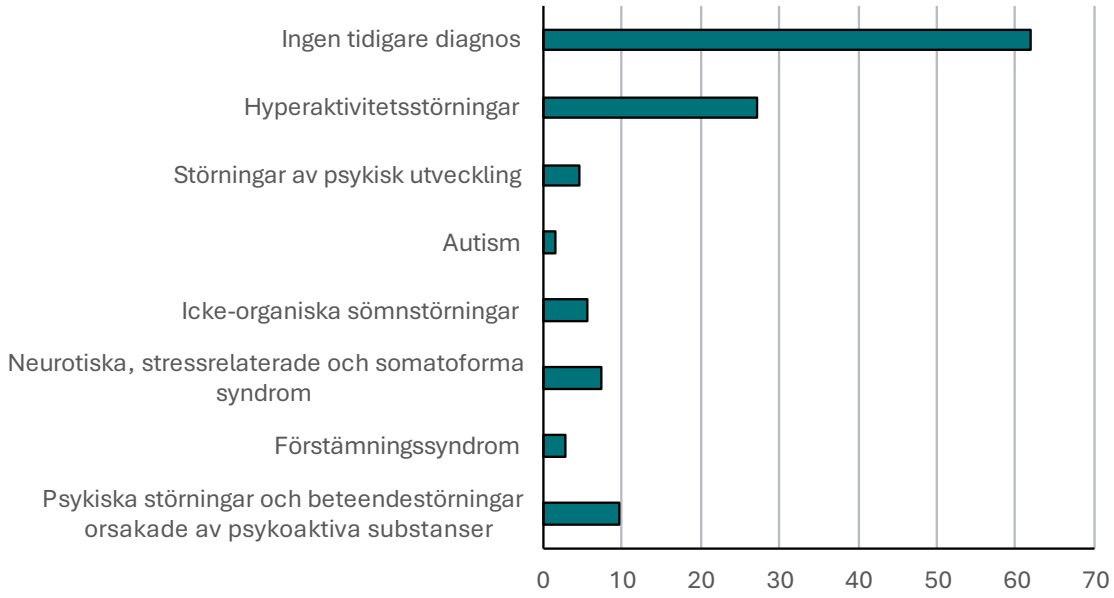

Källa: Socialstyrelsens patientregister.

Sammanlagt hade 38 procent av de unga fått någon av de inkluderade psykiatriska diagnoserna i kontakt med specialiserad öppenvård, slutenvård eller inom tvångsvård när de var yngre (minst ett år yngre än vid brottstillfället de misstänktes för i förundersökningarna). Då primärvård inte ingår i registret finns det sannolikt fler unga med diagnos än vad som syns i figur 5. När Socialstyrelsen undersöker förekomsten av adhd-diagnoser använder de en kombination av patientregistret och data om utskrivna

[78] Det finns andra symtom som är vanliga vid adhd utan att ingå i diagnoskriterierna. Till exempel är det vid adhd vanligt med olika sömnproblem och många har svårt att reglera känslor (Karolinska Institutet 2026).
[79] Data om diagnoser kommer från patientregistret med data från specialiserad öppenvård, slutenvård och tvångsvård. Primärvården ingår inte vilket innebär att det kan finnas en undertäckning av psykiatriska diagnoser (se exempelvis Socialstyrelsen 2025a).

läkemedel för att beräkna en uppskattad andel.[80] Socialstyrelsen uppskattar att förekomsten av adhd-diagnos för skolbarn 10–17 år är drygt 10,5 procent bland pojkar och sex procent bland flickor. Det är inte helt jämförbart men ger ändå en indikation om förekomsten för unga i studien.

Vanligt med svaga skolprestationer

Även hög skolfrånvaro och dåliga betyg är en riskfaktor. Av de 177 unga som förekommer i förundersökningarna har det varit möjligt att följa upp skolresultaten för 89 av dem (se bilaga 2 för detaljer om bortfall). Resultatet presenteras i figur 6.

Figur 6. Andel som saknar godkänt betyg respektive behörighet för gymnasieskolans nationella yrkesprogram (n = 89) jämfört med samtliga avgångselever (läsåren 2015/16–2024/25).

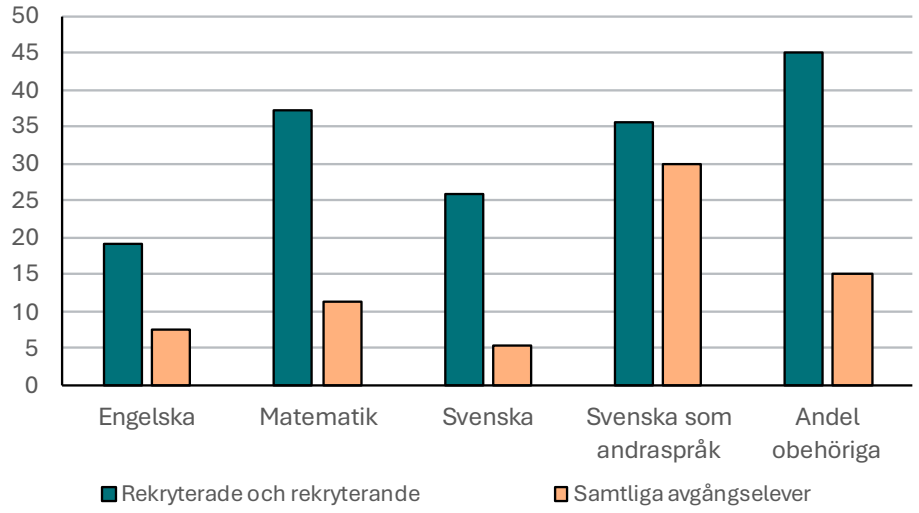

Källa: Skolverkets elevregister.

Det är vanligare att misslyckas i skolan bland unga i registerstudien än för befolkningen i stort. De har i mindre utsträckning godkänt i kärnämnen och har i mindre utsträckning blivit behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram. Eftersom populationen är liten och urvalet inte slumpmässigt är det svårt att dra slutsatser om skillnaderna mellan ämnena.

[80] Uppskattning gäller för år 2022. Socialstyrelsen uppskattar andel adhd-diagnoser i befolkningen baserat på uppgifter om läkemedelsuttag och andel som påbörjar (eller inte påbörjar) läkemedel i kombination med uppgifter i patientregistret om ställda diagnoser (Socialstyrelsen 2023).

De unga i förundersökningarna kommer ofta från socioekonomiskt utsatta förhållanden

Forskning som fokuserar på miljöfaktorer och normers betydelse visar att utsattheten för kriminogen exponering i närområdet kan ha ett betydande förklaringsvärde när det gäller just gruppen barn och unga som rekryteras till kriminella nätverk (Farrington och Welsh 2007, Wikström och Wikström 2019, Gerell m.fl. 2020, Brå 2023c). Den kriminogena kontexten hänger också i hög grad ihop med kriminella attityder och värderingar (FoU Nordväst 2023). Enligt tidigare studier har en förutsättning för att unga ska kunna bli involverade i kriminella nätverk ofta varit just närvaro av äldre kriminella i bostadsområdet, som kan visa upp en eftertraktansvärd livsstil och agera uppsökande mot barn och unga (Brå 2023c). Närmandet från en äldre kriminell person har i dessa studier beskrivits som en form av uppvaktning eller ”grooming”. I kommande avsnitt undersöks därför de bostadsområden där unga i registerstudien bodde under perioden närmast innan brottet i förundersökningen.[81]

Majoriteten av de unga bor inte i utsatta områden

Med hjälp av data om de ungas bostadsort kan studien undersöka vilken typ av område de bodde i vid tidpunkten för brottet i förundersökningen. Studien har undersökt i vilken utsträckning unga i studien varit folkbokförda i utsatta eller särskilt utsatta områden (baserat på polisens bedömning, se Polismyndigheten 2025c). Av de unga i registerstudien bodde 16 procent i sådana områden (12 procent i utsatta områden och 4 procent i särskilt utsatta områden). Det är cirka tre gånger vanligare än i befolkningen i stort, där cirka 5 procent bor i utsatta eller särskilt utsatta områden (RiR 2020).[82]

När rekryteringen sker via digitala medier kan bostadsområdet och den fysiska närvaron av kriminella individer ha mindre omedelbar betydelse för möjligheten att rekrytera barn och unga. I kapitel 3 redogjordes för de specifika förutsättningar som användningen av digitala medier skapar för rekryteringen. Digitala medier möjliggör dels en större räckvidd, vilket gör det möjligt att etablera kontakt med barn och unga oavsett var de bor, dels innebär den kriminogena exponeringen på digitala medier en utökning av platser där även unga som lever i traditionellt sett trygga områden kan exponeras för kriminella miljöer. Brå har tidigare uppmärksammat betydelsen av digitala medier för kontaktskapande. I rapporten framgår att nätverkskriminella blivit uppsökta via sociala medier av unga som bor utanför områden där nätverken är etablerade med förfrågningar om att börja sälja (Brå 2023c).

[81] Uppgifterna kommer från SCB och avser barnens folkbokföringsadress.
[82] Jämförelsen med befolkningen i stort görs mot en äldre indelning av områden men enligt polisens lägesbild är förändringarna små (Polismyndigheten 2025c).

Majoriteten av de unga bor i bostadsområden med låg socioekonomisk status

Som framgår av figur 7 är områden med mycket låg socioekonomisk status överrepresenterade som de ungas bostadsort. Bland de unga i studien var det mer än dubbelt så vanligt att bo i ett område med mycket låg socioekonomisk status jämfört med befolkningen i sin helhet.

Figur 7. Andel av populationen per bostadsområdets socioekonomiska status vid tidpunkten för rekryteringen (n = 163) jämfört med befolkningen 10–19 år som helhet (2022–2023).

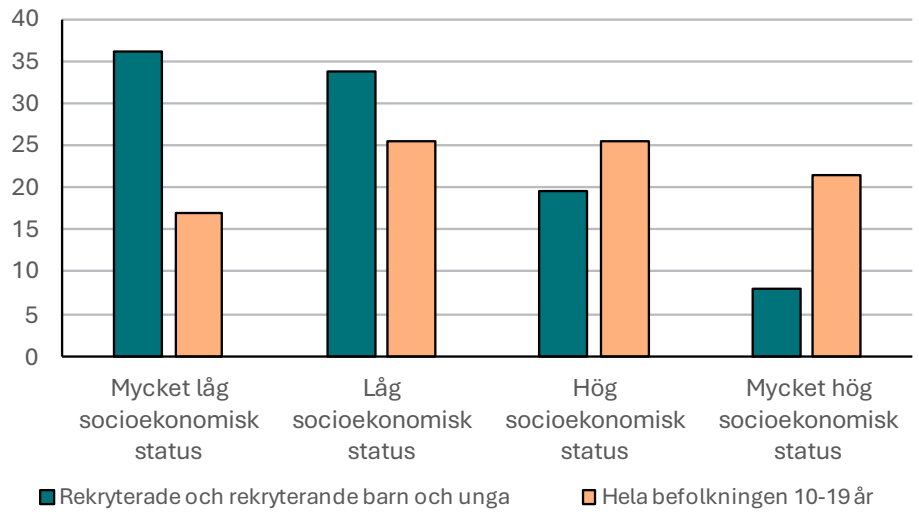

Källa: Brås bearbetningar av en population av barn som förekommer i förundersökningar och uppgifter från SCB:s register (se bilaga 2).

Samtidigt visar resultaten att en del av de unga bor i bostadsområden med hög eller mycket hög socioekonomisk status.

Hälften av de unga kommer från familjer med låg socioekonomisk standard

Unga som förekommer i förundersökningarna har växt upp i familjer där inkomsterna generellt är låga. Vad gäller de ungas föräldrar har de i lägre utsträckning eftergymnasial utbildning än för befolkningen i stort.[83] Över hälften, 53 procent, tillhör den fattigaste fjärdedelen i befolkningen sett till sammantagen förvärvsinkomst.[84] I

[83] Detta har beräknats efter den högst utbildade förälderns högsta utbildningsnivå (n= 175) vid 12 års ålder i jämförelse med hela befolkningen. För hela befolkningen avses medelvärdet för åren 2012–2024.
[84] Även skillnader mellan de som blivit rekryterade och de som rekryterat andra har undersökts men inga betydande skillnader har observerats mellan grupperna.

figur 8 nedan[85] redovisar vi vilken inkomstkvartil som föräldrarnas förvärvsinkomst ligger i.[86]

Figur 8. Andel per inkomstkvartil (sammantagen förvärvsinkomst) för föräldrarna till barn som rekryterar eller blir rekryterade, vid tidpunkten då barnet var 12 år (n = 175).

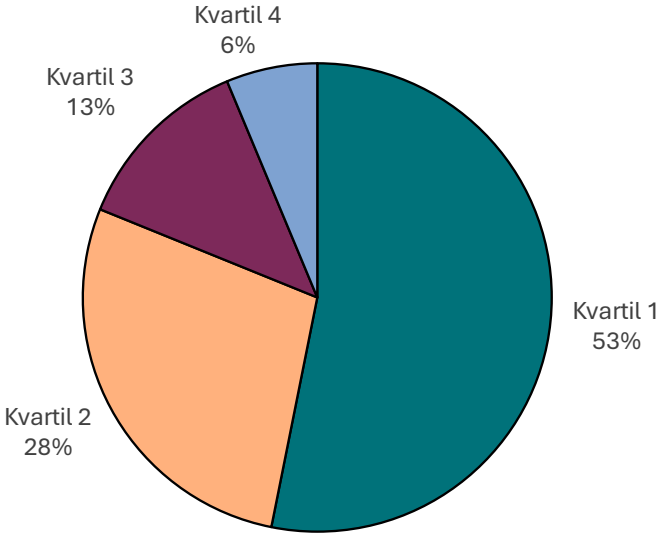

Källa: Longitudinell integrationsdatabas (LISA).

Det är relativt vanligt att unga i registerstudien växte upp i en familj som tog emot ekonomiskt bistånd, det gällde 20 procent av unga under året de var 12 år gamla. För befolkningen är motsvarande siffra ungefär 4–6 procent under perioden då individerna i studiens population var 12 år. Totalt saknade 35 procent av föräldrarna till unga i studien sysselsättning[87], där motsvarande siffra för befolkningen i stort varierar mellan 19 och 23 procent.

En möjlig förklaring till att många unga vuxit upp i ett hem som mottar ekonomiskt bistånd och med föräldrar som saknar sysselsättning kan vara att många vuxit upp med en ensamstående förälder. Det gäller för 39 procent av de unga, vilket är en större andel

[85] Här, liksom i rapporten i övrigt, används 12 års ålder som definition av individernas barndom. Detta baseras på tidigare forskningslitteratur (Zuniga m.fl. 2024) som ofta definierar övergången mellan barndom och ungdom vid 12 års ålder. Se mer i bilaga 2.
[86] Inkomstkvartiler delar upp Sveriges befolkning i fyra lika stora delar baserat på deras förvärvsinkomst där den första kvartilen utgör den fjärdedel med lägst inkomster osv. Med föräldrarnas förvärvsinkomst avses här median av föräldrarnas genomsnittliga inkomst de åren då barnet var 11–13 år. Denna median jämförs sedan med kvartilsgränserna för året då barnet var 12 år för att mäta barnets ekonomiska uppväxtförhållanden.
[87] Detta är inte är liktydigt med arbetslöshet, då föräldrarna också kan stå utanför arbetsmarknaden om de exempelvis studerar eller är sjukskrivna.

än i befolkningen i stort där motsvarande andel är mellan 20 och 21 procent. Det går inte heller att observera några betydande skillnader mellan de som rekryterat andra och de som blivit rekryterade sett till förekomst av ekonomiskt bistånd eller föräldrarnas sysselsättning.

De unga i förundersökningarna kommer alltså i större utsträckning från områden med låg socioekonomisk status och de kommer även i större utsträckning från utsatta områden jämfört med befolkningen i stort. Men det gäller inte alla. Nästan en femtedel av de unga i studiens material har exempelvis vuxit upp i familjer med över medianinkomst.

Enbart ett fåtal unga saknar redovisade riskfaktorer

De unga som förekommer i studiens förundersökningar har i många fall vuxit upp under förhållanden som också ofta präglar unga lagöverträdare. Det framgår av resultaten i föregående avsnitt av rapporten. I populationen finns en överrepresentation av tidigare brottslighet, att tidigare ha blivit utsatt för brott, av uppväxtförhållanden som präglas av låg socioekonomisk status, skolmisslyckanden med mera.

Samtidigt förekommer det i varje analys en grupp individer som saknar den redovisade riskfaktorn. Exempelvis har 35 procent *inte* någon tidigare brottshistorik och nästan hälften av de unga växte *inte* upp i en familj i den lägsta kvartilen sett till förvärvsinkomst. Inom ramen för denna studien har det därför undersökts i vilken utsträckning det finns unga i studien som helt saknar riskfaktorer.

Tabell 2. Antal och andel med enskilda redovisade riskfaktorer per riskfaktor (n = 152).

Riskfaktor	Antal	Andel (%)
Föräldrar som mottar ekonomiskt bistånd	30	20
Föräldrar med låg förvärvsinkomst	76	50
Föräldrar med låg utbildningsnivå	31	20
Ingen förälder med sysselsättning i hushållet	35	23
Har tidigare haft placering	36	24
Har tidigare varit målsägande	98	64
Har tidigare varit misstänkt för brott	97	64
Bosatt i område med mycket låg socioekonomisk status	55	36
Uppvuxen med ensamstående vuxen	69	45
Har tidigare fått en diagnos	54	36

Källa: Flera registerkällor, se bilaga 2.

För att analysera det har de redovisade variablerna ovan kodats om till binära variabler, det vill säga variabler med bara två värden så att unga antingen har den redovisade riskfaktorn eller inte (”ja/nej”-variabler). Totalt hade 152 unga i materialet data för alla variabler och kunde ingå i analysen (skolresultat exkluderades från den här analysen eftersom bortfallet i de variablerna är mycket stort). Totalt ingick 9 riskfaktorer som presenteras i tabell 2. Av dessa visade enstaka individer inga av de redovisade riskfaktorerna (cirka 2 procent). I genomsnitt visade de unga i materialet fyra av de redovisade riskfaktorerna. En närmare analys visar att det finns en relativt stor grupp som inte har någon av riskfaktorerna som relaterar till socioekonomisk status (66 individer).[88] Men en vidare analys av denna grupp visar att det istället är vanligt att både har misstänkts för tidigare brott och förekomma som målsägande. Det är också vanligt att de har blivit diagnosticerade med hyperaktivitetsstörning, 27 av dem har fått en sådan diagnos sedan tidigare (41 procent).

Sammanfattning

Resultaten från det här kapitlet bidrar till att redogöra för dels vad som motiverar ungas deltagande i brotten, dels vilka förhållanden som präglar de som rekryteras eller rekryterar andra via digitala medier. Kapitlets huvudsakliga slutsats är:

- De unga som rekryterar andra skulle själva inte ta på sig ett uppdrag via digitala medier. De främsta skälen är en insikt om att det är enkelt att bli utnyttjad och lurad i en sådan rekryteringsprocess samt en stor risk att bli upptäckt av polis i samband med uppdragen, särskilt när det gäller våldsbrott.
- Vissa egenskaper hos unga kan göra dem särskilt utsatta för rekrytering, eftersom de bedöms vara lättare att påverka och manipulera. Det kan exempelvis handla om ett starkt intresse av att tjäna pengar, ett bristande konsekvenstänk och en benägenhet till aggression eller våld.
- Ungas egna motivation att utföra ett uppdrag liknar vad tidigare studier har beskrivit prägla de som söker sig till kriminella nätverk – det är ekonomiska motiv och status som motiverar de unga (jfr Brå 2023c). Brottsuppdragen uppfattas av de inblandade unga som en möjlighet, om än riskfyllt, att tjäna snabba och enkla pengar.
- Kapitlet visar att de unga som förekommer i förundersökningarna uppvisar liknande sårbarheter för att utföra brott som sedan tidigare har förknippats med kriminalitet bland unga.
- Resultaten ger sammantaget en viktig inblick i bakgrunden och levnadsförhållandena hos de unga som ingår i undersökningen. Utvecklingen av den uppdragsbaserade brottslighet som beskrevs i kapitel 2, nämligen att numera

[88] Med detta avses variablerna som har att göra med ekonomiskt bistånd, förvärvsinkomst, utbildningsnivå och sysselsättning.

öppet söka efter individer som kan begå grova våldsbrott, skulle kunna innebära flera mottagare och i förlängningen eventuellt en annan grupp av gärningspersoner. Den här studien visar emellertid inte på någon sådan ny grupp.

Så här långt har rapporten redogjort för hur rekryteringen går till och de olika levnadsförhållanden som förekommer i gruppen. I nästkommande kapitel läggs fokus på polis och åklagares arbete med att utreda och förhindra brott där unga har rekryterats via digitala medier.

5. Utredning och förhindrande av grova våldsbrott där digitala medier använts i rekryteringen

Det här kapitlet handlar om hur polis och åklagare arbetar med att utreda, men även förhindra, brott där unga har blivit rekryterade via digitala medier. Resultaten baseras framför allt på intervjuer med ett antal polisanställda och åklagare, men utgår även från analysen av förundersökningar. Kapitlet fokuserar på särskilt utmanande delar i utredningsarbetet och hur polisanställda och åklagare hanterar dessa. Eftersom utredningsarbetet har blivit nära förbundet med arbetet med att förhindra rekryteringen till grova våldsbrott tas även detta upp i kapitlet. Resultaten som presenteras här ger en inblick i arbetet mot brott där unga har rekryterats via digitala medier men ger inte en heltäckande bild av myndigheternas generella arbete mot grova brott och rekryteringen i fråga.

Utredning av grova brott i kriminell miljö

Förundersökningar som berör grova våldsbrott i kriminella miljöer bedrivs av särskilda enheter på både regional nivå och polisområdesnivå. Enheterna kan även få nationellt stöd när det behövs. Så är fallet i förundersökningarna som ingår i denna studie. En särskild utredningsorganisation ska upprättas vid ärenden där det antas krävas stora resurser, vilket ofta är fallet med dödligt våld i kriminell miljö. Organisationen ska i bästa fall inkludera flera olika funktioner, exempelvis förhörsledare, it-forensiker, finansiell utredare med flera (Brå 2023a). När en förundersökning om ett grovt våldsbrott inleds vidtas ett flertal åtgärder. I de analyserade förundersökningarna där rekrytering via digitala medier har skett är bland annat beslagtagande och tömning av mobiltelefoner, brukaranalyser samt förhör med misstänkta och vittnen återkommande utredningsåtgärder.

I kommande avsnitt beskrivs utredningsinsatser som genomförs i förundersökningar där unga har rekryterats via digitala medier. Det innefattar en genomgång av förutsättningar, utmaningar och framgångar i polisens och åklagarnas arbete, med utgångspunkt i intervjuer och analyser av förundersökningar.

Utredningsinsatser i ärenden som innehåller digital rekrytering av unga

I studiens material framkommer att brotten och de misstänkta unga upptäcks av rättsväsendet på tre olika sätt. Det första sättet är att det sker efter att ett våldsdåd har begåtts. Det andra sättet är att ett brott stoppas innan det begås, till exempel genom att polisen lyckas stoppa ett barn eller en ung vuxen på resa mot en brottsplats efter larm om att barnet avvikit från en HVB-placering. Det tredje sättet är att polisen genom en

telefontömning avidentifierar ett alias och får kännedom om brott eller brottsplaner. I vissa fall leder det till att en förundersökning inleds. I andra fall kan det istället initiera ett kartläggningsarbete där målet är att förhindra framtida brott.

I och med att en eller flera av de misstänkta i förundersökningarna är barn, krävs specialinsatser. Samtliga intervjuade åklagare och polisanställda menar också att det förekommer barn under 18 år i majoriteten av deras ärenden som rör grova våldsbrott. En intervjuperson från en regional utredningsgrupp för grova brott menar att de framför allt arbetar med ärenden som inkluderar barn och unga, något som tidigare hanterades på särskilda avdelningar för ungdomsbrottslighet. Flera polisanställda gav uttryck för att det är svårt att tillgodose de behov och krav som finns när barn misstänks för brott. Ett sådant exempel som flera intervjupersoner framhåller är behovet av barnförhörsledare som inte finns tillgängliga i den utsträckning de skulle behöva. De menar att fler anställda med kompetens att hantera minderåriga i rättsprocessen behövs för att kunna arbeta i den takt som inflödet av ärenden, där unga förekommer som misstänkta, kräver att dessa behöver hanteras särskilt skyndsamt.[89]

Att kunna koppla individer till telefoner och alias är en förutsättning för att lösa brotten

En övergripande slutsats är att utredningar är beroende av att misstänkta ungas telefoner tas i beslag. Några utmaningar i utredningsarbetet är användningen av anonyma alias, krypterad kommunikation och chattar som raderats från telefoner innan de tas i beslag. Mobiltelefonerna är dock centrala enligt intervjupersonerna eftersom digitala medier används i olika delar av uppläggen vid grova våldsbrott, från att etablera kontakt med unga till själva utförandet av uppdraget. I samtliga förundersökningar framkommer att material från telefontömningar används i utredningsarbetet. Det kan handla om att försöka platsbestämma mobiler och att ta del av utdrag ur chattkonversationer mellan inblandade individer. Så kallade brukaranalyser[90], där en person knyts till en specifik telefon eller ett alias, är helt centrala och avgörande för brottsutredningarna enligt intervjuade polisanställda och åklagare. Det går i linje med tidigare forskning som visar på att teknisk bevisning, ofta baserad på telefontömningar, har blivit allt mer avgörande för åtal rörande grova brott (Brå 2024c).

I intervjuer med polisanställda framgår dock att telefontömningar inte alltid är framgångsrika på grund av att innehållet är krypterat eller raderat. Både polisanställda och åklagare berättar att i majoriteten av utredningarna de arbetat med de senaste åren så har krypterade medier använts i något skede av brottet. Ett sätt att ta del av

[89] Detta gäller bland annat vid häktningar. Häktningstiden för barn under 18 år är kortare än för vuxna (i dagsläget maximalt tre månader vilket kan komma att ändras till fem månader) medan barn under 15 år inte får häktas. I SOU 2024:93 Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare föreslås den möjliga häktningstiden förlängas till fem månader för barn 15–17 år.

[90] Med brukaranalys menas att polisen inom ramen för en förundersökning knyter misstänkt person till en beslagtagen telefon och redogör för hur telefonen har använts under en given tidsperiod.

innehållet i en mobiltelefon trots kryptering är att beslagta telefonen i öppet läge i samband med gripandet. I majoriteten av förundersökningarna grips unga kort efter ett utfört brott och ofta med mobiltelefonen i handen. Unga lyckas dessutom inte heller alltid med att radera chattar för att undanröja bevis, även om de på förhand uppmanas till det. Utmaningarna i utredningsarbetet beror sammantaget på vilka applikationer som används, hur gripandet går till och den enskildas användning och säkerhetsmedvetenhet.

Det krävs samarbete med teknikföretagen bakom plattformarna

I de fall polisen inte lyckas extrahera information ur krypterade appar krävs att företagen som tillhandahåller systemen förmedlar avkrypterat innehåll till polisen. Företagen spelar även en viktig roll i det förebyggande arbetet med att avlägsna rekryteringsannonser och inlägg om uppdrag, som på kort tid kan röra sig mellan flera olika digitala medier och chattgrupper. När intervjuerna genomfördes med polisanställda fanns en upplevelse av att de inte kunde ta ner annonser och inlägg i den utsträckning de önskade. De efterfrågade därför att plattformarna i större utsträckning skulle ta bort inlägg och stänga ner grupper där rekrytering förekom. Sedan den 15 juli 2026 har dock Polismyndigheten fått befogenhet att besluta om förelägganden om att så kallat rekryteringsinnehåll, det vill säga annonser, ska avlägsnas eller göras oåtkomliga (prop. 2025/26:276). Vilket genomslag det hittills har fått har inte kunnat undersökas i denna studie.

I intervjuerna förekommer skilda meningar om hur samarbetet med de olika företagen hittills har fungerat. En åklagare lyfte till exempel att det ”inte var mödan värt” att skicka in förfrågningar till ett specifikt sociala medie-företag om att få ut information om dess användare. Samma företag lyftes samtidigt av ett par polisanställda som enkelt att samarbeta med. Enskilda exempel lyftes där en åklagare begärt ut information från ett annat sociala medier-företag om en specifik användare som var aktiv med att lägga ut annonser om förestående våldsbrott. Genom att referera till att det förelåg fara för liv och hälsa fick åklagaren svar snabbt och individen kunde tack vare den utlämnade informationen gripas och annonseringen avbrytas.

Flera teknikföretag uppger i olika forum att de vidtar åtgärder för att annonsering och rekrytering inte ska förekomma på deras plattformar. Det görs till exempel genom införande av åldersbegränsade konton eller funktioner som reglerar vem det går att skicka och ta emot meddelande från. Samtidigt visar resultat från denna studie att sociala medier under 2024–2025 använts framför allt för att etablera kontakt med unga.

För att identifiera beställaren krävs långsiktigt och riktat arbete

Mycket polisiära resurser läggs på att göra brukaranalyser av telefoner och att knyta alias till individer. Det görs för samtliga individer som ingår i ett brottsupplägg, från den som har utfört ett brott till den som misstänkts hjälpa till, instruera eller förmedla

någon att genomföra ett brott. Framgångsrika brukaranalyser och telefontömningar uppges i synnerhet vara avgörande i de fall beställaren befinner sig på stort geografiskt avstånd till den unga och gärningen, vilket verkar relativt vanligt i de analyserade förundersökningar. Målet med att identifiera beställarna är att kunna lagföra dem och därigenom stoppa både planerade och potentiellt nya våldsbrott.

För att nå längre upp i rekryteringskedjan är framgångsrika brukaranalyser avgörande, enligt intervjuade polisanställda. En utmaning är att utredningar där barn och unga rekryterats via digitala medier blir väldigt omfattande eftersom det kan innefatta att analysera många beslagtagna telefoner. Arbetet med att gå igenom en telefontömning för att identifiera användbar information tar mycket arbetstid i anspråk. Ofta krävs ett långsiktigt och strategiskt arbete mot de övre leden i kedjan även efter det att den som utfört exempelvis en skjutning blivit lagförd. Risken, enligt intervjuade polisanställda, är annars att de fokuserar alltför mycket på de som utfört brotten och inte de som initierat eller förmedlat uppdragen. I en tidigare rapport från Brå beskrivs att uppklaringen av ett brott tycks ha en mindre hämmande effekt på skjutvapenvåldet om anstiftaren inte blir lagförd (Brå 2024b). Detsamma gäller sannolikt även annat grovt våld. Mycket av detta arbete görs av en särskild funktion inom Polismyndigheten vilket redogörs för längre fram i kapitlet.

Ett ökat fokus på förberedelse- och försöksbrott

Enligt intervjuer bedriver polisen ett proaktivt arbete i digitala medier där de kan fånga upp brottsplaner på ett tidigt stadie. Det innebär bland annat att jobba mer mot förberedelse- och försöksbrotten och lägga mer resurser på detta. Det beskrivs av intervjupersonerna som att det har skett ett skifte i fokus inom myndigheten, från att man koncentrerat sig på fullbordade brott till ”att lägga krut på förberedelsebrotten” i syfte att hindra att våldsbrott fullbordas.

De osjälvständiga brottsformerna[91], såsom förberedelsebrott, kan enligt intervjuade åklagare samtidigt vara utmanande. I synnerhet när det är stora ärenden som omfattar många personer med isolerade roller. Det är, enligt flera intervjuade åklagare, framför allt svårt att bevisa uppsåt för individer som enbart genomför en liten del av ett uppdrag, ibland utan att veta vad uppgiften syftar till. En individ kan också ha kontakt med ett stort antal andra individer för flera olika uppdrag samtidigt. Det kan handla om att spana, beställa eller betala transport, leverera vapen eller genomföra själva skjutningen. För polis och åklagare är det inte alltid tydligt vilket specifikt våldsbrott som de olika gärningarna avser. Alla de enskilda momenten och uppgifterna som

[91] De osjälvständiga brotten regleras i brottsbalken (1962:700) 23 kap. Med osjälvständiga brottsformer menas dels steg på vägen till fullbordat brott, det vill säga förberedelse, stämpling och försök, dels anstiftan och medhjälp till fullbordat brott. Medan förberedelse, stämpling och försök uttryckligen måste vara särskilt kriminaliserat i lagtext för det brott som tänkte begås, är anstiftan och medhjälp straffbart för alla brott i brottsbalken och brott i specialstraffrätten, om det aktuella brottet har fängelse i straffskalan, eller särskilda föreskrifter finns att medverkan till brott ska bestraffas.

genomförs av olika individer gör att det kan vara svårt att leda stämpling eller förberedelse till brott i bevis.

Isolerade roller försvårar förhör och kartläggningsarbete

De inblandades isolerade roller och barnens svaga koppling till beställaren utgör återkommande utmaningar i utredningsarbetet, eftersom polisen får svårt att skapa sig en helhetsbild av förloppet.

Att de rekryterade unga endast har inblick i sin isolerade del av upplägget påverkar förhörssituationen eftersom de enbart kan ge en fragmenterad bild av brottet. I analyserna av förundersökningar förekommer exempel där unga erkänner det brott de begått eller varit delaktiga i, men de är samtidigt fåordiga om kontakterna med andra personer på olika digitala medier. Att unga agerar med en begränsad insyn får en direkt påverkan på möjligheten för utredare att komma framåt i utredningsarbetet genom förhörsinsatser. Det förekommer även exempel på unga som uppger att de inte vågar berätta vad de vet i förhör med rädsla för repressalier mot sig själva eller sin familj.

Att unga saknar en tydlig koppling till beställaren och i många fall även till mellanhanden, som förmedlar uppdrag och instruerar unga, påverkar även polisens möjligheter till löpande informationsinhämtning. Traditionella utrednings- och kartläggningsinsatser som ofta baseras på lokal kännedom och informationsinhämtning om individer inom specifika nätverk eller konflikter blir inte lika användbara. Användningen av digitala medier skapar en svåröverblickbar exponeringsyta där det inte är möjligt av polis att i lika stor utsträckning fokusera på unga, såsom hade kunnat varit fallet om nätverksaktiva hade närmat sig unga i den geografiska närmiljön.

Återkommande användning av hemliga tvångsmedel

Intervjuade polisanställda och åklagare framhåller hemliga tvångsmedel som ett viktigt verktyg i utredningsarbetet, bland annat för att få tillgång till information i mobiltelefoner. Möjligheten att använda hemliga tvångsmedel ser dock olika ut beroende på barnets ålder. Efter att våra intervjuer genomfördes, i oktober 2025, ändrades reglerna för användningen av hemliga och preventiva tvångsmedel mot barn under 15 år. Den nya bestämmelsen 36 f § i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ger betydligt större möjligheter att använda hemliga tvångsmedel även mot de yngre barnen vid misstanke om vissa allvarliga brott (prop. 2024/25:175)[92]. Intervjuade polisanställda hade förhoppningar om att förändringen skulle göra stor skillnad i utredningsarbetet, framför allt i de fall det är barn under 15 år som lägger ut rekryteringsannonser. Utredningsarbetet har hittills varit begränsat vad gäller vilka åtgärder polisen kunnat vidta när de misstänkta inte varit straffmyndiga. Både intervjuade åklagare och polisanställda uppgav att de genom

[92] Hemliga och preventiva tvångsmedel när barn under 15 år begår brott.

förändrad lagstiftning fått fler verktyg att använda sig av de senaste åren vilket de ansåg hade en positiv effekt på utredningsarbetet.

Återkommande alias förutsätter att förundersökningar samordnas

När digitala medier används för rekrytering till och genomförandet av grova våldsbrott kan samma aktörer vara inblandade i dåd på flera olika platser. Resultatet i studien visar att ett och samma alias återkommer i flera olika förundersökningar. Att enskilda individer kan vara verksamma i flera parallella brottsplaner gör att samordning mellan utredningar blir viktigt. Enligt intervjupersonerna lägger Polismyndigheten mycket tid och resurser på att kartlägga det de kallar för drivande alias det vill säga individer som aktivt rekryterar till våldsdåd. Genom att samordna arbetet med att kartlägga vilken roll och inblandning ett alias har, ökar chanserna att kunna knyta oidentifierade alias till en person enligt intervjupersonerna.

Intervjuade poliser och åklagare uppger att flera förundersökningar kan samlas under ”ett paraply”, i syfte att underlätta informationsdelning. Exempel på information som delas kan vara en lyckad brukaranalys som är av betydelse för flera utredningar, eller så kan det handla om ett specifikt alias eller en aktuell konflikt. Det kan också vara information om att det pågår rekryteringsförsök i en viss region eller att ett våldsbrott planeras i olika forum och chattar. Det här arbetssättet ger en bättre möjlighet att få en helhetsbild och att identifiera mönster. Det syftar också till att undvika dubbelarbete mot till exempel en misstänkt individ. Vikten av att samordna ärenden är något tidigare studier har pekat ut som en framgångsfaktor för att nå en högre grad av uppklaring (Brå 2024c).

Intervjuade polisanställda och åklagare upplever att arbetet inom och mellan respektive myndighet har blivit bättre de senaste åren. Framför allt finns en ökad medvetenhet om behovet av att dela information. Flera intervjupersoner menar samtidigt att det krävs bättre rutiner för att dela relevant information och att arbetet kan förbättras ytterligare. I intervjuerna lyfts inrättandet av en nationell funktion hos Polismyndigheten under namnet Informationsdriven samordning av brottsbekämpning (Isab) som ett steg i rätt riktning.

Nationell funktion för att förhindra rekrytering via digitala medier

Den nationella särskilda händelsen Frigg inleddes 2023 som en kraftsamling för att motverka det eskalerade våldet inom den kriminella miljön (Polistidningen 2024). Under Frigg utvecklades och implementerades nya metoder för informationsdelning, vilket lade grunden för de så kallade driftcenter som Polismyndigheten införde permanent under 2025. När den särskilda händelsen avslutades samma år övergick strukturen till ordinarie linjeverksamhet i form av ett nationellt driftcenter (NDC),

kompletterat med regionala driftcenter samt driftcenter på områdes- och lokalnivå. Syftet med dessa enheter är att skapa en central funktion på alla organisationsnivåer som effektivt kan sprida information genom hela myndigheten.

Behovet av en mer systematisk informationsdelning har ökat i takt med användningen av digitala medier i rekryteringen av unga. Som vi visat rör sig aktörerna med stor geografisk flexibilitet, vilket gör att samma digitala alias eller telefonnummer ofta dyker upp i flera parallella utredningar. Samtidigt är traditionella utredningsgrupper i regel bundna till specifika förundersökningar. Uppfattningen hos intervjupersonerna är att de omfattande datamängderna från beslagtagna telefoner gör att enskilda utredningar saknar kapacitet att analysera materialet ur ett större, nätverksövergripande perspektiv. Det kan ibland även saknas incitament att arbeta mer långsiktigt i ett enskilt ärende, efter det att själva våldsbrottet uppklarats, på grund av många pågående ärenden.

För att möta denna utmaning inrättades Isab våren 2024 som en del av NDC. Isab verkar i mångt och mycket vara ett svar på efterfrågan att kunna jobba mer fokuserat mot våldsdrivande alias (jfr Brå 2023a). Syftet är att Isab ska fungera som en fristående, nationell instans som står utanför de enskilda förundersökningarna. Eftersom Isab inte driver egna brottsutredningar begränsas de inte av pågående häktningstider som i en förundersökning eller förundersökningssekretess. De kan därför arbeta förutsättningslöst med att systematiskt kartlägga individer, alias, nätverk och den digitala miljön över hela landet.

Samordnat regionalt informationsutbyte kan ge bättre kunskap

I intervjuerna med polisanställda på både nationell och regional nivå lyftes den ökade informationsdelningen som en positiv utveckling inom myndigheten. Den stora skillnaden ansågs bestå i att varje förundersökning inte längre arbetar i ett ”stuprör” utan att utredningar med beröringspunkter, till exempel återkommande måltavlor eller alias, delar brukaranalyser och annan tillgänglig information exempelvis utdrag från chattkonversationer från tömda telefoner.

Isabs verksamhet bygger på att de samlar in och sammanställer uppgifter från förundersökningar och underrättelsematerial som de får via polisregionerna. Isab kan ta emot och bearbeta information utan att det krävs formella delningsbeslut, vilket gör att känsliga uppgifter i en pågående förundersökning inte riskerar att röjas eller offentliggöras. Samtidigt kan brukaranalyser och alias analyseras centralt. Verksamheten är specifikt inriktat mot rekrytering via digitala medier och arbetar med att kartlägga och identifiera alias. Isab fyller därmed en viktig funktion i polisens arbete med att avbryta brottsupplägg i ett tidigt stadie. Isab har också ett ansvar i att sprida information till polisregionerna om nya typer av rekryteringsstrategier och modus.

Informationen som kommer till Isab sammanställs och förs sedan ut till den region som berörs. Den regionen blir ansvarig för vidare utredningsarbete och eventuella ingripanden. När unga reser för att utföra brott kan Isab exempelvis underrätta regionerna om att det pågår rekryteringsförsök eller att det finns en hotbild mot en adress i en specifik region.

Utöver att kartlägga och identifiera alias kan Isab vara behjälpliga i pågående förundersökningar. Ett exempel är att Isab har möjlighet att sammankalla flera åklagare i vars utredningar ett och samma alias förekommer. På så sätt kan de dela information de har sammanställt kopplat till ett alias eller om individen bakom ett alias. Därefter får åklagarna ta beslut om huruvida de ska inkludera informationen i respektive förundersökning utifrån vem som anser sig ha bäst möjlighet att väcka åtal mot individen i fråga. Arbetssättet beskrivs som positivt av intervjuade polisanställda, som menar att det effektiviserar polisens arbete genom att en och samma brukaranalys kan användas i flera förundersökningar.

Isabs arbete kan inte alltid förvaltas av regionerna

Ett förbättringsområde som togs upp av flera intervjupersoner var att polisregionerna inte alltid har resurser eller förmåga att arbeta operativt med den information de får till sig från Isab. En fråga som är högt prioriterad av Isab från ett nationellt perspektiv kan således inte alltid prioriteras lika högt i den berörda regionen. En del av Isabs arbete går därför ut på att övertyga polisregionerna om att de ska fokusera på exempelvis ett särskilt alias. En intervjuperson beskrev det som att Isab inte har mandat att kräva åtgärder från regionerna, men att de kan rekommendera insatser och ge sin bild av en aktuell eller förmodat förestående händelse. Majoriteten av de intervjuade polisanställda på regional nivå uttryckte samtidigt att den ökade informationsdelningen och inrapporteringen hade positiva effekter för deras arbete då de fick ta del av redan bearbetad information om alias och individer som förekom i deras ärenden. Snarare än att ta hand om informationen från Isab lyfts det från regionalt håll att den största utmaningen är att det saknas etablerade rutiner och strukturer för att rapportera in all önskad information till Isab.

Uppklaringen ökar samtidigt som poliser och åklagare beskriver en pressad arbetssituation

Det finns indikationer på att uppklaringen av grova våldsbrott med koppling till kriminella nätverk på senare tid har ökat. Exempelvis har andelen uppklarade brott som försök till allmänfarlig ödeläggelse ökat i relation till det fullbordade brottet (Brå 2026a). Detta trots att det är väldokumenterat att utredningar av grova brott inom kriminella miljöer är resurskrävande (Brå 2023a). Bland intervjupersonerna råder dessutom en bred konsensus om att en ökad uthållighet i arbetet är helt avgörande för

att inte bara lagföra utan också proaktivt kunna stoppa våldsdåd innan de fullbordas. Det gör arbetet än mer resurskrävande. Samtidigt upplever både intervjuade polisanställda och åklagare en pressad arbetssituation som är direkt kopplad till våldsbrott som utförs av minderåriga.

Den stora mängd data som den nationella funktionen Isab i dag hanterar, inte minst i form av data från mobiltömningar, kräver effektiv och tekniskt utvecklad hantering. För det första krävs personella resurser med spetskompetens som kan analysera materialet. För det andra krävs utveckling av IT-system och IT-struktur. Intervjupersonerna lyfter att det idag finns en fragmenterad IT-struktur som innebär att information är spridd över en mängd olika system. De ser ett behov av istället ha en samlad databas för att effektivisera nationell och regional samordning. Liknande behov lyfts även av intervjuade åklagare.

Mot bakgrund av de olika hinder som framförts är den ökade uppklaringen delvis svårförklarad. Rättsväsendets arbete med att förhindra och utreda våldsbrott som utförs av barn och unga har på många sätt effektiviserats. Trots det lyfter många intervjupersoner frågan om hur mycket av detta som är ett resultat av polisiär effektivitet och hur mycket som beror på förändrade strategier och tillvägagångssätt hos kriminella. Flera polisanställda lyfter fram att framgångarna till viss del beror på att gärningspersonerna har blivit allt yngre. Det har i deras mening lett till att våldsbrotten ofta blir slarvigt utförda, de grips ofta kort inpå brottet och i vissa fall erkänner de brottet i tidiga förhör. I kapitel 3 och 4 beskrevs dels ungas behov av instruktioner för att kunna genomföra brotten, dels att de ibland talar öppet på exempelvis sociala medier om vad de ska göra. Den ökade uppklaringen verkar med andra ord inte uteslutande handla om rättsväsendets metoder även om en tidigare Brå-rapport dragit slutsatsen att Polismyndighetens satsningar mot kriminella nätverks grova brottslighet troligtvis lett till en nedgång i antalet dödliga skjutningar (Brå 2026a).

Följa upp unga som visat intresse

Fram tills nyligen har arbetet med att förhindra rekrytering och våldsbrott främst riktats mot de individer som tagit på sig att utföra ett uppdrag eller som initierar eller förmedlar uppdrag. Intervjuade polisanställda menar att Polismyndigheten framför allt har agerat om det finns konkreta brottsplaner och inte om unga endast visat intresse för att utföra ett brott. Det kan handla om att svara på en annons eller vara i kontakt med någon som förmedlar uppdrag. Denna grupp kan komma till polisens kännedom genom ett beslag av en telefon i ett specifikt ärende. Det kan exempelvis framgå från en telefontömning att ägaren har varit aktiv som rekryterare och på så sätt fått kontakt med ett antal unga som har bekräftat att de kan tänka sig att utföra ett uppdrag. Att polisen inte har agerat mer på denna grupp och vidarebefordrat information till sociala

myndigheter handlar enligt en intervjuad polis om brist resurser och avsaknad av rutiner (jfr Brå 2021a). Under 2026 påbörjade dock Polismyndigheten ett arbete med att systematiskt identifiera underåriga som svarat på annonser och vidarebefordra informationen till berörda lokalpolisområde där i vissa fall orosanmälningar till socialtjänsten upprätts.

Sammanfattning

Det här kapitlet har behandlat på vilket sätt polis och åklagare arbetar mot grova våldsbrott där barn och unga har rekryterats med hjälp av digitala medier. Kapitlets huvudsakliga slutsatser är följande:

- Anonyma beställare, att rekryteringen sker i flera led och inbegriper många individer, krypterad kommunikation samt spridning av rekryteringsinnehåll över olika chattgrupper eller digitala medier är alla faktorer som innebär utmaningar för polis och åklagare att knyta bevisning till personer i utredningar.
- Utredningar är beroende av att inblandade personers telefoner tas i beslag. Mycket polisiära resurser läggs på att göra brukaranalyser av telefoner och att knyta telefon och alias till individer.
- Telefontömningar är dock inte alltid framgångsrika på grund av att innehållet ofta är krypterat eller raderat. Samtidigt, om den krypterade kommunikationen blir tillgänglig och ett alias kan knytas till en person, så kan brottsplanerna bli exponerade och utgöra viktiga bevis i ett åtal.
- Intervjupersoner inom Polismyndigheten beskriver att mer resurser läggs på att arbeta mot förberedelse- och försöksbrott. Ett proaktivt arbete bedrivs i olika digitala medier där polisen kan fånga upp brottsplaner på ett tidigt stadie.
- Den nationella funktionen hos Polismyndigheten: Informationsdriven samordning av brottsbekämpning (Isab) beskrivs ha möjliggjort ett samlat och fokuserat arbete med att identifiera, kartlägga och knyta alias till person. Till detta hör även möjligheten och betydelsen av att kunna arbeta långsiktigt och strategiskt i utredningar för att nå anstiftarna.
- Tillgången till krypterad information eller beslagtagna telefoner kan leda till information om unga som visat intresse för att åta sig uppdrag. Utifrån det har ett nytt proaktivt arbete initierats från Polismyndigheten för att förhindra framtida rekrytering.

6. Bestämmelsen om involverande av en underårig i brottslighet

I uppdraget till Brå ingick även att undersöka hur straffbestämmelsen om involverande av en underårig i brottslighet, som infördes den 1 juli 2023, har tillämpats i ärenden där barn och unga rekryterats via digitala medier (se prop. 2022/23:53). I detta avslutande kapitlet presenteras inledningsvis bestämmelsen och dess kriminalpolitiska bakgrund. Därefter utvecklas hur straffbestämmelsen tillämpats i praktiken av polis och åklagare samt av domstol.

Kapitlet bygger på förundersökningar, domar och intervjuer med åklagare.

Bestämmelsens tillkomst

Bestämmelsen tillkom baserat på den så kallade Gängbrottsutredningen (SOU 2021:68)[93] och uttrycktes vara ett viktigt verktyg för att ”minska de kriminella nätverkens inflytande och på så sätt öka tryggheten i samhället” (prop. 2022/23:53, s. 1).

År 2020 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att bland annat överväga förstärkta straffrättsliga åtgärder mot de som involverar unga i brottslighet (dir. 2020:62)[94]. Utredningen mynnade bland annat ut i dessa två förslag: dels att det existerande brottet människoexploatering skulle utökas till att också omfatta fall där en gärningsperson utnyttjat någon i brottslig verksamhet (SOU 2021:68 s. 250–259) [95], dels att göra det straffbart att involvera en person under 18 år i brottslighet. Det sistnämnda motiverades med att dåvarande lagstiftning saknade en straffrättslig reglering som primärt avsåg det allmänna intresset av att unga personer inte involveras i brottslig verksamhet (SOU 2021:68, s. 260–271).

Gängbrottsutredningens ursprungliga tanke var alltså att i de fall där en underårig på ett otillbörligt sätt används eller utnyttjas i brottslighet, skulle det vara möjligt att väcka åtal för människoexploatering. Den unge skulle då ses som brottsoffer och få ställning som målsägande i rättsprocessen. Samtidigt skulle involverandebrottet tillämpas när underåriga exempelvis frivilligt deltagit i ett brott, förutsatt att den unga personen involverats genom gärningsmannens agerande. Ett brott som den unga personen helt på eget initiativ begår kan han eller hon således inte anses ha blivit involverad i även

[93] Skärpta straff för brott i kriminella nätverk.
[94] Straffrättsliga åtgärder mot brott i kriminella nätverk.
[95] Utredningen föreslog att utvidgningen även bör omfatta personer över 18 år (s. 255).

om någon annan har varit behjälplig. I det sistnämnda fallet får den underåriga inte ställning som målsägande utan brottet bedöms vara riktat mot det allmänna.

Gängbrottsutredningen föreslog alltså förenklat en ordning där rekrytering av ett barn till brottslighet kunde straffas både i förhållande till barnet som brottsoffer och i förhållande till samhället med avsikten att kunna lagföra dem som på olika sätt bidrar till att unga dras in i kriminalitet (SOU 2021:68 s. 249 f.).

Regeringen valde dock att bara gå vidare med förslaget om involverandebrottet, med motiveringen att det inte borde krävas att den unge utnyttjats, och en sådan reglering framstod som mest ”ändamålsenlig från effektivitetssynpunkt” (prop. 2022/23:53, s. 82). Regeringen betonade att den kriminalpolitiska tanken bakom straffbestämmelsen om involverande av underårig i brottslighet var att ”skydda samhällets intresse av att unga inte involveras i kriminalitet” (prop. 2022/23.53, s. 82). Att man valde att inte gå vidare med utvidgningen av brottet människoexploatering motiverades med att det involverade barnet då skulle få dubbla roller, både som gärningsperson och som målsägande (prop. 2022/23:53, s. 91 f.). Det ansågs inte vara en lämplig lösning.

Bestämmelsens utformning

Bestämmelsen om involverande av underårig i brottslighet återfinns i 16 kap. 5 a § BrB och lyder:

> Den som för brott eller brottslig verksamhet anlitar, betalar, instruerar eller överlämnar egendom till någon som inte har fyllt arton år och därigenom, eller på annat liknande sätt, involverar honom eller henne i brottet eller den brottsliga verksamheten, döms för *involverande av en underårig i brottslighet* till fängelse i högst fyra år. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.
>
> Om involverandet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder eller utveckling mellan den som har begått gärningen och den andra personen eller annars är uppenbart mindre allvarligt, ska inte dömas till ansvar.

Den 1 augusti 2026 skärptes maxstraffet för involverande av underårig i brottslighet till sex års fängelse. Regeringen motiverade straffskärpningen med att allt fler, och allt yngre, rekryterade barn utför grova brott för kriminella nätverk (prop. 2025/26:218, s. 108)[96].

[96] Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor.

Bestämmelsen har inte någon gradindelning. Det finns under september 2026 ett liggande förslag på att införa ett grovt brott med ett antal kvalifikationsgrunder, samt ett försöksbrott. Det grova brottet föreslås ha ett maxstraff om fängelse i 8 år (Ds 2026:14)[97]. Förslagen föreslås börja gälla den 1 mars 2027, varför de inte behandlas närmare i den här rapporten.

I de nästföljande avsnitten förklaras den gällande lagtexten närmare.

Åtgärden att involvera ett barn i brottslighet

Eftersom rapporten fokuserar på rekrytering av unga, kan noteras att lagtexten inte specifikt nämner ordet rekrytering utan istället använder begreppet involvering. Det är flera typer av involverande åtgärder som täcks av straffansvar. Det kan röra sig om att anlita, instruera, betala eller överlämna egendom till den unge. I propositionen (prop. 2022/23:53 s. 144 f.) beskrivs vad åtgärderna avser:

- Med ”anlitar” menas att en ungdom exempelvis används, beordras eller hörsammar en uppmaning om att göra något som har betydelse för utförandet av ett brott, såsom att hålla vakt vid ett rån.
- Med ”instruerar” menas anvisningar, direktiv eller liknande till ett barn om hur han eller hon ska agera i ett brottsligt hänseende.
- ”Betala” kan röra sig om att den unge belönas med pengar eller föremål för att utföra en tjänst som är brottslig.
- ”Överlämna egendom” kan exempelvis innebära att barnet får ta emot ett vapen eller en mobiltelefon som ska innehas i brottsligt syfte.

Men involveringen kan också ske ”på annat liknande sätt”. Det kan handla om att gå i god för eller att på olika sätt uppmuntra den unge att agera på ett sätt som har betydelse vid utförandet av ett brott (prop. 2022/23:53 s. 144f.).

Som framgår av bestämmelsen, vilket även uttalas tydligt i propositionen, förutsätter straffansvar inte att barnet har involverats genom tvång, vilseledande, övertalning eller liknande. Däremot kan den typen av inslag i involverandet få betydelse för bedömningen av gärningens straffvärde. På samma sätt spelar det ingen roll att den underåriga frivilligt eller på eget initiativ deltar i brott eller brottslig verksamhet, förutsatt att en annan person involverat den unge (prop. 2022/23:53 s. 145).

Lagtexten är teknikneutral, vilket innebär att det ur ett rättsligt perspektiv saknar betydelse om involveringen har skett digitalt, fysiskt eller genom en kombination av digitala och fysiska kontakter.

[97] En skärpt syn på involvering av underåriga i brottslighet.

Involveringen ska avse brottslighet

Kärnan i bestämmelsen är att den underåriga ska ha involverats i brott eller brottslig verksamhet som har initierats eller drivits på av någon annan. Av propositionen framgår därför att vissa situationer faller utanför bestämmelsens tillämpningsområde. Detta gäller exempelvis om en ung person på eget initiativ har köpt ett skjutvapen för att inneha det för egen del. Den som har sålt vapnet kan i det fallet inte åtalas för involverande av underårig i brottslighet (prop. 2022/23:53 s. 145).

Med ”brott” avses ett enskilt eller flera konkreta brott. ”Brottslig verksamhet” är ett vidare begrepp och tar sikte på en viss typ av brottslighet som inte behöver vara närmare preciserad i fråga om omfattning och detaljer. Brottslig verksamhet omfattar såväl brottslighet vid ett tillfälle som flera brott som hänger samman. Någon närmare konkretisering av brottsligheten behöver således inte göras (prop. 2022/23:53 s. 84 f.).

När det gäller vad som är straffbart som involverande av underårig i brottslighet betonar regeringen att det saknar betydelse om den som involverat ett barn själv är den som styr över den brottsliga verksamheten. Bestämmelsen omfattar exempelvis även den som lämnar ett uppdrag eller ger instruktioner till en underårig på ett sätt som innebär att den unge involveras i brottslighet som bedrivs av någon annan (prop. 2022/23:53 s. 145).

Det är viktigt att notera att straffansvar inte förutsätter att den underåriga faktiskt har begått ett brott. Den unge behöver inte ens känna till att det är ett brott som han eller hon blivit involverad i. Straffansvar för involverandebrottet aktualiseras redan när den underåriga, i syfte att begå brott, exempelvis har anlitats, betalats eller har accepterat ett erbjudande om betalning. Det krävs således något som tydligt visar att den underåriga har accepterat att exempelvis anlitas eller betalas för brottslighet. Enligt propositionen är det exempelvis inte tillräckligt att en underårig uppmanas att delta i brottslig verksamhet. Det krävs därtill att den underåriga på något sätt har agerat med anledning av uppmaningen (prop. 2022/23:53 s. 145).

Uppsåt eller oaktsamhet till den unges ålder

För straffansvar krävs uppsåt i förhållande till de objektiva brottsrekvisiten, förutom omständigheten att den involverade personen är under 18 år. Det krävs alltså inte att den som begår gärningen har haft uppsåt till att en underårig involveras i brottsligheten. För straffansvar räcker i den delen med oaktsamhet. Regeringen motiverade skrivningen om oaktsamhet med att det annars skulle bli svårt för åklagaren att motbevisa invändningar från gärningspersonen om att han eller hon inte hade kännedom om att den som involverats var under 18 år (prop. 2022/23:53 s. 87). I propositionen står det vidare att en person i regel är oaktsam om han eller hon har misstänkt att, eller varit tveksamt till om, den unge fyllt 18 år samtidigt som denne inte vidtagit någon åtgärd för att klarlägga åldern. Där framgår också att domstolen vid den

bedömningen ska beakta ”samtliga omständigheter som är iakttagbara för den som begår gärningen” (prop. 2022/23:53 s. 146). Några exempel på sådana omständigheter ges däremot inte i propositionen.

Ansvarsfrihet vid uppenbart mindre allvarliga fall

I bestämmelsen finns en ansvarsfrihetsregel som tar sikte på situationer där involverandet är att betrakta som uppenbart mindre allvarligt, då med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder eller utveckling mellan den som har begått gärningen och den andra personen. Bestämmelsen träffar bland annat fall då den som involverar en person under 18 år själv är underårig. En helhetsbedömning av samtliga omständigheter ska dock alltid göras. Maktförhållandet mellan de inblandade kan beaktas, liksom i vilken grad påverkan har förekommit. Tillämpningen ska vara restriktiv. (prop. 2022/23:53 s. 146).

Straffskalan, straffvärdet och påföljdsval

Vid införandet av straffbestämmelsen sattes maxstraffet till fyra års fängelse. Straffvärdet i det enskilda fallet kan därmed sättas högre än det som följer av sådan brottslighet som den unge gjort sig skyldig till efter att ha involverats, åtminstone när det är fråga om en mindre allvarlig gärning från den unges sida (prop. 2022/23:53 s. 146). Regeringen utvecklar:

> Någon korrelation behöver alltså inte råda mellan straffvärdet för att ha involverat en ung person i brottslighet och den aktuella brottslighetens straffvärde även om den som involverar någon i allvarlig brottslighet – allt annat lika – bör straffas hårdare än den som involverar någon i mindre allvarlig brottslighet. Med tanke på allvaret i att involvera unga personer i brott eller brottslig verksamhet kan det i vissa fall vara motiverat att straffet blir högre än det som gäller för ett eventuellt ansvar för t.ex. anstiftan eller stämpling. (prop. 2022/23:53 s. 146)

Utgångspunkten för bedömningen av straffvärdet ska styras av i vilken grad eller omfattning en åtgärd medfört att en ung person har involverats i brott eller brottslig verksamhet. Exempelvis är det allvarligare i straffvärdeshänseende om gärningspersonen under längre tid, vid upprepade tillfällen eller med otillbörliga medel involverat en omyndig person, än om det handlar om en mindre form av involvering vid ett enstaka tillfälle. Även åldern på den som involveras är av betydelse. Ju yngre den involverade är, desto allvarligare bör brottet bedömas. Det är även allvarligare, vid bedömningen av straffvärdet, om någon involverat flera underåriga än om någon involverat endast en person (prop. 2022/23:53 s. 146).

I allvarligare fall kan påföljden med hänsyn till brottslighetens art föranleda en fängelsepåföljd, exempelvis om någon i mycket låg ålder har involverats eller om

involveringen skett med inslag av tvång, vilseledande, övertalning eller liknande (prop. 2022/23:53 s. 147).

Gärningspersonen kan dömas för brott i konkurrens

Den som involverat en underårig i brottslighet kan samtidigt ha begått ett annat brott, exempelvis anstiftan eller stämpling till mord. Regeringen uttalar att gärningspersonen i dessa fall ”ska […] i regel” dömas för brotten i konkurrens, det vill säga dömas för både involverandebrottet och för medverkan till det brott som den underåriga har begått (prop. 2022/23:53 s. 147).

Bestämmelsen tillämpas i allt större utsträckning

Sedan bestämmelsen infördes den 1 juli 2023 har antalet anmälda brott, misstänkta individer och lagförda brott ökat för varje år. Samtidigt rör det sig om ett relativt nytt brott där kriminalstatistiken endast funnits tillgänglig i tre år. Det är därför ännu för tidigt att bedöma om den observerade ökningen utgör en långsiktig trend.

Statistiken över åldersfördelningen visar att de som misstänks för att ha involverat en underårig i brottslighet i stor utsträckning själva är av ung ålder, se tabell 3 nedan. Nästan hälften av samtliga misstänka personer 2025 var mellan 15 och 20 år (214 stycken). Det ligger i linje med resultaten i den här rapporten, men också med tidigare rapporter från Brå (Brå 2023c) som visar att det i många fall är andra barn eller unga vuxna som involverar barn och unga i brottslighet.

Tabell 3. Involverande av en underårig i brottslighet år 2023–2025.

Involverande av en underårig i brottslighet i kriminalstatistiken		2023	2024	2025
Anmälda brott, totalt		122	462	871
Personer misstänkta för brott, efter ålder, i hela landet	**Samtliga personer misstänkta för brott**	**-**	**252**	**449**
	Personer 15–17 år	-	40	74
	Personer 18–20 år	-	63	140
	Personer 21–29 år	-	85	128
	Personer 30–49 år	-	54	90
	Personer 50 år eller äldre	-	9	13
Antal lagförda brott, efter ålder	**Totalt antal lagförda brott**	**4**	**86**	**140**
	Totalt antal lagförda brott 15–20 år	1	27	61
	Totalt antal lagförda brott 21-år	3	59	79

Källa: Brås misstankeregister och lagföringsregister.

Involverandebrottet i de studerade förundersökningarna

I det här avsnittet redogörs för tillämpningen av involverandebrottet i de förundersökningar som ligger till grund för studien. För att undersöka fenomenet rekrytering av unga via digitala medier till uppdragsbaserade brott har ett experturval gjorts där åklagare har fått peka ut förundersökningar där rekrytering via digitala medier förekommer. Därefter har ytterligare urval gjorts i projektet (se metodbeskrivning i kapitel 1 och bilaga 1 för utvecklad beskrivning av urvalet). Sammantaget har 74 förundersökningar analyserats.

Av de 74 förundersökningarna avsåg nio förundersökningar brott som misstänkts inträffa före det att bestämmelsen trädde i kraft (1 juli 2023). Det innebär att den här delen av analysen enbart genomförs på de resterande 65 förundersökningarna. Det förekommer misstanke om involverandebrott i 23 förundersökningar. Brottstillfället för involverandebrottet i de granskade förundersökningarna sträcker sig från augusti 2023, kort efter införandet, fram till januari 2025.

I det här avsnittet beskrivs i korthet vilken roll bestämmelsen tycks ha i förundersökningar där underåriga har rekryterats via digitala medier, ofta till grova våldsbrott. Resultaten ger en viss inblick i de utmaningar som kan finnas vid tillämpningen av bestämmelsen i utredningsskedet. Eftersom urvalet varken är slumpmässigt eller särskilt omfattande kan resultaten inte ses som en utvärdering av bestämmelsen i sin helhet.

Involverandebrottet utreds på samma sätt som huvudbrottet

Analyserna av förundersökningarna visar inte på några större skillnader i vilka utredningsåtgärder som vidtas i ärenden där det finns en misstanke om involverande av underårig i brottslighet jämfört med ärenden där någon sådan misstanke inte finns utan annan brottslighet utreds. Då förundersökningarna i huvudsak rör grova våldsbrott vidtas liknande utredningsåtgärder oavsett om involverandebrottet ingår i utredningen eller inte. I förundersökningarna ingår vanligtvis utredningsåtgärder kopplat till den digitala bevisningen såsom mobiltömningar och olika metoder för att knyta alias till en individ. Under förundersökningen är även av avgörande vikt att klarlägga händelseförloppet i stort, vilket till exempel innefattar hur anlitandet eller instruerandet har gått till – när, var, hur, varför, mellan vilka individer och så vidare. Något som genomsyrar de förundersökningar som innehåller misstanke om involverande av en underårig i brottslighet är att förhörsledaren i förhör ställer fler frågor om den misstänktas kännedom om att den involverade var underårig, eller om hen på något sätt försökt ta reda på den involverandes ålder. Det är viktigt i relation till bestämmelsen, för att utreda om personen haft uppsåt eller varit oaktsam i förhållande till den involverades ålder.

I studiens förundersökningar är det mycket vanligt att det förekommer minst en misstanke om brott med höga straffvärden, såsom mord eller mordförsök. Så är fallet i 55 av 74 förundersökningar. Detta återspeglas även i kriminalstatistiken där involverandebrottet endast utgjorde huvudbrott, det vill säga det brott med högst straffvärde, i 23 av 140 lagförda brott 2025. Eftersom involverandebrottet har ett lägre straffvärde än till exempel mord eller mordförsök menar intervjuade åklagare att involverandebrottet ofta inte prioriteras i förundersökningar av grova våldsbrott. Det är inte heller i alla förundersökningar som den som involverat har kunnat identifieras, vilket innebär att det i dessa fall inte heller finns någon person att misstänka för involverandebrottet. Svårigheten att identifiera den som har involverat andra har beskrivits mer utförligt i föregående kapitel. Sammantaget kan detta innebära att misstanken om involverandebrottet inte föranleder några ytterligare utredningsåtgärder inom ramen för förundersökningen. Den bevisning som samlas in för att styrka huvudbrottet används alltså också för att styrka misstanken om involverandebrottet. Enligt intervjuade åklagare beror detta främst på att den bevisning som samlas in i regel är tillräcklig även för att styrka involverandebrottet.

Förundersökningar där misstanke om involverandebrottet inte förekommer

I studien har det även undersökts varför det inte alltid tycks upprättas en misstanke om involverandebrott i förundersökningar där underåriga blivit rekryterade i brottslighet av andra. Bland de förundersökningar där misstanke om involverandebrottet inte synes ha upprättats är det vanligt att det saknas en utpekad gärningsperson. Vanligtvis beror det på att ett anonymt alias inte kunnat identifieras och knytas till en specifik individ. I de fallen finns således inte någon person att misstänka för involverandebrottet. Här blir det tydligt hur användningen av digitala medier försvårar för rättsväsendet.

Enligt intervjuade åklagare finns det vissa utmaningar som begränsar i vilken grad misstanke om involverandebrottet upprättas. Utmaningarna berör framför allt anonyma alias, närliggande ålder på de inblandade individerna och bevissvårigheter vad gäller gärningspersoner i understödjande roller. Flera åklagare påpekar att en generell begränsning är det faktum att individer högre upp i rekryteringsleden ofta förblir oidentifierade. I ett scenario där fler gärningspersoner som varit involverade i den aktuella brottsligheten blir identifierade skulle bestämmelsen kunna användas i större utsträckning. Intervjuade åklagare nämner också ringa åldersskillnad som en anledning till att de ibland inte upprättar en misstanke om involverandebrott. I de förundersökningar där misstanke om involverandebrottet har upprättats så har det främst rört sig om fall där äldre individer, både något äldre tonåringar och vuxna, aktivt sökt efter eller själva kontaktat underåriga med ett erbjudande om att utföra eller med instruktioner om ett förestående brott.

Ett annat hinder för att utreda en misstanke om involverandebrottet är kopplat till svårigheten att bevisa att personer i understödjande roller har begått brott. Åklagarna menar att det kan vara svårt att bevisa att individen haft uppsåt i förhållande till de objektiva rekvisiten i straffbestämmelsen, såsom att den vidtagna åtgärden utförs för brott eller brottslig verksamhet, eller att individen varit i vart fall oaktsam kring att den involverade var underårig. Det kan exempelvis röra sig om att gärningspersonen vid köpet av en tågbiljett åt den underåriga befinner sig på en annan ort och därmed inte träffar det involverade barnet och inte heller på annat sätt har samröre eller kontakt med den underåriga.

Bland studiens förundersökningar förekommer ett flertal fall där det skulle kunna finnas förutsättningar att upprätta en misstanke om involverandebrott gentemot känd gärningsperson, men där en sådan misstanke inte synes ha förekommit i förundersökningen. Ett exempel är en vuxen som misstänkts för att ha hanterat och gett i uppdrag till två underåriga att transportera sprängämnen. Ett annat fall rör en vuxen som skjutsat en underårig i samband med att denne ska utföra en sprängning. Det finns också flera förundersökningar där det förekommer individer med understödjande roller som exempelvis köper biljetter eller på annat sätt står för logistik kring ett brott där en underårig är involverad. I samtliga dessa angivna fall har alltså inte, såvitt känt, upprättats misstanke om involverandebrott. Utifrån det tillgängliga materialet går det i dessa fall inte att dra slutsatser kring varför bestämmelsen inte förefaller ha aktualiserats. Denna typ av gärningar stämmer dock i hög grad överens med det som bestämmelsen avsåg att kriminalisera.

Så har bestämmelsen tillämpats i tingsrätterna

Det här avsnittet bygger på analyser av domar. Samtliga domar som kunnat identifieras via sökningar i en rättsdatabas, för perioden 1 juli 2023 till och med 30 april 2025, har inkluderats i granskningen. Sammantaget rör det sig om 79 domar. I rapporten undersöks specifikt fenomenet rekrytering till brott via digitala medier, och därför har enbart domar som omfattar sådan rekrytering valts ut för vidare analys. Det har resulterat i 17 domar, vilket utgör ett relativt litet antal. Det innebär att det inte går att dra några generella slutsatser om straffbestämmelsens tillämpning i sin helhet. Däremot ger analysen en god bild av hur bestämmelsen tillämpas i brott där rekrytering via digitala medier förekommer.

Få domar rör rekrytering via digitala medier

I de 17 domarna som bedömts handla om rekrytering via digitala medier rör det sig om totalt 28 involverade underåriga. Det yngsta barnet var 11 år vid tidpunkten för involverandet och det äldsta 17. Medelåldern för de involverade var knappt 15 år. Av de 17 domarna där underåriga blivit involverade rör elva av dem mord (stämpling,

förberedelse och försök). En dom rör grov mordbrand och två domar rör allmänfarlig ödeläggelse och brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor. En dom rör grovt narkotikabrott[98] och en annan rör synnerligen grov misshandel[99] samt grovt vapenbrott. Den sista domen har flera åtalspunkter som sammantaget rör stämpling till mord, allmänfarlig ödeläggelse samt grovt vapenbrott.

De individer som misstänks för involverande av en underårig misstänks vanligtvis även för ett huvudbrott med högre straffvärde. Huvudbrottet avser ofta samma handlande som ligger till grund för involverandebrottet. Det kan exempelvis vara förberedelse eller stämpling till mord, (grov) mordbrand samt anstiftan av allmänfarlig ödeläggelse[100] och anstiftan av brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor[101]. Även grovt vapenbrott är även relativt vanligt förekommande.

Vad gäller kontexten för involvering av en underårig förekommer exempelvis ärenden där barn och unga på HVB-hem involveras, ärenden där äldre individer har tagit emot och hyst tonåringar i sina bostäder inför planerade skjutningar eller har skjutsat barn mellan städer. Flera domar inkluderar barn och unga som svarat på ett erbjudande i en gruppchatt, eller blivit kontaktade via en sociala medier-plattform, för att därefter få en fråga om att utföra uppdrag.

Kort om gärningarna i de domar som inte har inkluderats

Av totalt 79 domar var det 62 domar som handlade om andra typer av situationer och involveringsformer än rekrytering via digitala medier. Det vanligaste (24 domar) rör ärenden där en närstående (förälder, styvförälder, partner eller syskon) involverar ett barn eller en ungdom i brottslighet.[102] Det rör sig främst om stölder från butik (12 domar), bedrägerier, rån och narkotikabrott. I resterande 38 domar, som avser våldsbrott, narkotikabrott samt rån och stöld, saknas en nära relation mellan den som involverat och den som blivit involverad. I dessa domar uppges de inblandade ha haft en etablerad relation sedan tidigare, vilket gör att eventuella digitala inslag inte förefaller fylla en avgörande funktion för själva rekryteringsförfarandet. Det rör sig i de flesta fall om involvering av barn inom ramen för kriminella nätverk där ”äldre” rekryterar ”yngre” och där den lokala fysiska kontexten spelar en större roll (jfr Brå 2023c).

[98] 3 § narkotikastrafflagen.
[99] 3 kap. 5 § BrB.
[100] 13 kap. 3 § samt 23 kap. 4 § BrB.
[101] 29 a § första stycket lagen om brandfarliga och explosiva varor samt 23 kap. 4 § BrB.
[102] Det rör framför allt incidenter där närstående uppmanat ett litet barn att exempelvis stjäla godis för en liten summa i en butik.

I 12 av de 62 domarna har det varit svårt att bedöma huruvida de bör eller inte bör inkluderas i analysen. De påminner på många sätt om de 17 inkluderade domarna men har exkluderats då det finns oklarheter kopplat till hur den initiala kontakten uppstod eller hur digitala medier användes som kommunikationsmedel mellan individer som redan kände varandra och bodde i samma stad. Det vill säga domar där bedömningen gjorts att kontakterna främst skett genom fysisk kontakt och andra kontaktvägar än de digitala.

En majoritet av de åtalade döms för involvering av underårig i brottslighet

Fortsättningsvis bygger analyserna enbart på de 17 tingsrättsdomar som bedöms omfatta situationer där digitala medier har använts för att rekrytera barn och unga i brottslighet. Domarna meddelades under 2024 och 2025. Det är 13 av tingsrättsdomarna som har överklagats till högre instans. Även hovrättsdomarna har lästs i syfte att undersöka om hovrätten gör en annan bedömning av involverandebrottet än tingsrätten.

Sammantaget är det 31 personer som står åtalade för involverandebrottet. Utfallet blev fällande dom för 20 av de åtalade och friande dom för resterande 11 åtalade. För att bevisa att ett involverande har skett används ofta material från digitala medier. Det kan vara material från både sociala medier och krypterade chattar som används som bevisning.

När det gäller vilka åtgärder de dömda gärningspersonerna har vidtagit för att involvera den underårige i brottslighet kan följande konstateras. Det vanligaste i domarna är att den åtalade på något vis gett ett barn instruktioner i syfte att få ett brott utfört. Instruerandet kan bestå i att styra ett barn mellan olika platser för att hämta upp ett vapen eller förklara hur utförandet av brottet ska gå till. Det är mer sällan som domstolen fokuserar på själva processen för att anlita underåriga. En utmaning i relation till anlitandet är att det kan vara svårt att slå fast en tidpunkt då själva anlitandet ska ha skett. I flera domar tar domstolen upp att det inte går att bevisa att de åtalade anlitat den unga, men att de däremot instruerat eller på andra sätt främjat gärningen på ett avgörande sätt vilket anses uppfylla rekvisiten för brottet.

Bland urvalet av domar finns inget exempel på att en betalning har genomförts. Däremot förekommer löften om ersättning för ett utfört brott, vilket kan tas upp av domstolen som ett led i att bevisa ett involverande. Det förekommer beskrivningar av att åtalade individer instruerat de underåriga om hur denne ska agera i brottsligt hänseende samt överlämnat föremål till involverade underåriga. Det kan vara kläder eller vapen som behövs inför utförandet av ett våldsbrott. Det förekommer även domar där de åtalade hyser ett barn i en lägenhet inför ett förestående brott

(gärningspersonen har därigenom ”på annat liknande sätt” involverat den unge i brottslighet enligt straffbestämmelsen).

De involverades ålder medför bevissvårigheter endast i ett fåtal domar

I domarna återkommer resonemang kring den involverades ålder och om huruvida personen som involverade haft uppsåt eller varit oaktsam i förhållande till den involverades ålder. Det finns olika former av uppsåt. Den lägsta graden av uppsåt är så kallat likgiltighetsuppsåt. Likgiltighetsuppsåt innebär i korthet att gärningspersonen inser risken att den involverade är underårig, men är likgiltig inför den omständigheten och utför handlingen ändå. För straffansvar är dock tillräckligt med oaktsamhet i relation till den unges ålder (det krävs dock uppsåt gällande övriga objektiva rekvisit). Oaktsamhet anses förenklat föreligga om personen varit tveksam till den unges ålder, men inte gjort något för att ta reda på den underårigas faktiska ålder och utför gärningen ändå med förhoppningen att den involverade inte är underårig.

Några exempel på likgiltighetsuppsåt är när underåriga skriver om sin skolgång, att de behöver rätta sig efter sina föräldrar eller att de ser uppenbart unga ut på bilder de skickar. I flera domar används material från chattkonversationer för att bevisa att den åtalade haft uppsåt i förhållande till den involverades ålder genom att hen kände till, eller kan förutsättas misstänka, och agerat i vart fall oaktsamt i relation till, att den involverade var minderårig. Det förekommer även att man i domarna resonerar kring fysiska möten och hur den som involverat den unge genom på det sättet borde ha förstått att barnet var underårigt exempelvis utifrån den unges utseende och beteende. De åtalade anses i flera domar åtminstone varit oaktsam i relation till den involverades ålder.

Det förekommer enstaka friande domar där uppsåt eller oaktsamhet till den involverandes ålder inte anses styrkt. I en av domarna resonerar man kring att det inte finns något i konversationerna som kan styrka att de åtalade borde förstått att den involverade var under 18 år. I det fallet har den involverande utgett sig för att vara 18 år. Den involverade har skickat ett foto på sig själva men domstolen menar att det inte går att utesluta att personen skulle kunna vara 18 år. I en annan dom bedömer rätten att åldersskillnaden är för ringa för att de åtalade ska kunna dömas. I domen framgår ”Att som kriminell 19-åring umgås med en 16–17-åring är dock inte tillräckligt för en fällande dom för involverande av underårig i brottslighet. Inte heller är det tillräckligt att ge den underårige t ex ett vapen eller narkotika. Båda ska då istället dömas för vapenbrott respektive narkotikabrott.”

Friande domar när huvudbrottet inte går att styrka

Ungefär en tredjedel av de åtalades frias. De flesta av de friande domarna går att härleda till ett litet antal domar. Ett övergripande mönster är att det tycks vara svårt att

döma någon för involverandebrottet när det samtidigt inte går att styrka det huvudbrott som involverandet har kopplats till, exempelvis anstiftan eller stämpling till mord. I domarna kan det uttryckas som: ”Det sagda innebär att åtalet för stämpling lämnas utan bifall liksom åtalet för involverande av en underårig i brottslighet, vilken åtalspunkt varit knuten till stämplingsbrottet.” Att domstolen gör den bedömningen hänger i några fall ihop med att rätten anser att brottsplanen inte är tillräckligt konkret för att rekvisiten för huvudbrottet ska vara uppfyllda. Det kan exempelvis uttryckas som ”Mot bakgrund av det ovan anförda går det inte att slå fast att [åtalad] hade kommit särskilt långt i planeringen av ett mord eller att han ens hade beslutat sig för att brottet skulle genomföras”. I en ytterligare dom resonerar tingsrätten kring att det saknas detaljer om tid eller plats samt uppgifter som innebar något konkret utpekande av offer. Innehållet i meddelandena är enligt tingsrätten ”[…] påfallande obestämt”. I dessa friande domar har det således inte ansetts finnas ett tillräckligt konkretiserat huvudbrott eller en tillräckligt konkret brottslighet att knyta involverandet till. De åtalade har därför även friats från involverandebrottet.

På liknande sätt bedöms ofta involverandebrottet vara styrkt som en konsekvens av att huvudbrottet är bevisat. Det framgår genom resonemang som ”Tingsrättens bedömning under åtalspunkt 1 innebär vidare att de objektiva rekvisiten för en fällande dom även avseende åtalspunkt 2, involverande av underårig i brottslig verksamhet är uppfyllda.”.

I en dom är en person enbart åtalad för att ha involverat ett barn. Hen har agerat chaufför och har kört barn till brottsplatsen, medan andra åtalade har planerat huvudbrottet. Den åtalade döms för involverandebrottet trots att hen saknat uppsåt och konkret insikt om själva huvudbrottet. Domstolen menar att den åtalade måste ha insett att det förelåg en risk för att barnet skulle begå ett brott och att hen varit oaktsam beträffande att det involverade barnet var under 18 år. Genom att ändå utföra körningen anses den åtalade ha agerat med likgiltighetsuppsåt och döms därför för involverande av en underårig i brottslighet.

Digitala spår medför både utmaningar och möjligheter

Sammantaget pekar genomgången av domarna på att det digitala inslaget kan utgöra en utmaning för rättsväsendet då oidentifierade alias och krypterade chattar innebär att potentiellt avgörande information inte finns tillgänglig. I urvalet av domar är det däremot inte tydligt att det är just dessa utmaningar som ligger till grund för friande domar. Detta är heller inte särskilt anmärkningsvärt. I utredningar där det inte har varit möjligt att identifiera personer bakom alias eller få tillgång till krypterat chattmaterial är det förmodligen svårare att väcka åtal och därmed ingår de sannolikt inte i bland domarna i studiens material. Digitalt utredningsmaterial kan snarare utgöra väsentlig bevisning i de fall då åklagaren under förundersökningen lyckats

styrka kopplingen mellan alias och individ samt kan åberopa chattmaterial till stöd för åtalet. Faktum *att* ett involverande har skett och *när, var, hur* det har gått till bevisas ofta med hjälp av chattmeddelanden.

Det finns samtidigt exempel på fall där digital bevisning innebär en svårighet rent bevismässigt. I en av domarna, där domstolen bedömer att brottsplanen inte är tillräckligt konkret, anges att ofullständiga chattar försvårar möjligheten att dra säkra slutsatser utifrån den digitala bevisningen. I det fallet har man i utredningen endast lyckats säkra en av två åtalades fullständiga meddelanden i konversationerna. I en annan dom åberopas utdrag från chattar där två konton används för genomförandet av involverandegärningen. Rätten har kunnat slå fast att de två åtalade haft tillgång till dessa chattar. Däremot anser domstolen att det inte går att bevisa att de två åtalade är de enda som haft tillgång till kontona eller att de har brukat dem under tiden för brottet. Eftersom alternativa gärningspersoner inte kan uteslutas frias de åtalade både från huvudbrott och involverandebrottet.

Fällande dom för involverandebrottet får marginell effekt på straffet

Domarna omfattar vanligtvis flera åtalspunkter och flera åtalade individer. Den som står åtalad för att ha involverat en underårig döms i regel både för involverandebrottet och för andra brott så som medhjälp eller anstiftan till brottet. Utfallet gällande åtal för involverandebrottet följer således ofta utfallet för huvudbrottet. Det överensstämmer med det som behandlats tidigare i kapitlet, det vill säga att den åtalade som utgångspunkt ska dömas för brotten i konkurrens.

I de flesta fall har de övriga brotten som personen åtalas för ett betydligt högre straffvärde än involverandebrottet, till exempel grovt narkotikabrott eller förberedelse till mord. Påföljderna speglar de allvarliga brott som individerna är åtalade för och straffvärdet sträcker sig från ett år och sju månader till livstids fängelse. Ett undantag är en person som endast stod åtalad för att ha involverat en underårig i brottslighet. I domen bedömdes straffvärdet uppgå till fyra månaders fängelse, men rätten bedömde att det fanns förutsättningar för en icke frihetsberövande påföljd. Den åtalade dömdes därför till villkorlig dom och dagsböter istället för fängelse. I det aktuella fallet har den åtalade endast agerat chaufför och kan i övrigt inte kopplas till huvudbrottet.

Eftersom den som döms för involverandebrottet i regel också döms för brott med betydligt högre straffvärde är det svårt att utläsa något konkret om straffvärdet för just involverande av underårig i brottslighet genom digital rekrytering. I ett fåtal domar där domstolarna säger något särskilt om straffvärdet för just involverandebrottet, beaktas följande faktorer i skärpande riktning:

- Tidsperiod och antalet tillfällen som involvering av en underårig har skett

- antalet unga som involverats (här kan exempelvis involvering av tre underåriga räcka för att ses som allvarligare än involvering av endast en person)
- vilken typ av brottslighet som de underåriga involverats i.

Även de involverade underårigas ålder påverkar straffvärdet i skärpande riktning. Ju yngre den unge är, desto allvarligare anses brottet. Domstolarnas resonemang ligger alltså i linje med vad regeringen uttalade i samband med att bestämmelsen tillkom och stämmer även väl överens med de kvalifikationsgrunder som föreslås gälla för att en person dömas för grovt brott, i det fall ett grovt brott införs (Ds 2026:14 s. 23).

Några åklagare beskrev det som att lagstiftningen i vissa fall kan ses som en ”symbollagstiftning”. Med det menade de att bestämmelsen fyller en viktig funktion då den visar på allvaret i gärningen men att en fällande dom i regel inte får någon direkt effekt på straffvärdet och inte heller på vilka utredningsmetoder som kan användas.

Hovrätten fastställer vanligtvis tingsrättsdomarna

Av de sammanlagt 31 personer som åtalades i tingsrätt för involverande av en underårig i brottslighet överklagades domen för 15 personer till hovrätten. Totalt omfattar underlaget 13 avgjorda hovrättsdomar, meddelade under åren 2024 och 2025. I två av hovrättsdomarna ändrades tingsrättens bedömning i fråga om involverandebrottet. I det ena fallet frikändes en person från ansvar för involverande vid ett tillfälle, men dömdes fortsatt för involverande vid andra tillfällen. I det andra fallet frikändes personen helt från ansvar för involverande av underårig i brottslighet samt från stämpling till mord, med anledning av att brottsplanen inte ansågs tillräckligt konkret. Sammantaget visar underlaget att hovrätten fastställt tingsrätternas domar i 11 fall och således endast undantagsvis ändrade tingsrättens bedömning i fråga om involverandebrottet.

Underåriga döms för sin del av gärningen

Även de underåriga som involverats döms i regel för sin del av gärningen (det vill säga det som ofta utgör huvudbrottet i åtalet). Det förekom i ett fåtal ärenden att den som åtalats för att ha involverat en underårig friades, samtidigt som den underåriga som involverats dömdes för sin gärning. I de 17 domarna är det totalt 18 underåriga som döms i enlighet med minst en åtalspunkt. Det är sammanlagt 10 underåriga som frias från minst en åtalspunkt.

I 7 domar är det totalt 10 underåriga under 15 år som blivit involverade i brottslighet.[103] Den som är under 15 år och begår brott kan inte dömas till någon påföljd, med

[103] I en av de 17 domarna går det inte att utläsa åldern på den involverade. I domen framkommer enbart att den involverade är underårige, det vill säga att individen inte har fyllt 18 år.

undantag för de 14-åringar som begår brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.[104] I vissa fall kan polis eller åklagare ändå genomföra en utredning för att utreda vad som har hänt och ge socialtjänsten underlag för att kunna sätta in stöd- eller vårdinsatser. Vid särskilt allvarliga brott kan åklagaren begära att domstol prövar skuldfrågan genom så kallad bevistalan. Detta görs bara när åklagaren bedömer att det går att bevisa att personen begått brottet. Domstolen kommer då att ta ställning till om den unga personen begått brottet eller inte, men kommer inte att döma ut någon påföljd. Domstolens avgörande registreras från den 10 september 2026 i belastningsregistret.

För 7 av de 10 underåriga väcks inte så kallad bevistalan.[105] För resterande tre väcks bevistalan. För en underårig anser tingsrätten det bevisat att hen har gjort sig skyldig till stämpling till mord vid ett tillfälle men ogillar talan om stämpling till mord begånget vid ett annat tillfälle. För en annan underårig i samma dom ogillar tingsrätten talan om stämpling till mord. Vad gäller den tredje underåriga fann tingsrätten det styrkt i en annan dom att den underåriga begått grovt brott mot lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra föremål[106].

En stor del av domarna avsåg brott med koppling till dödligt våld, främst försök eller förberedelse till mord samt stämpling till mord. Flera dömdes även för grova vapenbrott, ibland i kombination med andra brott såsom grovt narkotikabrott eller grovt olaga hot. Därutöver förekom domar för bland annat grov mordbrand och allmänfarlig ödeläggelse med koppling till explosiva eller brandfarliga varor. Den vanligaste påföljden var sluten ungdomsvård, med strafftider som varierade från sju månader till två år och tre månader. I några fall dömdes den unge istället till ungdomsövervakning eller ungdomsvård.

De senaste åren har det föreslagits och genomförts ett antal straffrättsliga reformer som påverkar hur unga lagöverträdare hanteras inom rättsväsendet.[107] Detta har varit en reaktion på att ett ökande antal barn under de senaste åren har begått mycket allvarliga brott. Viktigt att notera är att domarna som analyserats inom ramen för denna studie omfattar en period innan flera av reformerna har införts. De underåriga har därför dömts enligt de straffskalor och regler om straffreduktion som då var gällande. I

[104] Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder till 14 år för allvarliga brott återfinns i 1 kap. 6 § BrB.
[105] För ett av dessa barn framgår det att bevistalan väckts i en annan dom som inte ingår i studiens material.
[106] 4 § tredje stycket lagen om förbud beträffande knivar och andra föremål.
[107] Det inbegriper införandet av ungdomsfängelser (prop. 2025/26:132 Frihetsberövande påföljder för barn och unga), förslaget att införa en minskad straffreduktion på grund av ålder för barn 15–17 år (SOU 2024:39 Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga), sänkt straffbarhetsålder till 14 år (prop. 2025/26:293 Skärpta regler för unga lagöverträdare) och möjligheten till skärpta straff för brott kopplade till kriminella nätverk (SOU 2025:66 En straffreform). Den höga reformtakten gör att det är svårt att överblicka konsekvenserna för unga lagöverträdare, något som uppmärksammats tidigare (SOU 2024:39, s. 329).

framtiden kommer sannolikt involverade barn dömas till strängare och mer ingripande straff.

Underåriga som blir involverade ses inte som brottsoffer

I tidigare kapitel har det redogjorts för hur unga utnyttjas som en resurs i kriminella syften. Denna exploatering sker systematiskt och bygger ofta på att kriminella aktörer strategiskt utnyttjar barns sårbarheter. I tingsrättsdomarna betraktas de involverade underåriga, i linje med bestämmelsens utformning, som gärningspersoner och inte som brottsoffer. Utifrån studiens resultat är det påfallande hur sällan de som involverat den underåriga också åtalas för exempelvis olaga hot eller olaga tvång. Detta trots att det i domarna förekommer beskrivningar om att den underårige har utsatts för hot och påtryckningar. I studiens förundersökningar är det ett återkommande inslag att underåriga utsätts för hot om fysiskt och ibland dödligt våld om de uttrycker en tvekan kring att till exempel slutföra ett uppdrag. Detta är emellertid inte lika framträdande i de studerade domarna utan förekommer enbart i enstaka domar där de åtalade frias. I de 17 domar som analyserats går det inte heller att utläsa om domstolen beaktat 23 kap. 5 § BrB vid bedömningen av straffmätningsvärdet. Den bestämmelsen kan tillämpas för att sänka straffet om någon har förmåtts att medverka till brott genom exempelvis tvång eller missbruk av den medverkandes ungdom.

Sammanfattning

Kapitlet redogör för vilken betydelse som bestämmelsen om involverande av underårig har i rättsväsendets hantering av brott där unga har rekryterats med hjälp av digitala medier, samt hur bestämmelsen tillämpas i domstol. Studien omfattar enbart förundersökningar och domar som avser involvering av barn och unga där digitala medier har använts. Resultaten ska därför inte tolkas som en utvärdering av lagstiftningen i sin helhet. I urvalet finns en tydlig koncentration av mycket allvarliga våldsbrott, där bestämmelsen om involverande av underårig i flera fall har en mindre framträdande roll i förhållande till andra åtalspunkter, exempelvis anstiftan och stämpling till mord.

- Majoriteten av de som åtalas för involverandebrottet döms. Utfallet för involverandebrottet följer vanligtvis utfallet för huvudbrottet. När den åtalade döms för huvudbrottet döms personen också för involverandebrottet, medan frikännande från huvudbrottet ofta följs av frikännande även från involverandebrottet. De som frias från involverandebrottet frias ofta med motiveringen att domstolen inte anser att brottsplanen har varit tillräckligt konkret.
- Eftersom huvudbrottet ofta har en högre straffskala tycks inte involverandebrottet ha någon påverkan på påföljden.

- I vissa förundersökningar förekommer ingen misstanke om involverandebrottet, trots att gärningarna liknar sådana där brottet aktualiserats. En möjlig förklaring, som också har lyfts av intervjuade åklagare, är att brottet uppfattas ha begränsad betydelse för utredning och påföljd.
- Involverandebrottet är ett brott mot allmänheten och den underåriga som involverats utgör därför inte målsägande i målet. Trots att hot och tvång mot de underåriga förekommer i förundersökningarna och i vissa av domarna är det endast i enstaka fall som någon av de åtalade även åtalas för olaga hot eller tvång.
- De underåriga döms ofta som gärningspersoner för de delar av gärningen som de själva har utfört.
- Flera genomförda och föreslagna reformer innebär förändringar av straffskalor och regler om straffreduktion för unga, vilket kan medföra att barn som involveras i brottslighet framöver kommer att dömas till strängare och mer ingripande påföljder.

7. Avslutande diskussion

I det här avslutande kapitalet diskuteras rapportens slutsatser i relation till Brås bedömning och förslag på åtgärder. Slutsatserna rör såväl rekryteringsprocessen i sin helhet som specifika skeenden i rekryteringen. Slutsatserna diskuteras i huvudsak utifrån två teman:

- Kriminella nätverks användning av digitala medier för att organisera och utöva allvarlig brottslighet, i synnerhet våld.
- Exploatering av barn och unga i uppdragsbaserade brott.

I uppdraget till Brå ingår att utifrån studiens kunskapsbidrag ”föreslå vilka åtgärder som kan vidtas för att motverka att barn och unga rekryteras av kriminella nätverk i sociala medier och andra digitala miljöer” (Ju2025/00155 s. 1). I arbetet med förslag på åtgärder har Brå inhämtat synpunkter och kunskap från andra myndigheter och relevanta aktörer. De förslag på åtgärder som Brå lämnar utgår från studiens övergripande slutsatser och presenteras i kapitlets avslutande avsnitt.

Digitala medier bidrar till kriminella nätverks riskreducering

Av studiens samlade resultat framgår att digitala medier spelar en avgörande roll för kriminella nätverks utnyttjande av unga som medel för att upprätthålla våldskapital utan att själva behöva utöva våld. De kriminella nätverkens användning av digitala medier behöver dock förstås ur ett större perspektiv. Den digitalisering som genomsyrar såväl samhället i stort som den kriminella miljön påverkar kriminella nätverks förmåga att planera och koordinera den brottsliga verksamheten. Utöver att effektivisera kontakter och kommunikation har digitaliseringen också möjliggjort nya marknader och brottsupplägg, såsom försäljning på Darknet av narkotika och storskaliga bedrägerier (Brå 2021c, Brå 2023b). Brottsfenomenet rekrytering via digitala medier bör ses i ljuset av dessa genomgripande förändringar. Digitaliseringen har skapat en ny kanal för rekrytering och kan ha förändrat förutsättningarna för hur våldet organiseras.

En uppdragsbaserad brottslighet i utveckling

Under tidigt 2020-tal var den uppdragsbaserade brottsligheten, särskilt rekryteringen och planeringen av skjutningar, avgränsad till framför allt slutna digitala forum och krypterade telefoner som få individer hade tillgång till. Redan etablerade kontakter i kriminella nätverk spelade en viktig roll för möjligheten att hitta personer som kunde utföra våldsdåd och andra brottsuppdrag (Brå 2024b). Numera används även digitala medier för att öppet söka efter unga som kan utföra brottsuppdrag och då inte minst våldsuppdrag. Användningen innebär en potentiellt större räckvidd då platserna för en

kriminogen exponering blir flera. Unga behöver således inte befinna sig geografiskt nära platser där kriminella nätverk är förankrade för att komma i kontakt med erbjudanden om snabba och enkla pengar. Betydelsen av ”torget” som en kriminogen miljö har därmed kompletterats med flera och nya platser i form av olika digitala medier (jfr Brå 2023c). Kontaktytan för de kriminella nätverken har därmed utökats vilket kan generera kontakt med och tillgång till betydligt fler potentiella utförare av våld och andra brott – och unga i Sverige kan i allt högre grad komma att utsättas för erbjudanden om att utföra brott.

Det är inget nytt att kriminella nätverk använder sig av de verktyg som står till buds för att anpassa sig till rådande omständigheter, undkomma upptäckt och generera vinst. Denna studie visar att samma styrande principer, att minimera risk och öka ekonomisk vinst, ligger bakom rekryteringen av barn och unga via digitala medier. Dock med vissa skillnader. Unga i studien har sällan rekryterats i syfte att bidra till nätverkens tillväxt, till exempel i form av billig arbetskraft i narkotikahandeln (jfr Brå 2023c). Istället rekryteras de för att utföra enskilda och ofta grova våldsbrott. De verkar i de flesta fall inte heller ha en koppling till någon av sidorna i en pågående konflikt – varken till beställaren eller brottsoffret. När unga som står utanför nätverkens kontaktnät kan anlitas för brottsuppdrag blir det möjligt att i större utsträckning separera de individer som initierar våldet från de som utför det.

Tidigare forskning har påvisat hur kriminella nätverks förändrade organisering ligger i linje med utvecklingen i samhället i stort och en arbetsmarknad som blir allt mer uppdragsbaserad. Gemensamma drag mellan den generella arbetsmarknaden och den uppdragsbaserade brottsligheten är just att aktiviteterna och uppgifterna som ska utföras präglas av flexibilitet och tillfälliga relationer. Kriminella nätverk organiserar i allt högre grad sina aktiviteter utifrån denna logik, där unga individer snabbt kan förbrukas till att genomföra enstaka uppdrag eller uppgifter snarare än att bli fullvärdiga medlemmar i ett nätverk (Fraser och Joe -Laidler 2024). I den här studien beskrivs mellanhänder vars huvudsakliga funktion i rekryteringen kan vara att etablera kontakt med och förmedla unga till andra. Mellanhänderna är inte sällan också unga personer. Att ha ”barn som är redo att fullborda deras uppdrag” beskrivs av intervjuade unga som en fördel. Flera har egna erfarenheter av att ”lösa ungar”, det vill säga hitta unga som kan utföra ett brott. Ofta använder mellanhanden sina tidigare etablerade kontakter, både med unga som utförare men också till andra mellanhänder som i sin tur kan tillhandahålla andra unga. I mångt och mycket tycks alltså nätverkens våldsutövning ha kommit att fungera som en typ av marknad där unga förmedlas. De unga fungerar som en resurs med ett rent instrumentellt syfte – att upprätthålla nätverkens våldsutövning och uppfattade våldskapital.

Unga anses vara en effektiv resurs i våldsutövandet

Studien visar att unga anses av nätverken och mellanhänderna vara lätta att lura, både på grund av ungas bristande konsekvenstänk och naivitet. Unga saknar dessutom ofta kunskap och erfarenhet för att bedöma trovärdigheten i det som utlovas i uppdragen. Nätverken kan dessutom spara resurser genom att aktivt inte skydda de unga, exempelvis genom avsaknad av flyktplaner som innebär en större risk för att de unga ska gripas i samband med brottet. Nätverken behöver då inte betala de unga. I riskkalkylen ingår att de flesta unga enbart tycks används en gång. Detta kan ställas i kontrast till den mer långsiktiga rekryteringen av unga till narkotikamarknaden som kräver ett varaktigt engagemang och där sociala relationer med den unga därför spelar en större roll (Brå 2023c, Brå 2025b).

Att just barn och unga vuxna används till att utföra engångsuppdrag återspeglas även i uppgifter från Polismyndigheten. Polisen har tidigare uppgett att majoriteten av våldshändelserna under perioden 2023 - 2025 som involverade barn mellan 12 och 14 år var brott menat att skrämmas snarare än att beröva målsägande livet. Polismyndigheten drog slutsatsen att de yngsta barnen framför allt används för att utföra brott i syfte att skrämma (Polismyndigheten 2025b). Att brotten därmed inte alltid leder till att målsägande mister livet eller skadads svårt behöver inte vara ett problem för beställaren.

Oerfarna unga kan vara lättare att rekrytera, men deras begränsade erfarenhet kan också innebära en ökad risk för beställare och mellanhand att upptäckas, utredas och lagföras. Samtidigt är kriminella nätverk föränderliga och kan snabbt anpassa både tillvägagångssätt och vilka personer som används och utnyttjas. Om förutsättningarna förändras kan nätverken därför komma att använda andra grupper av sårbara personer eller andra former av våld. Om unga i lägre utsträckning bedöms kunna genomföra vissa typer av uppdrag kan nätverken istället behöva rekrytera äldre eller mer erfarna personer. Personerna i fråga kan dock ha olika sårbarheter som nätverken i sin tur kan utnyttja till sin fördel. Användningen av unga som resurs i våldsutövandet bör därmed förstås som en del av ett bredare och föränderligt mönster där kriminella aktörer utnyttjar personer i sårbara positioner.

Annonsering av våldsuppdrag är bara en del av problematiken med rekrytering via digitala medier

När rekrytering via digitala medier diskuteras och beskrivs läggs ofta stor vikt vid rekryteringsannonser. Denna studie visar att annonsering av brottsuppdrag enbart utgör en del av hur digitala medier används för att rekrytera unga till att utföra brott. För det första kan kontakt etableras och uppdrag kan förmedlas på en rad olika sätt. Mellanhänder kan riktat eftersöka specifika individer eller använda sig av sitt befintliga

kontaktnät. I många fall kombineras kontakt via digitala medier med fysiska kontakter och möten. För det andra visar studien att användandet av digitala medier genomsyrar hela rekryteringsprocessen, från det att kontakt etableras till att brottet genomförs. Digitala medier utgör inte minst ett avgörande verktyg för de senare delarna av rekryteringsprocessen där unga får uppdragen förmedlade till sig och ges detaljerade instruktioner i själva genomförandet. Den digitala kontaktvägen till unga som skapas via exempelvis en krypterad chatt möjliggör styrning och kontroll med hets, hot och tvång dygnet runt och var som helst. Den typen av kommunikation sker vanligtvis i stängda och krypterade grupper, utan möjlighet till extern insyn.

Digitala medier skapar utmaningar och möjligheter i arbetet mot digital rekrytering

Rekryteringen via digitala medier innebär både utmaningar och möjligheter för rättsväsendet. Det blir svårt för rättsväsendet att exempelvis leda anstiftan, stämpling eller förberedelse till brott i bevis. Kartläggningen av händelseförloppet präglas av krypterad kommunikation samt flera led i rekryteringen och inblandade individer som är omedvetna om varandras respektive uppgifter. Samtidigt utgör kommunikation via digitala medier oftast ett viktigt bevis för att knyta ihop vem som har gjort vad när polis och åklagare väl får tillgång till krypterat innehåll där rekrytering och brottsplaner framgår. Det är dock inte alltid att de som beställt uppdragen blir lagförda eftersom de kan förbli anonyma i utredningar. I intervjuer med personer från rättsväsendet beskrivs hur det krävs mandat och uthållighet för att kunna nå högre upp i rekryteringsleden. Inom den nationella funktionen Informationsdriven samordning av brottsbekämpning (Isab) bedrivs polisens nya mer utvecklade arbetssätt med att kartlägga, samordna och förmedla vidare information kring våldsdrivande alias. Studiens resultat pekar dock på att regionerna inte alltid har kapacitet eller förmåga att snabbt kunna agera på informationen från Isab.

Unga exploateras för att begå grova våldsbrott

Att allt fler och yngre unga har blivit delaktiga och utnyttjas i allvarlig brottslighet kopplat till kriminella nätverk ligger i linje med vad tidigare rapporter visat (Brå 2023c, Brå 2024b). Den här studiens resultat visar att kriminella nätverk med hjälp av digitala medier *exploaterar* unga för att utföra brott. Även om graden av eget driv och frivillighet hos unga varierar från fall till fall finns inslag av hot, tvång och manipulation i majoriteten av förundersökningarna som ligger till underlag för den här studien. Studien visar att dessa styrtekniker är i linje med vad tidigare rapporter har beskrivit, men att de används även för unga, som tenderar att stå utanför nätverken.

Begreppet exploatering fångar att det inte enbart handlar om att rekryteras för att utföra brott, utan också om att ungas utsatthet och begränsade möjligheter att värja sig

medvetet och strategiskt utnyttjas av aktörer inom de kriminella nätverken. Till skillnad från begrepp som rekrytering och involvering pekar begreppet exploatering på hur unga används och i vilket syfte. Inom ramen för den här studien har det handlat om att kriminella nätverk använder unga som ett verktyg eller en resurs för att i huvudsak begå grova våldsbrott, samtidigt som aktörer inom nätverken kan minska sina egna risker för upptäckt och lagföring. Genom att undersöka rekrytering via digitala medier, från det att kontakt etableras till genomförandet av ett brott, har studien kunnat belysa inte bara tillvägagångssättet utan även syftet med och synen på de inblandade unga. Brås bedömning är att det är mer ändamålsenligt att tala om exploatering i beskrivningen av hur de unga används av nätverken och i vilket syfte. Att omnämna rekryteringen som en form av exploatering ligger också i linje med internationell forskning om rekrytering av unga till brottsuppdrag som skriver om fenomenet utifrån begreppen människohandel och exploatering (se till exempel NCA 2019, Pajón m.fl. 2024, Van Berkel m.fl. 2025).

De ekonomiska och statusrelaterade motiven hos de unga i studien liknar det som tidigare studier har visat präglar unga som söker sig till kriminella nätverk för att tjäna pengar (jfr Brå 2023c). Uppdragen kan uppfattas som en möjlighet, om än riskfylld, att tjäna snabba pengar. Internationella studier har visat att unga i kriminella miljöer kan uppvisa agens, medvetenhet och reflektion kring sina val och sin kriminalitet. Det kan därför finnas en motsägelsefullhet mellan att en ung person exempelvis har ett bakomliggande ekonomiskt motiv till att åta sig ett uppdrag och samtidigt är utsatt för tvång och hot. Tvångsmekanismerna kan vara mer komplexa och nyanserade än direkta hot och tvång. De kan också hänga samman med bredare strukturella problem, som att narkotikaförsäljning blir ett reellt alternativ för unga som inte upplever att de har andra realistiska möjligheter till försörjning och social delaktighet (jfr Atkinson-Sheppard 2024).

Studien visar att det inte är ovanligt att flera inblandade personer ”rekryteras” av varandra, där varje enskild individ kan vara mer eller mindre utnyttjad. Ett våldsdåd kan inbegripa flera led av unga som exploateras i någon form. Anonyma alias och de många leden i rekryteringen gör att beställaren ofta är dold för de inblandade. Det innebär att mellanhänderna står för rekryteringen, som även de kan vara unga som själva exploateras. Kedjan av de många inblandade individerna i det uppdragsbaserade våldet får också en ytterligare effekt. De olika formerna av press och incitament, i de enskilda men nödvändiga momenten i rekryteringsprocessen för att ett våldsdåd ska utföras, samlas till sist hos den enskilda individ som ska utföra uppdraget.

Det bildas tydliga inlåsningsmekanismer där unga i studien uttrycker det som en känsla av att inte ha något annat alternativ än att fullborda brottsuppdraget. Rädslan för

nätverken framstår i studiens material som större än rädslan för att bli gripen av polisen.

Manipulering möjliggör exploatering av unga

En annan övergripande slutsats är att hela rekryteringsprocessen har tydliga inslag av manipulation. Studien visar också att tonen i kommunikationen från den som rekryterar tenderar att ändra karaktär under rekryteringsprocessens gång. Den kan till exempel gå från en positiv och bekräftande ton i inledande faser till hotfull i senare lägen, och sedan tillbaka till en positiv ton igen om det tjänar ett syfte, till exempel i en situation där den rekryterade unga ger uttryck för tveksamhet eller ånger. Det är uppenbart att kommunikationen ofta är strategiskt riktat mot just unga. Riskerna och komplexiteten i brottsuppdraget tonas ner medan löftena om exempelvis ekonomisk ersättning, status eller trygghet och gemenskap upprepas och lyfts fram. Genom bekräftelse, lugnande besked och uppmuntran försöker den som rekryterar få den unga att övervinna sina tvivel och acceptera brottsuppdragen.

Flera av de intervjuade åklagarna i studien drog paralleller mellan rekrytering av unga via digitala meder och grooming[108] i fall rörande sexuell exploatering. Den gemensamma nämnaren är *hur* unga exploateras och manipuleras inom ramen för en brottslig verksamhet. Det finns flera moment i rekryteringsprocessen av unga till grova våldsbrott som sammanfaller med eller liknar en groomingprocess[109] i syfte att utnyttja barn sexuellt (ChildX 2025). Den inledande kontakten sker i båda fallen ofta på sociala medier och präglas av en trevlig och hjälpsam ton eller positiv bekräftelse. Den initialt trevliga tonen kan dock snabbt gå över till tvång och hot om våld. Brå har i en tidigare studie av ungas involvering i kriminella nätverk sett grooming-liknande tendenser (Brå 2023c). I den studien handlar det dock om ett inträde i nätverket för en längre tids utnyttjande inom narkotikahandeln och det finns tydliga inslag av att bygga sociala relationer till barnen för att främja långsiktigt engagemang. Ett långsiktigt relationsskapande är dock inte lika närvarande i den här studien, då det framför allt handlar om att förmå unga att utföra enskilda brottsuppdrag.

Det är även möjligt att förstå ungas utsatthet för hot och tvång i rekryteringen som att de blir utsatta för en form av våld som förmedlas via digitala medier. En rapport från Jämställdhetsmyndigheten beskriver att digitaliseringen har inneburit att digital teknik

[108] I 6 kap. 10 a § BrB regleras brottet *kontakt för att träffa ett barn i sexuellt syfte.* Bestämmelsen avser skydda barn som inte fyllt 15 år mot vad som i allmänt språkbruk kallas grooming eller grooming, det vill säga att knyta ett barn känslomässigt till sig för att senare utsätta barnet för sexuell brottslighet.

[109] Enligt stiftelsen ChildX kan en sådan groomingprocess sammanfattas i dessa steg: Inledande kontakt, Bygger förtroende, Definierar relationen, Normaliserar övergrepp, Hot och utpressning (ofta har barnet delat sitt riktiga namn, sin adress eller bilder på sig själv). Förkortat och hämtat från ChildX rapport *Jag ser och vågar fråga – Vägledning för yrkesverksamma som arbetar med barn. Om sexuell exploatering*, 2025, s 7.

kan användas för att underlätta och förstärka våld, och att barn och unga är särskilt utsatta (Jämy 2026). Detta påminner om resultaten i denna studie.

Ett målinriktat sökande efter sårbara unga

Ett annat centralt bidrag från studien är att kriminella nätverk rekryterar genom ett målinriktat och hänsynslöst sökande efter just sårbara unga. Det ställer frågan om exploateringen på sin spets. De intervjuade mellanhänderna beskriver hur vissa egenskaper hos unga kan göra dem särskilt attraktiva att rekrytera eftersom de då bedöms vara lättare att manipulera. Det kan exempelvis handla om bristande konsekvenstänk och en benägenhet till våld. Vissa av egenskaperna ligger i linje med vad forskning definierar som så kallade individuella sårbarhetsfaktorer som är associerade med en högre risk för att socialiseras in i sammanhang med kriminella eller antisociala attityder (FoU Nordväst 2023, MFD 2025). Sådana faktorer är till exempel emotionell instabilitet, lättväckt aggressivitet, impulsivitet eller spänningssökande (Långström 2024). Flera likheter finns mellan de unga i denna studie och grupper som tidigare forskning menar är i risk för att hamna i kriminalitet. Till exempel har en majoritet av unga i studien tidigare brottsmisstankar riktade mot sig. En hög andel har också själva varit målsägande i anmälda brott som rör misshandel eller olaga hot. Det är många av de unga som har psykiatriska diagnoser och de kommer i stor utsträckning från familjer med låg socioekonomisk status. De har även i stor utsträckning varit heldygnsplacerade enligt SoL eller LVU. Studien visar därmed att det inte är en helt ny grupp av unga som har rekryterats med hjälp av digitala medier, även om det förekommer vissa variationer i sårbarheter, erfarenheter och förutsättningar. Det förekommer samtidigt enstaka unga som inte uppvisar någon av de riskfaktorer som tas i upp studien.

Brås bedömning

Baserat på studiens resultat bedömer Brå att det finns fyra områden som är särskilt relevanta för det fortsatta arbetet med att förebygga och motverka att unga rekryteras av kriminella nätverk via digitala medier. Dessa är:

1) rättsväsendets syn på unga som exploateras
2) kriminella nätverks möjligheter och incitament att använda unga i brottslighet
3) ungas egna förutsättningar och vilja att delta i brottslighet
4) kontaktytor för rekrytering på digitala medier.

Forskning om problematiken kring ungas involvering i grova brott har redan resulterat i en rad brottsförebyggande åtgärdsförslag och lagstiftningsinitiativ. I det här avsnittet diskuteras vissa av dessa i relation till studiens resultat. Därutöver presenterar Brå förslag på åtgärder som myndigheten bedömer behöver utredas vidare. Syftet är att

belysa hur studiens resultat kan bidra till det fortsatta arbetet med att förebygga och motverka att barn och unga involveras i grov brottslighet.

Rättsväsendets syn på unga som exploateras

Rapporten visar att unga relativt snabbt kan hamna i en situation där de utför grova våldsbrott åt kriminella nätverk. Exploatering av unga sker systematiskt och bygger ofta på att kriminella aktörer strategiskt utnyttjar ungas sårbarheter. Den kriminologiska forskningen har visat på en trend där det sedan 1980-talet blivit en alltmer repressiv hållning gentemot unga som begår brott. Det har inneburit att unga som begått brott har beskrivits mer som förövare än som unga i behov av omsorg från samhället (Estrada m.fl. 2022). Utifrån studiens resultat är det därför värt att anmärka att det under de senaste åren har föreslagits och genomförts ett antal straffrättsliga reformer som påverkar hur unga lagöverträdare hanteras inom rättsväsendet. Det inbegriper införandet av ungdomsfängelser (prop. 2025/26:132)[110], förslaget att införa en minskad straffreduktion på grund av ålder för barn 15–17 år (SOU 2024:39)[111], sänkt straffbarhetsålder till 14 år (prop. 2025/26:293)[112] och möjligheten till skärpta straff för brott kopplade till kriminella nätverk (SOU 2025:66)[113]. Den höga reformtakten gör att det är svårt att överblicka konsekvenserna för unga lagöverträdare, något som uppmärksammats tidigare (SOU 2024:39, s. 329).

Sammantaget syftar förändringarna till att minska den straffrättsliga särbehandling i lindrande riktning som unga lagöverträdare tidigare har varit föremål för. Detta har varit ett sätt att möta det faktum att unga nu i vissa fall utför de allra grövsta och samhällsfarliga brotten. Brotten måste hanteras inom rättsväsendet och även unga måste kunna hållas ansvariga för sina handlingar. Samtidigt utgör de också en sårbar och i många fall exploaterad grupp. De genomförda och föreslagna reformerna kan få betydande konsekvenser för hur unga som har rekryterats och utnyttjats för att utföra brott kommer att hanteras inom rättsväsendet framöver.

En fråga som studien väcker är hur rättsväsendet uppfattar, förstår och hanterar situationer där unga exploateras för att begå våldsbrott på uppdrag av kriminella nätverk. Att ett barn eller en ung person har utfört ett brott utesluter dock inte att personen samtidigt kan ha varit utsatt för brott och exploatering av andra. Utifrån studiens samlade resultat vill Brå understryka vikten av att lagstiftningen och rättsväsendet kan beakta att barn och unga kan vara gärningspersoner och samtidigt ha förmåtts att utföra brott genom manipulation och starka påtryckningar.

[110] Frihetsberövande påföljder för barn och unga.
[111] Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga.
[112] Skärpta regler för unga lagöverträdare.
[113] En straffreform.

Det fortsatta lagstiftande arbetet behöver ta ungas utsatta position i beaktande

Bestämmelsen om involverande av en underårig i brottslighet (16 kap. 5 a § BrB) är utformad som ett brott mot allmänheten. Den underåriga är därför inte målsägande i involverandebrottet, utan den rättsliga bedömningen tar sikte på gärningspersonens ansvar för att ha involverat den underåriga i brottslighet. Den underåriga kan bli målsägande för brott som begås i samband med involverandet, såsom olaga hot eller olaga tvång. Det är dock inget som är vanligt förekommande i de domar som analyserats inom ramen för studien.

I samma utredning som involverandebrottet föreslogs, gavs också ett förslag om att människoexploateringsbrottet (4 kap. 1 b § BrB) skulle kunna utvidgas till att även omfatta situationer där någon ”genom olaga tvång, vilseledande eller utnyttjande av någons beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation exploaterar en person i brottslig verksamhet” (SOU 2021:68 s. 480). I en ytterligare utredning har en liknande utvidgning förslagits i relation till människohandelsbrottet[114], till att även omfatta situationer där någon ”rekryterar, transporterar, överför, inhyser eller tar emot en person i syfte att han eller hon ska exploateras” i brottslig verksamhet (SOU 2025:119 s. 28)[115]. Ingen av utredningarna har vid publiceringen av denna rapport mynnat ut i ett lagförslag.

Mot bakgrund av den här studiens resultat finns det anledning att uppmärksamma frågan om hur det straffrättsliga systemet hanterar barn såväl som unga vuxna som både begår grova brott och samtidigt exploateras av andra. Brå anser därför att det finns skäl att i det fortsatta lagstiftningsarbetet utreda hur det straffrättsliga skyddet för unga som exploateras för att utföra allvarliga brott kan stärkas.

Kriminella nätverks möjligheter och incitament att använda sig av unga i brottslighet

Vid sidan av behovet av ett adekvat straffrättsligt skydd för de unga som utnyttjas i brottslighet bedömer Brå att de viktigaste åtgärderna är de som riktas mot kriminella nätverks möjligheter och incitament att exploatera unga. Det är också den typ av åtgärder som utifrån studiens resultat kan förväntas ha störst effekt. För även om enskilda unga kan vara motiverade och själva ta initiativ till att utföra uppdrag, är det framför allt nätverkens efterfrågan på barn och unga som driver på rekryteringen.

Utvärdera bestämmelsen om involverande av underårig i brottslighet

Inom ramen för studien har enbart domar som inkluderar rekrytering via digitala medier inkluderats. Det innebär att enbart 17 domar har analyserats. Samtliga domar rör allvarliga brott, i synnerhet grovt och dödligt våld. Det är brott som har höga

[114] 4 kap. 1 a § BrB.
[115] Ett nytt brott och andra åtgärder mot människohandel.

straffvärden och därmed ger rättsväsendet tillgång till utvidgade utredningsmöjligheter. Utifrån den begränsade genomgången av domar är det därför svårt att bedöma huruvida bestämmelsen om involverande av underårig i brottslighet[116] har fått en tydlig inverkan på kriminella nätverks incitament att rekrytera underåriga för att utföra brott. De åklagare som intervjuats beskriver det som en form av symbollagstiftning som i nuvarande utformning endast fyller en begränsad funktion. För att undersöka om bestämmelsen har kommit att användas enligt lagstiftarens intention och om den har haft effekt på kriminella aktörers incitament att involvera underåriga anser Brå att bestämmelsen behöver utvärderas i sin helhet. Utvärderingen kan bedöma bestämmelsens funktion och vilka behov och möjligheter som finns för att justera den.

Det finns för närvarande ett förslag om att gradindela brottet och att införa ett grovt brott samt ett försöksbrott. Samtidigt föreslås att straffskalan ska utökas till åtta år för det grova brottet. Även ytterligare mindre justeringar i lagtexten har föreslagits (Ds 2026:14). I det fall förändringarna genomförs bör man avvakta ett par år med att genomföra en utvärdering.

Fokuserad avskräckning mot individer som använder unga

Granskningar av det vetenskapliga stödet för åtgärder mot gängkriminalitet visar att få metoder har utvärderats och ännu färre uppvisar effekt (SBU 2023, Vetenskapsrådet 2025). En av de få insatser som emellertid återkommande uppvisat resultat är fokuserad avskräckning mot skjutvapenvåld och narkotikaförsäljning. Strategin bygger på att kraftiga repressiva åtgärder kan sättas in mot tongivande individer i nätverken, samtidigt som stödinsatser erbjuds för de som vill lämna kriminaliteten. Det är en strategi som enbart bör riktas mot särskilt allvarliga brottsproblem och mot beteenden som kan påverkas genom rationella beslut.

Brå har bedömt att utnyttjandet av barn är ett sådant brottsproblem och har därför tagit initiativ till att utveckla en ny version av fokuserad avskräckning riktad mot nätverkens utnyttjande av barn (Foka). Den inbegriper en kraftfull myndighetsgemensam mobilisering mot tongivande individer med budskapet: ”sluta använda barn, annars utlöses sanktioner”. Den nya strategin ska utformas i nära samverkan med berörda myndigheter, prövas i pilotområden under 2027 och samtidigt effektutvärderas av Brå. Den omfattar kriminella nätverks användning av barn, oavsett hur kontakten initierats och om de involverade är kända eller okända för varandra. Brå har således bedömt att strategin är lovande och att brottsförebyggande åtgärder som riktar sig direkt mot individer i kriminella nätverk bör prioriteras, utöver myndigheternas övriga insatser.

[116] 16 kap. 5 a § BrB.

Uppföljning av Isabs arbete med att kartlägga och identifiera drivande individer

Studien visar att det framför allt är nätverkens efterfrågan på unga som driver på rekryteringen. De som har beställt uppdragen blir dock inte alltid lagförda, eftersom de ofta förblir anonyma i utredningar. Polisen har utvecklat ett nytt arbetssätt där systematisk informationsdelning används för att kartlägga och identifiera så kallade våldsdrivande alias, vilket intervjuade polisanställda uppfattar som positivt. Särskilt lyfts det värdefulla i att man inom Isab i kombination med utredande arbete kan arbeta proaktivt för att stoppa pågående rekryteringar, som att exempelvis koppla alias och telefoner till individer och på så sätt komma framåt i förundersökningar. Samtidigt menar intervjupersoner på Isab att det ibland är svårt för regionerna att omhänderta informationen på ett adekvat sätt. Mycket av informationen som går ut från Isab kräver snabba åtgärder. Den beredskapen finns inte alltid i regionen eller lokalpolisområdet som tar emot informationen.

Med anledning av detta anser Brå att arbetet inom Isab bör följas upp. Fokus bör vara på effektivitet i utbytet och omhändertagandet av information från Isab till framför allt lokal och regional nivå inom Polismyndigheten, om exempelvis våldsdrivande alias eller pågående rekryteringsförsök. En uppföljning kan ta fasta på framgångar och utvecklingsmöjligheter på ett mer systematiskt sätt än vad som varit möjligt inom ramen för denna studie. Om en uppföljning visar på goda resultat kan det finnas anledning att skala upp arbetssättet med sikte att öka förmågan att lagföra exempelvis beställare.

Öka kunskapen om understödjande roller i rekryteringsleden

Brå bedömer att det behövs ytterligare kunskap om de individer som på olika sätt understödjer rekryteringen och det uppdragsbaserade våldet, utöver de våldsdrivande individerna högst upp i kedjan. Det handlar exempelvis om individer som gömmer och transporterar vapen, tillhandahåller så kallade tryckarlägenheter, beställer biljetter eller gör pengaöverföringar i syfte att möjliggöra grova våldsbrott. Den här studien har specifikt haft som fokus att öka kunskapen om de som rekryteras, och specifikt rekryteringen av unga för att utföra grova våldsbrott. Ett led i arbetet mot det grova våldet inom de kriminella nätverken är att även rikta in sig mot dessa understödjande funktioner. För att lägga grunden för det anser Brå att det med fördel kan tas initiativ för att ta fram ytterligare fördjupad och systematisk kunskap om de individer som utnyttjas för att understödja våldsbrotten. Framför allt behövs mer kunskap om hur dessa individer har blivit rekryterade, vilka relationer de har till nätverken och vilka åtgärder som kan vidtas för att förhindra att de utnyttjas i brottsliga syften.

Ungas egna förutsättningar och vilja att delta i brottslighet

Det är svårt att diskutera ungas egna förutsättningar och vilja att utföra brott i ett sammanhang där graden av exploatering och manipulering är så pass hög. Samtidigt är

det även viktigt att uppmärksamma de åtgärder som kan skydda unga samt påverka deras inställning till att delta i brottslighet. På så sätt kan deras förutsättningar att avstå från erbjudanden om brottsuppdrag stärkas. Åtgärder som stärker ungas möjligheter att avstå från brottslighet behöver därför ses som ett komplement till åtgärder som begränsar kriminella nätverks incitament att rekrytera och använda unga vid utförandet av brott.

Integrera kunskapen om rekrytering via digitala medier i befintliga samverkansstrukturer

Flera tidigare rapporter från Brå om barns och unga vuxnas involvering i kriminella nätverk fastställer vikten av tidig upptäckt, tidiga insatser och myndighetsgemensamma åtgärder (Brå 2023c, Brå 2025a, Brå 2025b). Det finns redan flera strukturer för samverkan kring barn och unga som begår eller riskerar att begå grova brott eller som redan befinner sig i kriminella miljöer. De vanligaste samverkansformerna är sociala insatsgrupper (SIG) och samverkan mellan skola, socialtjänst, polis och fritid (SSPF). Samverkansstrukturen barn och unga i organiserad brottslighet (Bob) är en annan. Bob finns på nationell, regional och lokal nivå och har som mål att på ett systematiskt och långsiktigt sätt skapa en effektiv samverkan mellan myndigheter och andra aktörer för att förhindra att barn och unga blir en del av den organiserade brottsligheten (Brå m.fl. 2025).

Den här studiens resultat visar på överlappningar mellan unga som rekryteras med hjälp av digitala medier och unga som redan är kända av olika samhällsinstanser. Det finns därför inte skäl att skapa separata spår för unga som rekryteras genom digitala medier. Brå bedömer att det snarare finns mycket att vinna på att inkludera kunskapen som studien ger om hur rekryteringen går till i befintliga myndighetsgemensamma åtgärder och samverkansstrukturer. Kunskap från den här studien, om hur rekryteringen går till och även komplexiteten i processen där både fysiska och digitala kontaktvägar används, kan informera det lokala arbetet med att förhindra att barn och unga används och utnyttjas inom organiserad brottslighet.

Fortsatt viktigt att arbeta brottsförebyggande med unga i riskzon

Det är också viktigt att inte ensidigt fokusera på just de digitala aspekterna av rekrytering, eftersom det kan leda till att de fysiska aspekterna av rekryteringen underskattas. Ett sådant exempel är den förhöjda risken att unga i utsatta områden blir rekryterade, inte minst risken att de rekryteras in i själva nätverken.

Rekrytering via digitala medier innebär att unga inte fysiskt behöver befinna sig i ett bostadsområde där kriminella nätverk är förankrade för att komma i kontakt med erbjudanden om brottsuppdrag. Användningen av digitala medier ger nätverken en större räckvidd, och innebär således att platserna för ungas kriminogena exponering har blivit flera. Trots det visar studien att det främst är unga med olika typer av kända

sårbarheter som rekryteras, även om det förekommer vissa variationer i sårbarheter, erfarenheter och förutsättningar. Studien visar dessutom att sårbara unga riskerar att vara extra utsatta i rekryteringsprocessen i och med att de kriminella aktörerna strategiskt riktar in sig på den gruppen som måltavlor. Mot den beskrivna bakgrunden menar Brå att de befintliga strategierna med att arbeta förebyggande gentemot unga i riskzon är fortsatt relevanta.

Nödvändigt att följa upp unga som har visat intresse för att åta sig ett brottsuppdrag

Det behövs generella åtgärder för att skydda unga samt påverka deras inställning till att delta i brottslig verksamhet, men det behövs också specifika åtgärder som riktas mot en särskild grupp. En sådan grupp är unga som visat intresse för att utföra ett brott, genom att svara på en rekryteringsannons eller genom en kontakt med någon som förmedlar sådana uppdrag. Under 2026 påbörjade Polismyndigheten ett arbete med att systematiskt identifiera unga som svarat på rekryteringsannonser och vidarebefordra informationen till det berörda lokalpolisområdet. Vid sådana situationer blir samverkan mellan lokalpolisområde och socialtjänst avgörande.

I rapporten visas att det ofta finns tydliga brytpunkter där ungas handlingsutrymme kraftigt reduceras efter att de accepterat ett uppdrag. Tiden mellan att kontakt etableras och att brottet genomförs kan gå snabbt, men det finns också flera exempel på när det kan ta veckor eller månader. Det kan således finnas möjligheter att avbryta en rekrytering via digitala medier innan ett brott begås. Här handlar det om att i tid upptäcka och bryta kontaktvägen till unga som åtagit sig ett uppdrag. Information om vilka de unga är som visat intresse för brottsuppdrag måste omgående förmedlas vidare till socialtjänst och lokalpolisområde. Brå bedömer att Polismyndighetens påbörjade arbete bör följas upp för att ta fasta på effektiva arbetssätt och utvecklingsmöjligheter som säkerställer informationsdelning, tydliga kontaktvägar och att information når rätt funktioner inom respektive myndighet.

Pröva utrymmet i sekretessbrytande lagstiftning

I situationer där uppgifter snabbt behöver delas mellan polis och socialtjänst samt andra relevanta aktörer vill Brå understryka vikten av att pröva utrymmet i den sekretessbrytande bestämmelsen 10 kap. 15 a § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, som trädde i kraft den 1 december 2025 (SFS 2025:934)[117]. Lagstiftningen innebär bland annat att socialtjänst, skola och polis som utgångspunkt ska kunna dela information när det behövs för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet. Studiens resultat visar att det inte minst gäller arbetet med att upptäcka och avbryta rekryteringsförsök. Att unga reser för att utföra brott på andra orter är ytterligare något som kan försvåra upptäckt, då den unga sällan är känd varken

[117] Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – en ny sekretessbrytande bestämmelse.

av lokalpolis eller socialtjänst på orten sedan tidigare. Det är därför viktigt att information snabbt kan spridas inom polisen men också mellan polisen och socialtjänsten.

I fokusgrupper med polisanställda och representanter från socialtjänsten[118] lyftes just behovet av bättre informationsdelning mellan myndigheterna, där samverkan inom Bob och bristande implementering av den sekretessbrytande bestämmelsen pekades ut som utvecklingsområden. Genom ett mer prövande förhållningssätt kan en kultur byggas där den nya bestämmelsen faktiskt tillämpas. Av arbetet inom Bob framgår även att handlingsberedskap bygger på att samverkansparterna redan på förhand rett ut hur informationsdelning ska gå till och när det finns förutsättningar att bryta sekretessen. Detta för att alla parter ska vara trygga i samverkan vid inkommande eller pågående ärenden (Brå m.fl. 2025).

I början av 2026 startade en ny polisoperation under namnet Augere, med målsättningen att Polismyndigheten ska bli bättre på att förebygga nyrekrytering till kriminella nätverk. Ett annat mål med operationen är att samverkan mellan polisen och kommunernas socialtjänst ska förstärkas, bland annat med fokus på ett ökat utrymme att utbyta sekretessbelagd information (Polismyndigheten 2026b). Utifrån studiens resultat ser Brå positivt på både Auguere och annat arbete som kan bidra till en kulturförändring i syfte att bättre utnyttja de nya sekretesslättnaderna. Det är viktigt att de positiva erfarenheterna och arbetsmetoderna vidhålls och blir permanenta även efter det att polisoperationen avslutas. Operationens resultat och metoder bör därför utvärderas.

Informationshöjande insatser för professioner nära unga

I många fall har det funnits en oro kopplat till unga redan innan de rekryterats via digitala medier för att utföra brott. I studiens förundersökningar framgår att det exempelvis kan ha funnits ett känt narkotikabruk och att socialtjänsten av den anledningen redan är inkopplad, eller att föräldrar eller skolpersonal märkt av en förändring i den ungas mående eller beteenden. Samhällets aktörer som arbetar med och möter unga generellt, och specifikt unga med olika sårbarhetsfaktorer, behöver ökad kunskap om att det *också* kan finnas en risk för rekrytering via digitala medier. Till exempel kan iakttagelser från skola, fritidsverksamheter och polis tillsammans blottlägga varningssignaler som kan användas för att upptäcka och avbryta rekryteringsförsök som sker både digitalt och fysiskt, eller i en kombination. Därtill finns vissa varningssignaler som kan vara särskilt kopplade till rekrytering via digitala

[118] Representanter från socialtjänster vid några kommuner inom Stockholm och Göteborg deltog i fokusgrupper i maj 2026 där möjliga åtgärder kopplat till rekrytering via digitala medier diskuterades.

medier. En sådan varningssignal är exempelvis om unga har efterfrågats att visa upp sina id-handlingar för att identifiera sig på digitala medier.

Brås bedömning är att det behövs fler kunskapshöjande insatser riktade mot exempelvis skolan, socialtjänsten, fritidsverksamhet eller andra instanser som kommer i kontakt med unga. Det kan handla både om insatser för att öka förståelsen för *hur* unga kan rekryteras via digitala medier och kunskap om varningssignaler och vilka grupper av unga som i större grad riskerar att bli rekryterade. Det handlar således inte enbart om att informera om att rekrytering kan ske via digitala medier utan också att förmedla samlad kunskap om rekryteringsprocessens komplexitet och bredd. Med anledning av studiens resultat anser Brå det även vara prioriterat att utveckla riktade informationsinsatser mot professioner som arbetar med särskilt sårbara grupper av unga och deras vårdnadshavare.

Öka skyddet för unga inom sociala barn- och ungdomsvården

Att unga som redan befinner sig inom den sociala barn- och ungdomsvården rekryteras till grova brott är ett återkommande fenomen i studiens material. En stor andel av de unga som förekommer i studien har varit heldygnsplacerade enligt SoL och LVU. De intervjuade polisanställda kan också se att misstänkta unga upprätthåller kontakter med kriminella både under och efter en placering. Den största problematiken tycks vara relaterad till placeringar på HVB-hem, där det under tiden för studien inte finns några möjligheter att begränsa ungas tillgång till mobiltelefoner eller datorer. Brå bedömer att det är angeläget att skydda barn såväl som unga vuxna i samhällsvården från att utnyttjas och välkomnar därför den utredning som föreslår möjligheter till begränsningar av kommunikationsmedel för unga placerade på HVB-hem (SOU 2025:84).

Attitydförändrande åtgärder för att öka motståndskraften

I flera översikter bedöms mentorsprogram, färdighetsträning och universella attitydförändrande åtgärder för unga som lovande (SBU 2023, Vetenskapsrådet 2025). Det handlar om insatser som ska stärka motståndskraften och förbättra förutsättningarna för unga som riskerar att involveras i kriminella nätverk. En insats som bedöms ha visst stöd, om än med vissa osäkerhetsmoment, är metoden GREAT (Gang Resistance Education and Training). Den syftar till att påverka skolbarns attityder genom åtgärder i skolan och lokalsamhället (SBU 2023).

Attitydförändringar och motståndskraft är även teman som återkom i studiens intervjuer, där unga lyfter en önskan om att det skulle spridas mer information om alla de negativa sidor som följer med ett kriminellt liv. I intervjuerna lyftes även den falska bilden av en kriminell livsstil som exponeras och sprids i olika digitala medier. Intervjupersonerna efterfrågade mer information om vad det innebär för den enskilde och hens familj att åta sig att utföra brottsuppdrag åt andra, samt hur det påverkar

eventuella brottsoffer. Brå bedömer det därför som angeläget att olika attitydförändrande metoder prövas och utvärderas.

Kontaktytor för rekrytering på digitala medier

Rapporten visar att unga genom digitala medier relativt snabbt kan hamna i en situation där de utför grova våldsbrott åt kriminella nätverk. Utöver de myndighetsgemensamma åtgärder och insatser som behövs för att motverka att unga involveras i kriminella nätverk – oavsett om det sker digitalt eller fysiskt – finns det vissa specifika åtgärder som riktar sig specifikt till de digitala aspekterna av rekryteringen. Det handlar om åtgärder som kan motverka kontaktytor på både öppna och slutna digitala medier.

Utveckla arbetet med att upptäcka och avbryta rekryteringsförsök via digitala medier

Rapporten visar att både en första kontakt och förmedling av brottsuppdrag kan gå till på en rad olika sätt, där annonsering enbart utgör en del. Ett bidrag från studien är med andra ord kunskap om rekryteringsprocessens själva omfattning.

I juli 2026 trädde lagen (2026:1235) om avlägsnande av rekryteringsinnehåll online i kraft. Lagen reglerar förutsättningarna för att avlägsna innehåll online som syftar till att rekrytera personer för att utföra brott, exempelvis rekryteringsannonser (prop. 2025/26:276). Brå bedömer att lagen är ett bra första steg för att motverka rekrytering via digitala medier. Utifrån studiens resultat blir det emellertid tydligt att det inte kommer att kunna motverka hela problemet med rekrytering via digitala medier. Lagen är specifikt inriktad mot annonseringsinlägg, men eftersom annonsering enbart är ett av många sätt för kriminella nätverk att etablera kontakt med individer som kan utföra brottsuppdrag kommer det inte ensamt kunna motverka problematiken. Studien visar att unga själva kan vara uppsökande och aktivt söka efter annonser och vid sådana situationer bedömer Brå att lagen bör kunna ge effekt. Samtidigt avgränsas lagförslaget till rekryteringsinnehåll i allmänt tillgängliga digitala medier där innehåll från privata chattar inte inkluderas. Det kommer vidare bara vara möjligt att ta ner enskilda annonser, inte att stänga ner hela konton. Det hindrar inte användare från att dela samma inlägg vid flera tillfällen och över flera digitala medier. Det blir därför svårt att arbeta mot våldsdrivande alias genom just den här lagen.

Sammanfattningsvis visar studien att kriminella nätverk har flera strategier för att rekrytera unga till att utföra brott. Rekryteringen kan ske anonymt, på distans, pågå dygnet runt och snabbt spridas till många. Brå bedömer därmed att arbetet med att upptäcka och avbryta rekryteringsförsök behöver utvecklas och inte enbart fokusera på rekryteringsinnehåll på mer öppna delar av exempelvis sociala medier.

Företag som tillhandahåller digitala medier behöver förbättra sitt arbete med att skydda unga användare

Alla vägar till erbjudanden om uppdrag går inte nödvändigtvis via sociala medier men resultatet i denna studie visar att kontakten i många fall etableras på just dessa platser. Av den anledningen behöver möjligheter till att etablera kontakt försvåras. Flera företag uppger att de vidtar åtgärder för att annonsering och rekrytering inte ska förekomma på deras plattformar, till exempel genom införande av åldersbegränsade konton eller funktioner som reglerar vem det går att skicka och ta emot meddelande från. Brå bedömer att samarbetet med de företag som tillhandahåller tjänster där rekrytering sker är avgörande för att motverka kriminella nätverks möjligheter att exploatera unga till att begå våldsbrott. Brå anser att företagen behöver fortsätta utveckla och förbättra sitt arbete med att självmonitorera och självsanera i syfte att skydda unga användare från att komma i kontakt med rekryteringsinnehåll. Rekryteringsinnehåll bör skyndsamt identifieras och tas bort från plattformarna.

Företagen spelar en viktig roll i det förebyggande arbetet med att avlägsna rekryteringsannonser och inlägg om brottsuppdrag, som på kort tid kan röra sig mellan flera olika digitala medier och chattgrupper. Införandet av EU:s förordning (2022/2065) om digitala tjänster (DSA) ställer krav på de företag som tillhandahåller sociala medier. Kraven enligt förordningen berör bland annat bolagens arbete med att säkerställa att digitala tjänster och plattformar skyddar användare, särskilt minderåriga. Samtidigt bereds för närvarande ett lagförslag om åldersgräns för barns tillgång till sociala medier (SOU 2026:35). Utifrån studiens samlade resultat bedömer dock Brå att det kan finnas skäl att ytterligare utveckla möjligheterna att skydda unga från kriminogen exponering på digitala medier. Samtidigt finns risker som behöver beaktas när digitala medier regleras. Till exempel en risk för överflyttningseffekter till slutna och krypterade forum, där den kriminella kommunikationen är betydligt svårare att upptäcka och övervaka. Reglering och åtgärder mot kriminellt innehåll riskerar att enbart adressera en del av problemets omfattning och i vissa fall skapa en falsk trygghet.

Medan sociala medier används framför allt för att etablera kontakt med unga, används ofta krypterade medier vid förmedling och instruering i genomförandet av brottet. I de fall polisen inte lyckas extrahera information ur krypterade medier krävs det att företagen som tillhandahåller systemen förmedlar avkrypterat innehåll till polisen. För att underlätta upptäckt och lagföring behöver tillhandahållare av digitala medier och chattjänster, så långt det är möjligt, bistå rättsväsendets myndigheter.

Under studiens genomförande bereds ett lagförslag som bland annat innebär nya verktyg för polisen att ingripa mot brott i cybermiljö (SOU 2026:45)[119]. Lagförslaget föreslås träda i kraft i juli 2027. Till skillnad från lagen[120] om att avlägsna rekryteringsinnehåll online krävs inget föregående föreläggande till värdtjänstleverantören för att avlägsna rekryteringsinnehåll, utan polisen skulle få möjlighet att ta sig in i informationssystem utan att göra sig skyldiga till dataintrång. Ingripandet skulle också kunna godkännas internt inom Polismyndigheten utan beslut från åklagare, till skillnad från användning av hemliga tvångsmedel. Motivet till lagförslaget som anges är att brottsligheten i regeln har en digital komponent och att de brottsbekämpande myndigheterna idag inte har tillräckligt effektiva verktyg för sådan brottslighet.

Vuxennärvaro på digitala medier

Det är sedan tidigare väl känt att kriminalitet och rekrytering till kriminella nätverk sker i kriminogena miljöer utan vuxennärvaro (Brå 2023c, FoU Nordväst 2023). Användningen av digitala medier innebär att unga inte behöver befinna sig fysiskt i ett bostadsområde där kriminella nätverk är förankrade för att bli utsatta för rekryteringsförsök. Betydelsen av ”torget” som en kriminogen miljö har kompletterats med ytterligare platser i form av olika digitala medier (jfr Brå 2023c). Utifrån studiens resultat bedömer Brå att den vuxenfrånvaro som präglar rekrytering via digitala medier behöver adresseras. Tidigare rapporter visar att unga dels vill prata mer om sitt internetanvändande med vuxna, dels få vägledning för att öka tryggheten online (Folkhälsomyndigheten 2024, CVE 2026, Mediemyndigheten 2026).

Det finns pågående initiativ för att öka vuxennärvaron online. Polismyndigheten har till exempel utvecklat en ny metod för nätpatrullering, där region Nord och region Stockholm utgjort pilotregioner. Baserat på studiens resultat kan det dock finnas skäl att även utveckla möjligheterna för andra vuxna i ungas närhet att närvara på digitala medier. Det kan beröra socialtjänst, skola, fritidsverksamhet och föräldrar. Samtliga av dessa kan behöva bättre förutsättningar för att kunna integreras i ungas digitala liv, exempelvis genom ökad kunskap om hur särskilda digitala medier fungerar men även stöd i hur man pratar med unga om deras internetanvändande.

[119] Effektiva ingripanden mot brott i cybermiljö.
[120] 2026:1235.

Referenser

Aagesen, K., & Demant, J. (2025). From Gray to Black Markets – A Quasi-Experimental Study on Algorithmically Driven Digital Drift Opportunities on Social Media. *Deviant Behavior*, 1–14. https://doi.org/10.1080/01639625.2025.2550351

Acta Publica (2024). *Årsrapport 2023: Nätverkskriminaliteten i Sverige*. Stockholm: Acta Publica.

Acta Publica (2025). *Nulägesrapport: Enprocentsmiljön I Sverige och de nordiska länderna*. 2025 kvartal 3. Stockholm: Acta Publica.

Andershed, A-K. & Andershed, H. (2019). *Risk- och skyddsfaktorer för normbrytande beteende bland unga: Att använda teori och forskning i praktiken*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Atkinson-Sheppard, S. (2024). Hyper-agency and county lines. *Theoretical Criminology*, 13624806241265677. https://doi.org/10.1177/13624806241265677

Barnombudsmannen (2025). *”Det har alltid funnits våld, alltså när det har funnits problem.”* Återrapportering av regeringsuppdraget om barn och ungas uppväxt- och levnadsförhållanden och risk för att involveras och utnyttjas i kriminalitet. Stockholm: Barnombudsmannen.

Bris (2024). *Barnrapporten 2024*. Stockholm: Bris.

Bos och Blåfeild (2024). *Lätt för unga att skaffa droger på hemorten – på Telegram erbjuder droglangare hemleverans*. Hämtad från Svenska Yles webbplats https://yle.fi/a/7-10060441. Publicerat den 17 juli 2024. Hämtad den 10 januari 2025.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2005). *Narkotikabrottslighetens organisationsmönster*. Rapport 2005:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2016). *Kriminella nätverk och grupperingar: Polisers bild av maktstrukturer och marknader*. Rapport 2016:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2019). *Skjutningar i kriminella miljöer: En intervjustudie*. Rapport 2019:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2021a). *Informationsdelning mellan socialtjänst och polis, i brottsförebyggande arbete med barn och unga*. Rapport 2021:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2021b). *Strategiska brott bland ungdomar på 2010-talet och faktorer av betydelse för att lämna ett kriminellt liv*. Rapport 2021:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2021c). *Narkotikamarknader: En studie av smuggling, gatuförsäljning, internethandel och köpare*. Rapport 2021:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2023a). *Utredning och uppklaring av dödligt våld i kriminell miljö*. Rapport 2023:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2023b). *Bedrägerier mot privatpersoner: De förebyggande åtgärdernas träffsäkerhet*. Rapport 2023:11 Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2025d). *Teknisk beskrivning: Målsägare vid brottsanmälan 2015–2024*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2023c). *Barn och unga i kriminella nätverk: En studie av inträde, brott, villkor och utträde*. Rapport 2023:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2024a). *Möjliggörare för kriminella nätverk: Om möjliggörare i kommunal, statlig och privat sektor*. Rapport 2024:2 Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2024b). *Ökningen av skjutvapenvåld i Sverige: En studie av skjutvapenvåldets utveckling i kriminell miljö sedan mitten av 00-talet*. Rapport 2024:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2024c). *Polisen utredning av grova brott och brott mot särskilt utsatta brottsoffer*: *Personaltillväxt och utredningsresultat*. Delredovisning: Utvärdering av satsningen på 10 000 fler polisanställda. Rapport 2024:9. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2025a). *Barn under 15 år som begår allvarliga brott*. Rapport 2025:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2025b). *Flickor och kvinnor i kriminella nätverk*. Rapport 2025:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2025c). *Företag som brottsverktyg: Upplägg, systemsårbarheter och kopplingar till den kriminella miljön*. Rapport 2025:20 Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå m.fl. (2025). *Bob-guide: En guide för lokal Bob-samverkan*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2026a). *Utvärdering av satsningen på 10 000 fler polisanställda: Slutredovisning*. Rapport 2026:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2026b). *Handlagda brott 2025: Slutlig statistik*. Rapport 2026:11 Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2026c). *Klassificering av brott: Anvisningar och regler*. Version 14.1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Caledorini, F. m.fl. (2022), Organized crime groups: A systematic review of individual-level risk factors related to recruitment. *Campbell systematic reviews*, 18(1), e1218.

Center mot våldsbejakande extremism, CVE (2026). *Radikalisering i digitala miljöer och förebyggande resurser*. Extremism i fokus. Stockholm: Center mot våldsbejakande extremism.

ChildX (2025). *Jag ser och vågar fråga: Vägledning för yrkesverksamma som arbetar med barn*. Om sexuellt utnyttjande mot ersättning. Stockholm: ChildX.

Densley, J., Deuchar, R., & Harding, S. (2020). An Introduction to Gangs and Serious Youth Violence in the United Kingdom. *Youth Justice*, 20(1–2), 3–10.

Ds 2026:14. *En skärpt syn på involvering av underåriga i brottslighet*.

Dir. 2020:62. *Straffrättsliga åtgärder mot brott i kriminella nätverk*.

Estrada, F., Flyghed, J., & Nilsson, A. (2022). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2022/2065 om en inre marknad för digitala tjänster och om ändring av direktiv 2000/31/EG (Digital Services Act, DSA).

Europol (2024). *The recruitment of young perpetrators for criminal networks* (Intelligence Notification 2024–033). Europol.

Farrington, D. P. och Welsh, B. (2007). Saving children from a life of crime: early risk factors and effective interventions. Oxford: *Oxford University Press*.

Fernandez-Planells, A., Orduna-Malea, E. och Feixa, C. (2021). Gangs and social media: A systematic literature review and an identification of future challenges, risks and recommendations. *New Media & Society*. 23. 2099-2124. 10.1177/1461444821994490.

Folkhälsomyndigheten (2024). *Digitala medier och barns och ungas hälsa: En kunskapssammanställning*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten.

FoU Nordväst och Larsson (2023), *Att förebygga rekrytering till kriminella nätverk och att utarbeta stöd till avhoppare*. En projektsammanfattning för kunskaps- och verksamhetsutveckling. Rapport 2023:2. Stockholm: FoU Nordväst.

Fraser, A., och Joe-Laidler, K. (2024). Gangs and the Gig Economy: Triads, Precarity and Illicit Work in Hong Kong, *The British Journal of Criminology*, Volume 64, Issue 1, January 2024, Pages 139–156.

Gerell, M., Hallin, P. O., Nilvall, K., och Westerdahl, S. (2020). *Att vända utvecklingen: från utsatta områden till trygghet och delaktighet*. Malmö: MAIPUS 26, Malmö universitet 2020.

Granath, S. (2022). ”Gäng och skjutningar”. Estrada, F. & Flyghed, J. (red). I *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Fjärde upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Jolliffe, D. m.fl. (2017). Systematic review of early risk factors for lifecourse-persistent, adolescence-limited, and late-onset offenders in prospective longitudinal studies. *Aggression and Violent Behavior*, 33: 1523.

Justitiedepartementet (2025a). *Uppdrag till Brottsförebyggande rådet om hur kriminella nätverk rekryterar barn och unga i digitala miljöer* (Ju2025/00155). Regeringskansliet.

Justitiedepartementet (2025b). *Uppdrag till Totalförsvarets forskningsinstitut om hur kriminella nätverk påverkar barn och unga i digitala miljöer* (Ju2025/00157). Regeringskansliet.

Jämställdhetsmyndigheten, Jämy (2026). *Det gränslösa våldet - en kartläggning av den digitala teknikens betydelse för mäns våld mot kvinnor och våld mot barn*. Rapport 2026:1. Göteborg: Jämställdhetsmyndigheten.

Jönsson. M. (2024). *Gängkrigen på sociala medier – Gangsterpropaganda*. I P1 Dokumentär: Miniserie. Hämtad från Sveriges radios webbplats https://sverigesradio.se/avsnitt/p1-dokumentar-miniserie-gangkrigen-pa-sociala-medier-gangsterpropaganda. Publicerat den 2 april 2024. Hämtat den 1 oktober 2026.

Karolinska Institutet (2026). *En skarpare bild av adhd: Fokus på funktion. Hämtat från Karolinska Institutets webbplats* https://nyheter.ki.se/en-skarpare-bild-av-adhd-fokus-pa-funktion. Publicerat den 14 oktober 2024. Hämtat den 22 september 2026.

Konstitutionsutskottets betänkande 2025/26:KU6. *Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – en ny sekretessbrytande bestämmelse*.

Kriminalvården (2025). *KOS 2024*: *Kriminalvård och statistik 2024*. Norrköping: Kriminalvården.

Lagen (2026:1235) om avlägsnande av rekryteringsinnehåll online.

Lee, Y. (2025). Continuity in criminal behavior: The interplay of early-onset delinquency and victimization. *Crime & Delinquency*.

Långström. N. (2024). Unga i allvarlig kriminalitet, Empiri bakom vissa sårbarhetsfaktorer, Webbinarium. Sändes den 20 september 2024. Centrum för psykiatriforskning https://www.psykiatriforskning.se/Utbildning/seminarier/.

Mediemyndigheten (2026). *Barns och ungas strategier online*. Stockholm: Mediemyndigheten.

Maneiro, Lorena, Yassine Ziti, Mitch Van Geel, Xosé Antón Gómez-Fraguela, och Paul Vedder. (2022). The Role of Deviant Siblings in Delinquency: A Meta-Analysis of Longitudinal Studies. *Aggression and Violent Behavior* 67:101780.

Moeller, K. (2017). Cannabis sales and immigrant youth gangs in Denmark – An exploratory study of market structure and youth gang evolution. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. Volym 18. Nummer 1.

Moore, C. L., Stuart, F. (2022). Gang Research in the Twenty-First Century. *Annual Review Criminology*. 5:299-320.

Moyle, L., Childs, A., Coomber, R., & Barratt, M. J. (2019). #Drugsforsale: An exploration of the use of social media and encrypted messaging apps to supply and access drugs. *International Journal of Drug Policy*, 63, 101–110.

Myndigheten för delaktighet, MFD (2025). *Brottsförebyggande arbete för barn och unga med funktionsnedsättning*. En kunskapssammanställning om normbrytande beteende och kriminell rekrytering av barn och unga med funktionsnedsättning. Rapport *2025:7*. Stockholm: Myndigheten för delaktighet.

National Crime Agency, NCA (2019). *County Lines Drug Supply, Vulnerability and Harm 2018*. (NAC(19)095). National Crime Agency.

Riksrevisionen (2020). *Rätt insats på rätt plats – polisens arbete i utsatta områden*. RiR 2020:20, Stockholm: Riksdagstryckeriet.

Robinson, G., McLean, R., & Densley, J. (2019). Working County Lines: Child Criminal Exploitation and Illicit Drug Dealing in Glasgow and Merseyside. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 63(5), 694–711.

Rummukainen, Torvalds och Pitkänen (2023). *En parallell verklighet – hundratusentals signaturer deltar i narkotikahandeln på Telegram*. Hämtat från Svenska Yles webbplats https://yle.fi/a/7-10038789. Publicerat den 28 juli 2023. Hämtat den 10 januari 2025.

Pajón, L. m.fl. (2024). Social media-facilitated trafficking of children and young people. Leeds; York: *The Vulnerability & Policing Futures Research Centre*, pp. 1 - 17.

Patton, D. U., Lane, J., Leonard, P., Macbeth, J., & Smith Lee, J. R. (2017). Gang violence on the digital street: Case study of a South Side Chicago gang member's Twitter communication. *New Media & Society*, 19(7), 1000–1018.

Pitts, J. (2008). *Reluctant gangsters – The changing face of youth crime*. Devon: William Publishing.

Polismyndigheten (2021). *Lärdomar av Encrochat - Analysprojekt Robinson*. Nationella operativa avdelningen, Underrättelseenheten. Diarienummer: A193.902/2021.

Polismyndigheten (2024). *Så kan den digitala rekryteringen av barn och unga till kriminalitet gå till*. Hämtat från Polismyndighetens webbplats https://polisen.se/aktuellt/nyheter/nationell/2024/oktober/sa-kan-den-digitala-rekryteringen-av-barn-och-unga-till-kriminalitet-ga-till/. Publicerat den 25 oktober 2024. Hämtat den 10 januari 2025.

Polismyndigheten (2025a). *Barn i våldsmiljön*. Diarienummer: A741.548/2024

Polismyndigheten (2025b). *Juniorstudien*. *Juniorstudien* – NDC, problemområde våld. 2025.

Polismyndigheten (2025c). *Lägesbild över utsatta områden*. Regeringsuppdrag 2025. Diarienummer: A034.946/2025

Polismyndigheten (2026a). *Cylinderaktorer 2021–2026: offentlig*. Diarienummer: A036.902/2026

Polismyndigheten (2026b). Operation Augere ska höja samhällets lägstanivå. Hämtat från Polismyndighetens webbplats https://polisen.se/aktuellt/nyheter/mitt/2026/mars/operation-augere-ska-hoja-samhallets-lagstaniva/. Publicerat 30 mars 2026. Hämtat 2 september 2026.

Polistidningen (2024). Vad kommer efter Frigg? Hämtat från Polistidningens webbplats https://polistidningen.se/2024/12/vad-kommer-efter-frigg/. Publicerat den 5 december 2024. Hämtat 10 april 2026.

Proposition 2022/23:53. Skärpta straff för brott i kriminella nätverk.

Proposition 2024/25:175. Hemliga och preventiva tvångsmedel när barn under 15 år begår brott.

Proposition 2024/25:180. Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – en ny sekretessbrytande bestämmelse.

Proposition 2025/26:132. Frihetsberövande påföljder för barn och unga.

Proposition 2025/26:218. Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor.

Proposition 2025/26:276. Nya möjligheter att bekämpa onlinerekrytering.

Proposition 2025/26:293. Skärpta regler för unga lagöverträdare.

Socialstyrelsen (2020). *Bedöma risk och behov för barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende*. Kunskapsstöd för socialtjänsten. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2021). *Insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott*. Kunskapsstöd med rekommendationer för socialtjänstens arbete med barn 6–17 år. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2023). *Diagnostik och läkemedelsbehandling vid adhd: Förekomst, trend och könsskillnader*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2025a). *Det statistiska registrets framställning och kvalitet*. Patientregistret. Art. nr: 2022-2-7767. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2025b). *Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2024*. Art. nr: 2025-10-9726. Stockholm: Socialstyrelsen.

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, SBU (2023). *Psykosociala insatser för att förebygga och minska gängkriminalitet bland barn och unga vuxna*. SBU Utvärderar 369. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering.

SOU 2021:68. *Skärpta straff bör brott i kriminella nätverk*. Betänkande av Gängbrottsutredningen. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

SOU 2024:39. *Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga*. Delbetänkande av Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

SOU 2024:93. *Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare*. Betänkande från Utredningen om tvångsmedel mot underåriga. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

SOU 2025:66. *En straffreform*. Betänkande av Straffreformutredningen. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

SOU 2025:84. *Hem för barn och unga: För en trygg, säker och meningsfull vård.* Betänkande av Utredningen om HVB för barn och unga. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

SOU 2025:119. *Ett nytt brott och andra åtgärder mot människohandel*. Betänkande av Utredningen om genomförande av ändringar av människohandelsdirektivet. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

SOU 2026:35. *En åldersgräns för barns tillgång till sociala medier*. Delbetänkande av Utredningen om en åldersgräns på sociala medier. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

SOU 2026:45. *Effektiva ingripanden mot brott i cybermiljö.* Delbetänkande av Utredningen om hemliga och preventiva tvångsmedel. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

Sveriges Radio (2024). *Kriminologen: Gängkriminaliteten liknar mer en gig-ekonomi* Hämtad från Sveriges Radios webbplats https://sverigesradio.se/artikel/kriminologen-gangkriminaliteten-liknar-mer-en-gig-ekonomi. Publicerat den 30 juli 2024. Hämtat den 10 januari 2025.

SVT Nyheter (2024). *Tredubbling av barn som misstänks för mordplaner. SVT Nyheter*. Hämtat från SVT Nyheters webbplats https://www.svt.se/nyheter/inrikes/tredubbling-av-barn-som-misstanks-for-mordplaner. Publicerat den 19 augusti 2024. Hämtat den 10 januari 2025.

Van Berkel, S., Kleemans, E. & Mooij, A. (2025). Social media and organizing violent crime against persons and properties: a qualitative analysis of online criminal communication between young offenders based on seized telephone information. *Trends in Organized Crime* 28, 405–426.

Van San, M., och Sikkens, E. (2017). Families, lovers, and friends: Women, social networks, and transnational cocaine smuggling from Curaçao and Peru. The Howard Journal of Crime and Justice, 56(3), 343–357.

Vetenskapsrådet (2025). Insatser, åtgärder och metoder för att förebygga brottslighet kopplad till kriminella nätverk – evidens, behov och förmåga. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Warburton, J. (2024). Drugs, Gangs, and Social Media in Provincial England. *European Journal on Criminal Policy and Research* 31, 803–820 (2025).

Wikström, P.-O. och Wikström. S. (2019). ”Att förklara män och kvinnors brott. En situationell handlingsteori”. I: Heber, A. m.fl. Att odla kriminologi. Perspektiv på brott och utsatthet. Festskrift till Eva Tiby. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Zuñiga, D., Carretta, F., Contreras, M., Cornejo, E., Gallardo, C., Guichapani, I. och Muñoz, C. (2024). Systematic Review of Individual, Family, and Community Psychosocial Risk and Protective Factors in Children Reported from Developmental Criminology. 10.20944/preprints202407.1399.v1.

Bilageförteckning

Bilaga 1 Mer om studiens kvalitativa metod och material 133
Bilaga 2 Registerdata och annan statistik 140

Bilaga 1 Mer om studiens kvalitativa metod och material

I den här bilagan beskrivs mer utförligt hur studiens olika kvalitativa material samlats in, bearbetats och analyserats.

Intervjuer med barn och unga

Samtliga 39 intervjupersoner har varit kriminellt aktiva om än i olika grad. Majoriteten av intervjupersonerna har kommit kontakt med rekrytering i digitala medier i någon form, men i varierande grad. Grovt indelat går det att klassificera intervjupersonernas erfarenheter av rekrytering i digitala medier i två grupper: de som har egna förstahandserfarenheter och de som enbart sett eller känner till fenomenet. Den första gruppen består av 18 intervjuade unga som alla antingen själva blivit rekryterade eller rekryterat någon annan via digitala medier. De flesta av dessa var placerade på ett SiS-hem vid intervjutillfället.

Den andra gruppen kan i sin tur delas in i två kategorier. Den ena består av unga med andrahandserfarenhet av rekrytering i digitala medier. De har antingen kunnat berätta om individer i sin närhet som har blivit rekryterade eller rekryterat andra via digitala medier, eller själva varit på digitala platser där rekrytering sker. Den andra kategorin består av intervjupersoner som är kriminellt aktiva men som inte känner igen fenomenet utifrån sina egna erfarenheter av kriminalitet. I den kategorin återfinns bland annat äldre individer som hade använt sig av krypterade telefoner såsom Sky ECC och Anom, där de i sin tur såg chattgrupper för rekrytering. Individerna i den kategorin har framför allt bidragit till en kontextbeskrivning, kunskap om hur rekrytering har utvecklats med tiden samt skillnader och likheter mellan rekrytering i digital och fysisk miljö. Intervjupersonerna fördelas enligt tabell B1 nedan.

Tabell B1.1. Fördelning av intervjupersoners erfarenhet och roller.

Erfarenhet och roll	Antal
Egen erfarenhet av att ha rekryterat andra	10
Egen erfarenhet av att ha blivit rekryterad	12
Egen erfarenhet av att både ha rekryterat andra och själv blivit rekryterad	4
Andrahandserfarenhet av rekrytering via digitala medier	12
Kontextbeskrivning	9
Totalt	39

Källa: Sammanställning över studiens intervjupersoner.

Eftersom intervjupersonerna har varit kriminellt aktiva olika länge förmedlar de också olika bilder av hur och i vilken omfattning rekrytering av barn och unga sker via digitala medier. De har också varit kriminellt aktiva under olika tidsperioder. Det medför skillnader i erfarenheten av rekryteringen. Vissa av intervjupersonerna menar

att de blev frihetsberövade innan rekrytering via digitala medier hade blivit ett mer återkommande fenomen. Andra uppger att de aktivt har undvikit digitala medier på grund av upplevda risker med användningen (exempelvis att polisen avlyssnar eller får tillgång till ens mobiltelefon).

Det framgick inte alltid vad i intervjupersonernas brottshistorik som var knutet till deras erfarenhet av rekrytering i digitala medier. I flera fall, särskilt bland de äldre som befann sig på anstalt, var inte digitala medier vägen in till kriminalitet. I andra fall, framför allt bland de yngre intervjupersonerna, var digitala medier en inledande väg till brott.

Av de något äldre unga som var placerade på SiS-hem eller anstalt uppgav flera att de hade tidigare domar som rörde narkotikabrott i form av överlåtelse (försäljning) och grovt vapenbrott. Flera uppgav även att de hade blivit dömda för exempelvis mordförsök eller allmänfarlig ödeläggelse. Enstaka unga uppgav att de hade blivit dömda för involverande av underårig i brottslighet, mordbrand eller anstiftan till mord samt fullbordat mord. Majoriteten av de unga som intervjuades via civilsamhällesorganisationen med fokus på unga i riskzon för kriminalitet uppgav att de tidigare hade sålt narkotika, och några enstaka hade transporterat narkotika eller sålt skjutvapen.

Intervjuerna innehöll även frågor om bakgrund och levnadsförhållanden. En majoritet av de intervjuade unga beskrev en omfattande egen brottshistorik och erfarenheter av att själva ha utsatts för brott. Flera av intervjupersonerna berättade också att de varit placerade före sin nuvarande placering på ett SiS-hem eller en anstalt. Det kunde handla om tidigare placeringar i familjehem, på HVB eller andra SiS-hem. Flera uppgav dessutom att de har diagnostiserats med adhd eller har erfarenhet av annan psykisk ohälsa, exempelvis depression.

Merparten av intervjuerna spelades in med diktafon och transkriberades. Åtta av intervjupersonerna ville inte spelas in. Då togs istället anteckningar under intervjun. Transkriberingarna och anteckningarna kodades sedan utifrån ett antal koder och varje enskild intervju lästes in i sin helhet för att ge en heltäckande bild av intervjupersonens berättelse.

Initiala teman för kodning skapades efter en första genomläsning av ett urval av intervjuer. Därefter kodades intervjuerna. Flera avstämningar om kodningen gjordes mellan utredarna i projektet. Kodningen har främst syftat till att skapa en överblick över återkommande mönster vad gäller motiv och tillvägagångssätt i rekryteringen som beskrivs i intervjuerna. Koderna har varit både övergripande (t.ex. ”första kontakt” och ”roller”) och mer stängda (t.ex. ”betalning” och ”mellanhand”).

Intervjuer med polisanställda och åklagare

Intervjuerna har spelats in, transkriberats och kodats med fokus på fyra övergripande teman som speglar syftet med intervjuerna:

- rättsväsendets syn på rekrytering via digitala medier och hur den går till
- vad som karaktäriserar de barn och unga som blivit rekryterade
- hur rättsväsendet arbetar (inklusive utmaningar, framgångar och behov)
- om och hur åklagare har tillämpat bestämmelsen om involverande av underårig i brottslighet.

Förundersökningar

För att få tillgång till relevanta förundersökningar har ett experturval genomförts via Åklagarmyndigheten. Med experturval menas att en förfrågan riktades till åklagare i de fyra åklagarområdena Nord-Mitt, Stockholm, Syd-Öst och Väst-Bergslagen där förundersökningar efterfrågades utifrån ett antal kriterier.

Urvalskriterier

Kriterierna berörde förekomst av rekrytering via digitala medier, ålder hos misstänkta individer och år för brott. Åklagarområdena fick även exempel på brottsrubriceringar och definitioner av begreppen *involvering*[121] och *digitala medier* som stöd i urvalet av ärenden:

- Med involvering åsyftar vi att en person har förmedlat ett uppdrag åt en eller flera personer i utbyte mot ersättning (exempelvis pengar, tillhörighet, status) eller som en form av utnyttjande.
- Med digitala medier menas exempelvis sociala medier som Tiktok, Snapchat och kommunikationsappar som Signal, Telegram, Sessions och Discord. Involveringen kan ha gjorts i enskilda konversationer eller i kanaler med flera användare.

Urvalet

Flertalet av de inkomna förundersökningarna från experturvalet var omfattande och innehöll flera olika förundersökningar enligt polisens så kallade k-nummer. Att en förundersökning från Åklagarmyndigheten (så kallat AM-ärende) kan innehålla flera förundersökningar utifrån polisens k-nummer beror på att Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten har olika system för ärendenumrering. Åklagarmyndighetens ärenden består av ett AM-nummer, vilket är en högre ärendenivå än polisens k-nummer som är diarienummer för en polisanmälan. I arbetet med förundersökningar och inför att åtal väcks är det vanligt att förundersökningsledare ”klustrar”

[121] Både begreppen rekrytering och involvering förekommer i regeringsuppdraget och används synonymt med varandra i uppdragstext såväl som i förfrågan till åklagarna.

förundersökningar som har kopplingar till varandra. Därav kan ett AM-nummer innehålla flera olika förundersökningar.

Sammanlagt inkom 115 förundersökningar från experturvalet, vilka består av totalt 462 k-nummer med tillhörande ”slask”[122]. Fördelningen bland åklagarområden såg ut som följande, i sjunkande storleksordning: Stockholm (49) följt av Nord-Mitt (32), Syd-Öst (26) och slutligen Väst-Bergslagen (8).

Ett strategiskt urval av förundersökningarna gjordes utifrån ålder på misstänkta personer. Syftet var att analysen av förundersökningarna skulle kunna komplettera intervjumaterialet som enbart består av intervjuer med unga från 15 år och uppåt.[123] Samtliga förundersökningar sorterades först in i tre kategorier:

- förundersökningar där misstänkta personer yngre än 15 år förekommer
- förundersökningar där misstänkta personer som är 15 år förekommer
- förundersökningar där enbart misstänkta personer som är äldre än 15 år förekommer.

I analysen inkluderades samtliga förundersökningar där misstänkta personer förekom som antingen var 15 år eller yngre vid brottstillfället. Ett fåtal ytterligare förundersökningar inkluderades utöver detta, av olika skäl. En del har varit relaterade till andra inkluderade förundersökningar. Det kan exempelvis handlat om ett alias som förekommit i flera förundersökningar. Andra förundersökningar har inkluderats för att få en spridning av modus.

Tabell B1.2. Fördelning av förundersökningar efter ålder på misstänkta individer.

Ålder	Antal
Under 15 år	37
15 år	28
Över 15 år	9
Totalt	74

Källa: Sammanställning av studiens inkluderade förundersökningar.

Urvalet resulterade i 74 förundersökningar bestående av 297 k-nummer från experturvalet. Ett fåtal relevanta förundersökningar gällande brottet involverande av underårig i brottslighet har också inkluderats och motsvarade 11 k-nummer från domar om involverande av underårig i brottslighet (sammanlagt fem förundersökningar).

[122] Slask, eller slasken, avser allt sidomaterial i en förundersökning som inte inkluderas i det slutliga förundersökningsprotokoll som sammanställs inför ett åtals väckande.
[123] På grund av etikprövningens krav på godkännande från vårdnadshavare för intervjuer med barn under 15 år.

Analysen bygger således på sammanlagt 308 k-nummer.[124] Många av förundersökningarna är omfattande och innehåller många olika brottsrubriceringar och misstänkta individer. Hela förundersökningen har inkluderats i analysen där allt som är relevant för rekryteringsprocessen varit av intresse. Det innebär att även äldre individer, exempelvis personer i åldrarna 16–21 och vuxna över 21 år, som var misstänkta för brott inkluderats i analysen av förundersökningarna.

Tabell B1.3. Fördelning av förundersökningar över år för brott.

År	Antal
2022	4
2023	13
2024	41
2025	16

Källa: Sammanställning av studiens inkluderade förundersökningar.

Om kodningen

Förundersökningarna utgör ett stort material, där mycket information syftar till att beskriva de specifika brotten med fokus på bevisbörda. Därför har ett till viss del strikt kodschema använts för att avgränsa analysen till enbart information som berör själva rekryteringsprocesserna, information om roller och bakgrund hos de misstänkta. I andra avseenden har kodschemat varit mindre strikt med öppna koder som tillåtit en utforskande kvalitativ beskrivning av rekryteringsprocessens olika delar och de strategier som använts för att få barn och unga att utföra brott.

Andra uppgifter som har kodats är bland annat vilka brott som begåtts kopplat till rekryteringen, nätverkskopplingar, vilka andra individer och roller som medverkat i brottsuppläggen, relationer och interaktioner mellan inblandade individer, olika tidpunkter i rekryteringsprocessen samt vilka digitala medier som använts och till vad.

Chattmaterial

Chattmaterialet består av både konversationer mellan individer och så kallade rekryteringsannonser. Enbart inlägg som rör olika former av rekrytering har analyserats vilket har inneburit ett stort sorteringsarbete. Fokus har varit på de skeenden som kan identifieras i rekryteringsprocessen, vilka strategier som använts för till exempel skapa förtroende, vilka digitala medier som använts i de olika skeendena samt hur annonserings- och urvalsprocessen i rekryteringen går till. Även frågor som vilken typ av ersättning som erbjuds och efterfrågas har varit av intresse.

[124] För vissa AM-nummer har enskilda eller flera förundersökningar exkluderats som inte varit relevanta (t.ex. när misstänkt eller målsägande haft narkotika på sig), medan förundersökningar som innehåller någon form av rekrytering via digitala medier inkluderats.

Om chattmaterialets olika delar

Chattmaterialet är hämtat från förundersökningar, telefontömningar och underrättelsematerial, såsom skrapningar av chattforum och identifikations-pm (informationsblad om specifika alias med uppgifter om bland annat vilka inlägg de har lagt ut och i vilka grupper i olika digitala medier).

I *förundersökningarna* är utdrag från chattar oftast knutna till det misstänkta brottet. Till en del förundersökningar fanns det ett mycket mer omfattande chattmaterial i slasken som kunde användas för att utöka förståelsen av rekrytering i det enskilda fallet.

Telefontömningar består av tio beslagtagna telefoner som har tillhört personer som har förekommit i ärenden där polisen har bedömt att någon form av rekrytering via digitala medier har förekommit. Av dessa tio kunde det i sju av fallen utläsas hur telefonägaren varit delaktig i rekryteringen. Både de som rekryterat och de rekryterats finns representerade bland telefonerna. Genomgången av telefonerna har framför allt varit fokuserad på förekommande chattar där uppdrag har diskuterats eller instruktioner i utförande har förmedlats.

Skrapningar efter rekryteringsannonser från särskilda chattgrupper i digitala medier har utgjorts av två källor. Den ena källan är en fullständig skrapning av en chattgrupp på Telegram med tusentals användare där flera rekryteringsannonser lades ut vid sidan av inlägg om bland annat narkotikaförsäljning och expose-innehåll. Gruppen var aktiv under sommaren och hösten 2024. Sammantaget innefattar gruppen tusentals inlägg.

Den andra källan är så kallade *identifikations-pm*. Dessa har sammanställts av polisen där ett urval på cirka 600 pm har delats med Brå. Urvalet gjordes utifrån alias som har lagt ut rekryteringsannonser. Varje pm är inriktat mot ett särskilt alias som förekommer i en eller flera grupper på digitala medier. I dessa pm återfinns inlägg som detta alias har lagt ut, men även indikationer på att personen bakom ett alias använder sig även av andra skrapade alias. Dessa pm har varierat i storlek, där flertalet omfattade några enstaka sidor medan andra kunde uppgå till uppemot 60 sidor med inlägg som lagts ut.

Om kodningen

Sammantaget är chattmaterialet omfattande även om det varierar från källa till källa. Enbart inlägg som rör rekrytering har analyserats vilket har inneburit ett stort sorteringsarbete. Ett kodschema har utarbetats och använts för att sammanfatta relevant information. Fokus för kodningen har varit på de skeenden som kan identifieras i rekryteringsprocessen, vilka strategier som används för att skapa förtroende, vilka digitala medier som används i de olika skeendena samt hur

annonserings- och urvalsprocessen går till. Även frågor som vilken typ av ersättning som erbjuds och efterfrågas har kodats.

Fokusgrupper för åtgärdsförslag

I uppdraget till Brå nämns att kunskap om rekrytering via digitala medier kan vara viktig för att kunna utveckla träffsäkra insatser som förhindrar och förebygger att barn och unga involveras i kriminalitet. Arbetet med att analysera förutsättningarna för att förebygga och motverka rekryteringen via digitala medier har dels gjorts löpande i analys av samtliga material, dels i samråd med representanter från andra myndigheter genom fokusgrupper. Även anställda från kommunernas socialtjänst och länsstyrelserna har deltagit, liksom organisationer från civilsamhället. Inom ramen för fyra fokusgrupper med olika teman har förslag till åtgärder diskuterats. Tabell B1.4 nedan visar en fullständig förteckning på deltagande myndigheter och organisationer.

Tabell B1.4. Deltagande myndigheter och organisationer.

Grupp	Myndighet eller organisation
Grupp 1	Åklagarmyndigheten, Stockholm Södra
	Åklagarmyndigheten, Stockholm City
	Polismyndigheten, NDC, Isab
	Polismyndigheten, NDC, Isab
	Polismyndigheten, underrättelsegrupp Nordväst, Stockholm Nord
Grupp 2	Regionalt Operativt Centrum, Länsstyrelsen Stockholm
	Polismyndigheten, Grova brott, Stockholm Syd
	Brottsförebyggande rådet, Utveckling av brottsförebyggande arbete
	Järfälla kommun, socialtjänsten, preventionsenheten Tidigt stöd
	Järva stadsdelsförvaltning, socialtjänsten, Barn och unga
	Göteborgs Stad, socialtjänsten, Operativ SIG
	Polismyndigheten, PDC Fyrbodal
	Polismyndigheten, NDC, ISAB
Grupp 3	Myndigheten för delaktighet
	Statens institutionsstyrelse
	Statens beredning för medicinsk och social utvärdering
	Socialstyrelsen
	Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd
	Kriminalvården
Grupp 4	Totalförsvarets forskningsinstitut
	Centrum för våldsbejakande extremism
	Mediemyndigheten
	Barnombudsmannen
	Bris
	Ecpat
	Fryshuset, 180 grader

Källa: Sammanställning av deltagare.

Bilaga 2 Registerdata och annan statistik

I rapporten används registerdata för att besvara frågan om vilka levnadsförhållanden som präglar de unga som rekryteras eller rekryterar andra via digitala medier. Sammanlagt har 177 unga som varit misstänkta för brott valts ut från förundersökningarna. För dessa individer har sedan registerdata begärts ut från olika registerhållare. I den här bilagan redovisas data och metod för delarna som rör registerstudien.

Data

De 177[125] individerna har identifierats genom en kodning av förundersökningarna. Ett krav för att en individ från förundersökningarna ska inkluderas i registerstudien har varit att den misstänkta personen ska ha varit 21 år eller yngre vid tiden för brottet. För de individer som inkluderats har personnummer tagits ut i två kategorier:

- de som rekryterats till att utföra eller möjliggöra ett brott
- de som rekryterat andra till att utföra eller möjliggöra ett brott.

Syftet med indelningen var att kunna göra jämförelser mellan grupperna. Av de 177 individerna har 133 blivit rekryterade och 54 individer har rekryterarat andra. I gruppen rekryterade ingår misstänkta individer som genomfört det huvudsakliga brottet och individer som rekryterats för att möjliggöra brottet genom att exempelvis boka en lägenhet eller transportera vapen till en skjutning. Några individer, tio individer totalt, förekommer i båda grupper.

De 177 giltiga personnumren har sedan använts för att beställa data. Data har då länkats till individerna genom deras personnummer och har beställts från Brå, SCB, Socialstyrelsen och Åklagarmyndigheten. Data om individernas tidigare brottsmisstankar har inhämtats från Brås misstankeregister och uppgifter om individerna förekommit som målsägande har inhämtats från Brås måläganderegister. För att belysa populationens förutsättningar under uppväxten har data inhämtats från SCB om de ungas föräldrar från när individen var barn (definierat som tiden runt 12 års ålder, beroende på variabel). Data inkluderar ytterligare 328 individer och uppgifter bland annat om familjens socioekonomiska situation och deras familjeförhållanden. Även data som visar ungas skolresultat har inhämtats. Från Socialstyrelsen har vi inhämtat uppgifter om barns och ungas eventuella sociala placeringar och vissa

[125] Totalt har 179 individer identifierats i förundersökningarna men enstaka av dessa hade inga giltiga personnummer och har därför exkluderats. För enstaka individer fanns inte giltiga personnummer hos SCB och Socialstyrelsen (dock hos Brå och Åklagarmyndigheten). För flera analyser finns därför data för enbart 175 individer (exklusive eventuellt internt bortfall).

psykiatriska diagnoser. Från Åklagarmyndigheten kommer uppgifter om huruvida individerna varit utredda enligt LUL.

Ett antal av uppgifterna från den kvalitativa kodningen har också inkluderats i den kvantitativa analysen. Förutom de två kategorierna ”rekryterad” eller ”rekryterat andra” har följande variabler varit till hjälp i den kvantitativa analysen: individens ålder vid brottstidpunkten, brottets år och brottskommunen. Om flera brott har begåtts i ärendet eller om brottet sträcker sig över en längre tidsperiod användes den första dagen för brottet. Om brott har begåtts på flera platser användes den plats där det huvudsakliga brottets skulle ske eller där händelserna i huvudsak utspelade sig. I vissa fall har personer gripits för förberedelse till brott och i dessa fall har den tilltänkta brottsplatsens kommun använts.

Metod

I samband med analyserna gjordes flera bearbetningar av data som rapporteras här. Det här avsnittet är indelat efter statistikområden och inleds med data om socioekonomisk status och familjeförhållanden från SCB:s databas LISA samt skolstatistik. Därefter följer en redogörelse för bearbetningar av data om sociala placeringar, vissa psykiatriska diagnoser, tidigare brottslighet och individernas bostadsort vid tidpunkten för det misstänkta brottet.

Vissa justeringar har gjorts för uppgifter inhämtade från LISA som avser individernas föräldrar. I vissa fall har individerna själva eller deras föräldrar inte befunnit sig i Sverige vid mättidpunkten och i dessa fall har uppgifterna om föräldrarna exkluderats. Därutöver finns ett bortfall i LISA på vissa av de studerade variablerna och i vissa fall saknas uppgifter om vem den ena föräldern är (gäller främst fäder).

Föräldrarnas socioekonomiska status

Socioekonomisk status kan mätas på flera olika sätt och som fångar olika aspekter av begreppet. I rapporten inkluderas variabler om föräldrarnas registrerade inkomster (förvärvsintäkter och ekonomiskt bistånd), utbildningsnivå och sysselsättning som mått på socioekonomisk status. Totalt finns det data om föräldrarna för nästan samtliga individer i urvalet.

I studien har de socioekonomiska förhållandena undersökts som rådde när de brottsmisstänkta individerna var barn, det vill säga vid 12 års ålder. I forskningslitteraturen är det ofta det året som markerar övergången mellan barndom och ungdom (Zuniga 2024). Det är alltså ett relativt sent barndomsår. Det motiveras utifrån att vissa av de studerade variablerna, framför allt föräldrarnas utbildningsnivå, tenderar att förändras relativt mycket under småbarnsåren men i lägre utsträckning när barnet blivit äldre. För variabeln om föräldrarnas förvärvsinkomster har det i

studien därför inkluderats tre år istället – åren då individen var 11, 12 och 13 år – då inkomster kan variera relativt kraftigt från ett år till ett annat. För några av de övriga variablerna har data inkluderats från de närliggande åren när det saknats data året individerna var 12 år.

För uppgifterna om hushållstyp, ekonomiskt bistånd och föräldrarnas sysselsättning har analysen avgränsats till föräldrar som bor med sina barn. Uppgifterna uttrycker alltså något om tillståndet i det hushåll som de unga bodde under det år de var 12 år (i de flesta fall). Eftersom vissa unga i studien inte har bott med någon av sina föräldrar för det med sig ett mindre bortfall om enstaka individer. För ett robustare underlag hade det varit en fördel att inkludera tre år – åren då individen var 11, 12 och 13 år även för dessa uppgifter, men det skulle samtidigt omöjliggöra relevanta jämförelser med befolkningen i stort. Därför har enbart ett år inkluderats, året de var 12 år (men inkluderat data från närliggande år vid bortfall).

Föräldrarnas utbildningsnivå har definierats utifrån den högst utbildade förälderns utbildningsnivå. Detta är vanligt i svenska sammanhang men ovanligt i den internationella forskningslitteraturen, där det är vanligare att enbart utgå ifrån mammans utbildningsnivå. Därför har också utbildningsnivån med enbart data från mammornas utbildning undersökts. Det resulterar i att utbildningsnivån blir marginellt lägre men också att analysen i större utsträckning behöver komplettera med uppgifter från närliggande år. Därför har den högst utbildade förälderns utbildningsnivå från året då barnet var 12 år använts, men om det inte funnits data för det året har uppgifter kompletterats från närliggande år.

Skolstatistik

För ungas skolresultat har två aspekter analyserats: betyg i kärnämnen och behörighet till gymnasieskolans nationella program. I båda fallen har jämförelser gjorts med resultaten med nationella siffror.

Registeruppgifterna visar skolresultat för 109 individer. För 67 individer saknas alltså uppgifter om skolresultat i registret, vilket framför allt beror på att det handlar om så unga barn att de ännu inte gått ut grundskolan. Av de 109 återstående individerna var det 20 stycken som inte hade hunnit avsluta sina studier i grundskolan innan datum för brottet i den aktuella förundersökningen. I dessa 20 fall bedöms resultaten från skolan vara starkt påverkade av den utredning och eventuella rättsprocess som följer, vilket medfört att även dessa har exkluderats. För analyserna av skolresultat ingår alltså slutligen 89 individer, varav 60 hade blivit rekryterade och 34 hade rekryterat någon annan (5 individer har både rekryterat och rekryterats).

I rapporten jämförs resultaten med nationella resultat. Bland unga som ingår i studien finns data om avgångsår från grundskolan från läsåret 2016/2017 till 2024/2025 med en ojämn fördelning mellan åren. De flesta unga har avslutat grundskolan under de närmaste avgångsåren. Eftersom betyg samtidigt påverkas av betygsinflation har ett viktat medelvärde beräknats i studien med vikter efter andelen individer i studien som gick ut grundskolan respektive år och använt vikterna även i beräkningen av medelbetyget för skolan som helhet.

Data från patientregistret och registret över insatser till barn och unga

För analyser av förekomsten av placeringar och psykiatriska diagnoser har data beställts från Socialstyrelsen. I Socialstyrelsens register saknades personnummer för enstaka individer. För 174 individer saknas data om placeringar som avslutades före 2018. Det finns dock uppgifter om huruvida de förekommer i registret även före 2018 vilket bara ett fåtal individer har gjort. Data om diagnoser kommer från patientregistret med data från specialiserad öppenvård, slutenvård och tvångsvård. Primärvården ingår inte vilket innebär en undertäckning av psykiatriska diagnoser (se exempelvis Socialstyrelsen 2025a).

Brottsstatistik

Samtliga av de 177 unga i förundersökningarna hade giltiga person- eller samordningsnummer och ingår i underlaget för brottsstatistiken.

För att studera brottshistoriken har både misstankeregistret och data om barn som utretts enligt LUL från Åklagarmyndigheten använts. I underlaget saknas sådana utredningar enligt LUL som inletts av Polismyndigheten men som sedan lagts ner innan ärendet övergått till Åklagarmyndigheten. Begärd statistik inom Brå visar att denna andel utgör cirka 20 procent av samtliga utredningar enligt LUL men är sannolikt lägre på individnivå (eftersom en individ kan utredas flera gånger och någon gång inkluderas i studiens material).

Eftersom de unga i studien ingår i förundersökningar förekommer de av naturliga skäl i väldigt stor utsträckning i misstankeregistret eller i Åklagarmyndighetens register. För att undersöka tidigare brottshistorik har därför data från det år då individen misstänktes för brott i den aktuella förundersökningen och senare år exkluderats. Det betyder att ett eventuellt bortfall av tidigare brott som begicks samma år men tidigare än brottet i den aktuella förundersökningen uppstår. Utifrån tillgängliga data finns dock inga möjligheter att undgå detta. Samtidigt är bedömningen att det inte gör resultaten allt för missvisande.

Samtliga brott har inkluderats i analysen som begåtts minst kalenderåret före den händelse som förekommer i förundersökningarna.

Brottsstatistiken inkluderar också målsägandestatistiken där tillfällen exkluderats då individerna varit målsägande samma år eller senare år än det misstänkta brott som förekommer i förundersökningarna. I sammanställningen av vilka brott som de unga blivit utsatta för har analysen utgått från Brås indelning av brottskoder under brottstyper.

Geografiska data (DeSo)

Som en del av analysen har de bostadsområden som de identifierade unga i studien bodde i vid tidpunkten för det misstänkta brottet undersökts. Statistik för områdena finns indelad i så kallade DeSo-områden och är tillgänglig fram till 2024. Vissa av misstänkta brotten begicks under 2025, där det därför saknas data för DeSo-områden. I dessa fall har data från DeSo-området från 2024 använts. Totalt handlar det om 32 individer som inte matchar på året för brottet (2025) utan på året innan (2024). För 14 individer saknades data om DeSo-område och dessa har exkluderats från analyserna om bostadsområde. Totalt ingår 163 individer.

Bostadsområdet har klassificerats efter sin socioekonomiska status på ett sätt som liknar det index som SCB formulerat på RegSo-nivå men med vissa justeringar. DeSo-områdena är en finare geografisk indelning än RegSo-områden (RegSo är ett aggregat av DeSo-områden) och gör det möjligt att mer exakt beskriva de ungas bostadsområde.

I det socioekonomiska indexet ingår tre variabler som är jämnt viktade:

1. andel i åldern 20–64 med låg ekonomisk standard (definieras som individer som bor i hushåll vars ekonomiska standard är mindre än 60 procent av medianen i Sverige)
2. andel hushåll som mottar ekonomiskt bistånd
3. andel i åldern 25–64 år (25–65 år för år 2024) med högst förgymnasial utbildningsnivå.

Indexet beräknades för samtliga områden i Sverige och för varje år 2020–2024. Indexet ger ett värde mellan 0 och 100 där ett högre värde innebär en högre socioekonomisk status. Lite förenklat kan man säga att ett område med värde 0 skulle innebära att ingen i området har en låg ekonomisk standard, tar emot ekonomiskt bistånd eller har en låg utbildningsnivå. Ett område med värde 100 skulle då omvänt innebära att samtliga i området har låg ekonomisk standard, tar emot ekonomiskt bistånd och har låg utbildningsnivå. Indexet sammanfattas i tabell B2.1.

Tabell B2.1. Centralmått och spridningsmått för socioekonomiskt index.

	Min	Max	Genomsnitt	Standardavvikelse	Median
2020	0,4	50,1	9,1	6,0	7,5
2021	0,7	47,0	8,9	5,9	7,3
2022	0,6	42,7	8,6	5,6	7,1
2023	0,6	42,6	8,6	5,6	7,1
2024	0,8	40,3	8,5	5,5	7,0
Medel	**0,6**	**44,5**	**8,7**	**5,7**	**7,2**

Källa: Brås bearbetningar av DeSo-områden.

Utifrån indexet har alla DeSo-områden i Sverige delats ni i fyra kategorier:

1. mycket låg socioekonomisk status, vilket definieras som mindre än en halvstandardavvikelse under medianen för Sverige
2. låg socioekonomisk status, vilket definieras som under medianen men över nivån för mycket låg socioekonomisk status
3. hög socioekonomisk status, vilket definieras som över medianen i Sverige men lägre än en standardavvikelse över medianen
4. mycket hög socioekonomisk status, vilket definieras som högre än hög socioekonomisk standard.

I praktiken innebär uppdelningen att:

- mycket låg socioekonomisk status definieras som värden under ca 4
- områden med låg socioekonomisk status som mellan ca 4 och 7
- hög socioekonomisk status som värden mellan ca 7 och 13
- värden över ca 13 innebär en mycket hög socioekonomisk status.

Befolkningsmängden har sedan beräknats för varje socioekonomisk kategori. Resultatet redovisas i figur B2.1 (för 10 procent av befolkningen är DeSo-område okänt, dessa redovisas inte i figuren).

Figur B2.1. Fördelning av befolkningen efter socioekonomisk kategori.

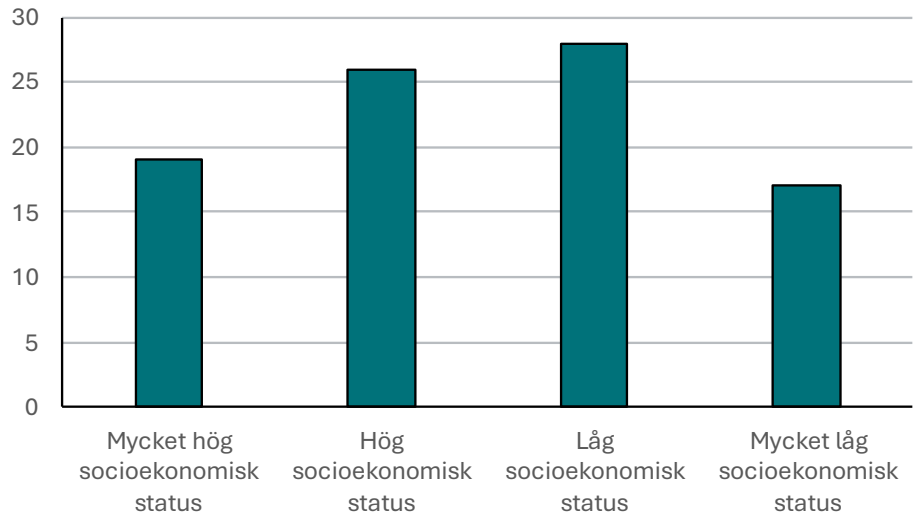

Källa: Brås bearbetningar av uppgifter från SCB:s register.

Binärt kodade riskfaktorer

För att vidare undersöka förekomsten av unga materialet som helt saknar de riskfaktorer som redovisats har redovisade variabler kodats om till binära variabler (ja/nej-variabler i praktiken). I tabell B2.2 sammanfattas hur de binära variablerna är definierade.

Tabell B2.2 Definitioner av binärt kodade variabler.

Binär variabel	Definition
Föräldrar som mottar ekonomiskt bistånd	Någon av föräldrarna som bodde med den unga vid 12 års ålder mottar ekonomiskt bistånd
Föräldrar med låg förvärvsinkomst	Föräldrarnas genomsnittsinkomst under åren då den unga var 11–13 år understiger gränsvärdet för den lägsta inkomstkvartilen
Föräldrar med låg utbildningsnivå	Den högst utbildade föräldern vid 12 års ålders utbildningsnivå var låg
Ingen förälder med sysselsättning i hushållet	Den ena eller båda föräldrarna (vid samboende) saknade sysselsättning året då den unga var 12 år
Har tidigare haft placering	Den unga har haft en placering minst ett år innan brottet i förundersökningen
Har tidigare varit målsägande	Den unga förekommer som målsägande minst ett år innan brottet i förundersökningen
Har tidigare varit misstänkt för brott	Den unga misstänkts för brott minst ett år innan brottet i förundersökningen
Bosatt i område med mycket låg socioekonomisk status	Den ungas bostadsort vid perioden närmast innan brottet i förundersökningen har kategoriserats som "mycket låg socioekonomisk status"
Uppvuxen med ensamstående vuxen	Den förälder som den unga bodde med vid 12 års ålder var ensamstående
Har tidigare fått en diagnos	Den unga har fått en psykiatrisk diagnos minst ett år innan brottet i förundersökningen

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

Box 1386, SE-111 93 STOCKHOLM
Tel +46 (0) 8 527 58 400, registrator@bra.se, www.bra.se
urn:nbn:se:bra-1376